

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK
OKRESU NOVÝ JIČÍN SVAZEK **35**

SUDETONĚMECKÁ PÁTÁ KOLONA NA NOVOJICÍNSKU

Jan Hanák

Odsun německého obyvatelstva z Československa, Polska a dalších evropských zemí patří k významným usnesením Postupimské konference a pro nás je historickou událostí, kterou se vyřešily staleté problémy vztahů mezi Čechy a Němci na našem území.

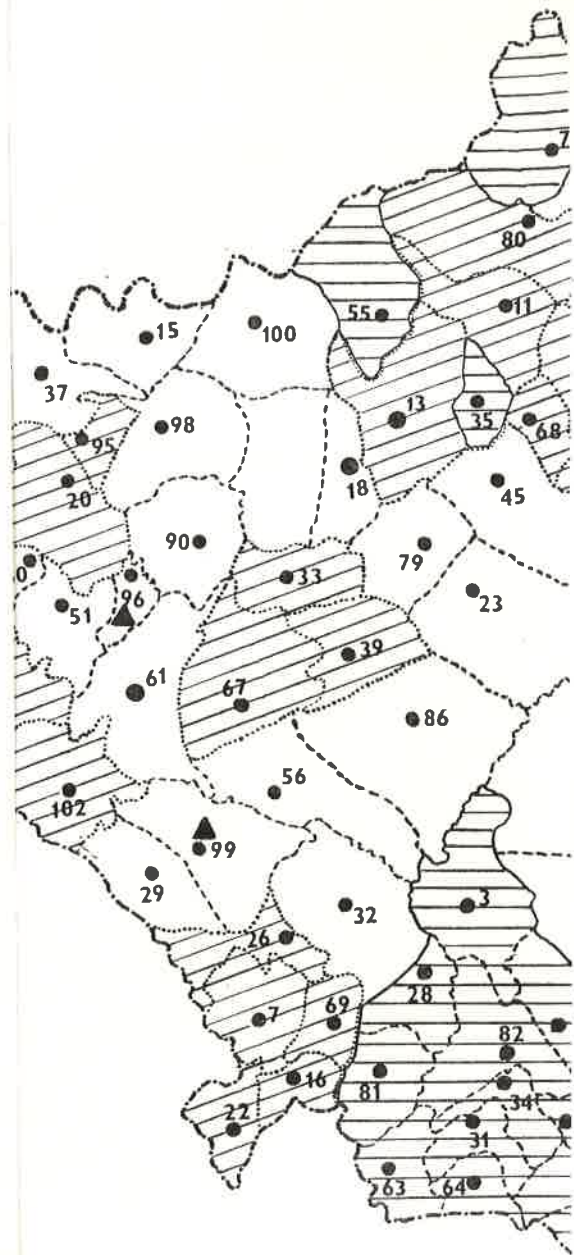
Záhy po válce, zvláště za vlády Konráda Adenauera, se v NSR začali odsunuté Němci organizovat v Landsmannschaften a pod patronací zemských vlád propagovat revanšismus. Poněkud do pozadí se snahy revanšistů dostaly v sedmdesátých letech po uzavření dohod NSR se socialistickými státy a po konferenci v Helsinkách. Po nástupu vlády koalice CDU - CSU s FDP a za zostřeně mezinárodní situace v osmdesátých letech prožívá však revanšismus v NSR nevídanou renesanci, nabývá ostrých forem a stává se důležitým nástrojem v ideologickém boji proti komunismu. I když se za čtyřicet let vyměnily generace Němců, nezůstávají ani synové a vnuci odsunutých nic dlužní drzosti a útočnosti svých otců a dědů. Jsou neobyčejně vynalézaví ve falzifikaci příčin, které k odsunu vedly. Dovolávají se práva na sebeurčení, požadují usmíření a zapomenutí.

V NSR i v NDR žije nemálo odsunutých a jejich potomků i z našeho okresu. Mnozí z nich k nám pravidelně dojíždějí a se situací se smířili. Jsou to především nynější občané NDR, kde revanšismus nemá možnosti působení. V NSR se však do revanšistického hnutí zapojilo i mnoho Němců odsunutých z našeho okresu.

Nejen pro aktuálnost problému, ale především z hlediska historické pravdy je třeba čelit falzifikacím a připomenout revanšistům, že i v našem okrese se o odsun přičinili, že všemi dostupnými prostředky rozbýjeli první republiku, volali „Heim ins Reich“, nadšeně přivítali okupační vojska, za války ubližovali českým lidem a sloužili válečné mašinérii až do konce.

Současný okres Nový Jičín se z velké části nacházel na tzv. jazykové hranici. V oblasti Oderska a Fulnecka byl převážně osídlen německým obyvatelstvem. V roce 1935 žilo v soudních okresech Odry 7,8% a Fulnek 14% Čechů. Na Bílovecku žilo tehdy 60% a Novojičínsku 55,5% českého obyvatelstva. Poměrně silné menšiny měli Němci v Příboře a v Kopřivnici.¹⁾ Od Bílé hory až do zániku habsburské monarchie mohli beztravně utiskovat český národ ekonomicky, sociálně a kulturně, protože byli vlastníky půdy, dílen a později i prvních továren na našem okrese. Od konce 19. stol. se však i na našem okrese začínají šířit české národnostní snahy. Český dělník se dostává do továren a dílen, čeští živnostníci a obchodníci pronikají pozvolna i do německých měst. Objevují se i první čeští úředníci a advokáti, začíná se volat po české škole a po českém národním životě.

Němci v pohraničí, i v našem okrese, se začínají obávat o své postavení panského národa a od konce 19. stol. vytvářejí „obrané spolky“, které pokračují ve své činnosti i za první republiky.²⁾ Prohlásili je za nepolitické

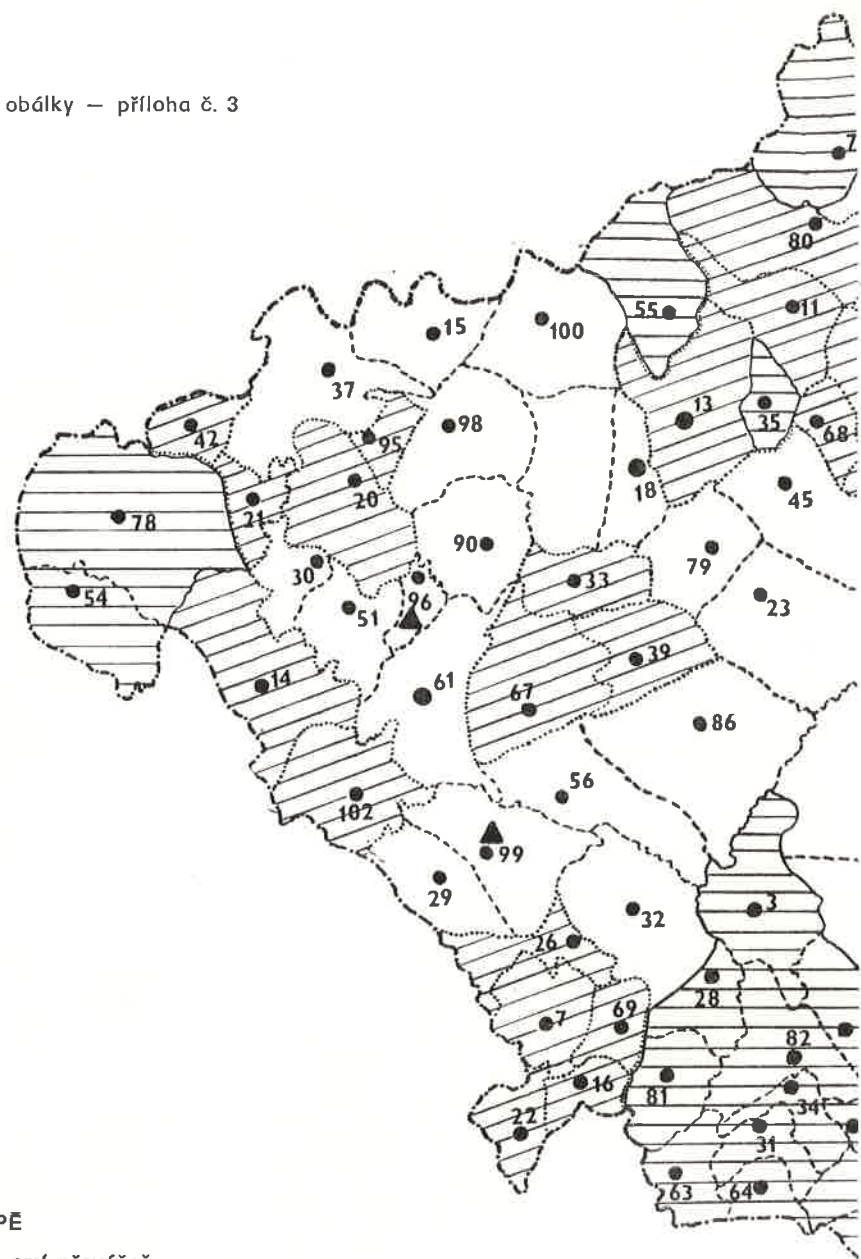
1930
do konce 19. stol.,
českých PN

1. strana obálky:
Štramberk,
průčelí muzea

Foto M. Kmentová

Na 2. a 3. straně obálky — příloha č. 3

LEGENDA K MAPE

Nešrafované — území převážně
německé 1930

Vodorovně šrafované — území převážně české 1930

Šikmo šrafované — poněmčeno od konce 16. do konce 19. stol.,
četný výskyt původních českých PN

Plný trojúhelník — ojedinělý český PN

Prázdný trojúhelník — ojedinělý německý PN

Kresba E. Grepl

SUDETONĚMECKÁ PÁTÁ KOLONA
NA NOVOJIČÍNSKU

Jan Hanák

Odsun německého obyvatelstva z Československa, Polska a dalších evropských zemí patří k významným usnesením Postupimské konference a pro nás je historickou událostí, kterou se vyřešily staleté problémy vztahů mezi Čechy a Němci na našem území.

Záhy po válce, zvláště za vlády Konráda Adenauera, se v NSR začali odsunuté Němci organizovat v Landsmannschaftech a pod patronací zemských vlád propagovat revanšismus. Poněkud do pozadí se snahy revanšistů dostaly v sedmdesátých letech po uzavření dohod NSR se socialistickými státy a po konferenci v Helsinkách. Po nástupu vlády koalice CDU - CSU s FDP a za zotřené mezinárodní situace v osmdesátých letech prožívá však revanšismus v NSR nevídanou renesanci, nabývá ostrých forem a stává se důležitým nástrojem v ideologickém boji proti komunismu. I když se za čtyřicet let vyměnily generace Němců, nezůstávají ani synové a vnuci odsunutých nic dlužni drzosti a útočnosti svých otců a dědů. Jsou neobyčejně vynalézaví ve falzifikaci příčin, které k odsunu vedly. Dovolávají se práva na sebeurčení, požadují usmíření a zapomenutí.

V NSR i v NDR žije nemálo odsunutých a jejich potomků i z našeho okresu. Mnozí z nich k nám pravidelně dojíždějí a se situací se smířili. Jsou to především nynější občané NDR, kde revanšismus nemá možnosti působení. V NSR se však do revanšistického hnutí zapojilo i mnoho Němců odsunutých z našeho okresu.

Nejen pro aktuálnost problému, ale především z hlediska historické pravdy je třeba čelit falzifikacím a připomenout revanšistům, že i v našem okrese se o odsun přičinili, že všemi dostupnými prostředky rozbíjeli první republiku, volali „Heim ins Reich“, nadšeně přivítali okupační vojska, za války ubližovali českým lidem a sloužili válečné mašinérii až do konce.

Současný okres Nový Jičín se z velké části nacházel na tzv. jazykové hranici. V oblasti Oderska a Fulnecka byl převážně osídlen německým obyvatelstvem. V roce 1935 žilo v soudních okresech Odry 7,8% a Fulnek 14% Čechů. Na Bílovecku žilo tehdy 60% a Novojičínsku 55,5% českého obyvatelstva. Poměrně silné menšiny měli Němci v Příboře a v Kopřivnici.¹⁾ Od Bílé hory až do zániku habsburské monarchie mohli beztravně utiskovat český národ ekonomicky, sociálně a kulturně, protože byli vlastníky půdy, dílen a později i prvních továren na našem okrese. Od konce 19. stol. se však i na našem okrese začínají šířit české národnostní snahy. Český dělník se dostává do továren a dílen, čeští živnostníci a obchodníci pronikají pozvolna i do německých měst. Objevují se i první čeští úředníci a advokáti, začíná se volat po české škole a po českém národním životě.

Němci v pohraničí, i v našem okrese, se začínají obávat o své postavení panského národa a od konce 19. stol. vytvářejí „obrané spolky“, které pokračují ve své činnosti i za první republiky.²⁾ Prohlásili je za nepolitické

a měly v národnostně smíšených oblastech podporovat německé školství, šířit německou kulturu, sloužit německým hospodářským snahám, mládežnickému a tělovýchovnému hnutí. Nepochybnost byla u mnohých spolků tak problematická, že některé musely být za první republiky zakázány.³⁾ Mezi nejvlivnější spolky v naší oblasti patřil „Bund der Deutschen für Nordmähren“, zvláště nebezpeční byli „Turneři“ — tělovýchovné spolky a od roku 1933 pak společný spolek „Bund der Deutschen“, který měl již prokazatelné spojení s Henleinem a s nacistickým Německem.⁴⁾ „Bund der Deutschen“ poskytl Henleinovi finanční pomoc v jeho předvolební kampani roku 1935 tím, že organizoval tzv. Volkshilfe — lidovou pomoc, která vynesla 15 miliónů Kč a pomohla tak „sjednotiteli“ sudetských Němců při jeho nástupu do politického boje proti republice. V Novém Jičíně měl již v roce 1919 župní sídlo „Deutscher Kulturverband“ — k ochraně německých škol v Kravařsku a „Bund der Deutschen Nordmährens“. Tyto spolky organizovaly na Novojičínsku známé Slezské kulturní týdny. V roce 1931 byly v jejich rámci odhaleny v nynějších Smetanových sadech v Novém Jičíně sochy Johannu Gregoru Mendlovi — hynčickému rodáku, a básníku Josefu Eichendorfovi, který často pobýval na zámku v Sedlnicích.⁶⁾ Aktivita německých spolků ve všech sférách života Němců na našem okrese vyvrací tvrzení, že v republice neměli možnosti pro rozvoj národních zájmů. Pravdou však je, že od roku 1933 se začínají nebezpečně politicky angažovat, zvláště když do čela spolku „Bund der Deutschen“ se dostal novojičínský starosta dr. Arnošt Schollich.⁷⁾ V roce 1936 na župním sjezdu spolku (za účasti Konráda Henleina) v Šumperku se Arnošt Schollich stal župním vedoucím pro celou severní Moravu. Zde byl Konrád Henlein uznán za vůdce všech sudetských Němců a spolek se zavázal k nejužší spolupráci s jeho stranou.⁸⁾

Nebezpečnější nežli „obranný spolkový proud“ byl pro republiku sudetoněmecký proud politický. Porážka Rakousko-Uherska, jeho rozdělení a vznik Československa znamenaly pro naše Němce otřes. Některé projevy nenávisti k nové republice a ustavení Sudetenlandu svědčí o nereálném přístupu politických vůdců sudetských Němců k nově vzniklé poválečné situaci i o nahromaděné zlobě německé nacionální buržoazie pramenící z obav, že v nové situaci ztratí ekonomickou převahu, a tím i rozhodování v politických, národnostních a kulturních záležitostech našeho regionu. V mnoha místech našeho okresu musel po 28. říjnu 1918 dočasně ustavený okresní národní výbor přesvědčovat německé úřady a obecní rady, aby uznaly novou republiku. Nový Jičín, Bílovec, Fulnek a Odry musely být k tomu přinuceny vojenským zásahem na sklonku listopadu 1918. Německá část Novojičínska se smutně zapsala i do událostí kolem 4. března 1919 — v den, kdy se ve Vídni ustavovalo Německé Rakousko, ke kterému se chtěl i náš Sudetenland připojit. Nacionální bouře vyvolané německými šovinisty ve Fulneku, Bílovcích a v Odřích vyvrcholily v Novém Jičíně, kde muselo dojít až k vojenskému zásahu.⁹⁾ Bylo to v době, kdy bylo třeba místo jitření nacionálních vášní vynaložit všechny síly k překonání poválečných sociálních potíží, nezaměstnanosti a hladu. Právě těchto obtíží způsobených válkou dovedla německá buržoazie i v našem okrese mistrně využít v působení na německé dělníky včetně předáků německé sociální demokracie, kteří svedli do vod nacionalismu na čas německou dělnickou třídu.¹⁰⁾

Po ustanovení definitivních hranic mírovou smlouvou skončily naděje sudetských Němců na připojení pohraničí k Rakousku nebo k Německu a i v našem okrese nastal relativní klid. Určitá část německých občanů se smířila s existencí republiky a začala postupně i politicky spolupracovat v tzv. akti-

vistických stranách. U nás to byla strana německých agrárníků a křesťanští sociálové. Rovněž v německé sociální demokracii zvítězila realistická stanoviska.

Dvě německé politické strany se však boje s republikou nevzdaly. Jedna z nich byla „Deutsche Sozialpartei“, později přejmenovaná na „Deutsche Nationalpartei“, kterou podporovala německá nacionální buržoazie a uváděla se pod zkratkou DNP — němečtí nacionálové. Druhou, nebezpečnější a negativistickou stranou byli sudetští nacisté s oficiálním názvem „Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei“ (DNSAP). Vznikla již v roce 1904 v Trutnově z extrémních nacionalistů vedených Rudolfem Jungem, kteří z nacionálních pozic kritizovali rakouskou sociální demokracii. Na rozdíl od nacionálů snažili se nacisté získat do svých řad především dělníky.¹¹⁾ Naše DNSAP našla rychle po válce spojení s hitlerovskou NSDAP a obě strany se vzájemně sblížily v ideové i organizační stránce hnutí. Obě strany našly v našem okrese velmi schopné vůdce — zapřísáhlé odpůrce všeho českého. Nacisté ho měli ve fulneckém úředníkově Leo Schubertovi, němečtí nacionálové v dr. Arnoštu Schollichovi, profesoru na střední zemědělské škole v Žilině u Nového Jičína. Oba uvedení předáci státu nepřátelských stran se šplhali po politickém žebříčku ve stejné době a na stejné funkční úrovni. Po převratě v roce 1918 spolupracovali v hospodářské radě Sudetenlandu v Opavě. Po jeho rozpuštění se politicky rozešli, ale Schollich byl vždy v zájmu německví Schubertovi ochoten pomoci, jak o tom svědčí jeho vystoupení při provokační akci, kterou Schubert zorganizoval ve Fulneku 22. 5. 1922 proti odstranění pomníku císaře Josefa II.¹²⁾ Leo Schubert se stal již v roce 1919 starostou města Fulneku a v roce 1925 za DNSAP poslancem Národního shromáždění. Podobnou politickou cestou se ubíral i novojičínský Arnošt Schollich. Před obecními volbami v roce 1919 se snažil vytvořit jednotnou německou frontu. K tomu organizoval schůze i provokační shromáždění u sochy císaře Josefa II. na novojičínském náměstí. Záměr se mu však nezdařil, protože němečtí sociální demokraté se tehdy ještě cítili silní a nechtěli předat otěže ctižádostivému Schollichovi. Ten pak přešel k buržoazní „Deutsche Sozialpartei“ a byl postaven do čela její kandidátky. První obecní poválečné volby přinesly v Novém Jičíně ještě vítězství německé sociální demokracii a její předák, ředitel školy Narcis Kamler, se stal starostou. Arnošt Schollich se stal jeho náměstkem a převzal ve městě „péči“ o školství a kulturu.¹³⁾ V úsilí o vedení v německém táboře v Kravařsku však nepolevil. V boji o vedení se střetl krátce i se Schubertem. Dohadovali se, komu politicky náleží „třetí stav“, kterým mínili řemeslníky, drobné obchodníky, případně nižší úředníky. Schubert tvrdil, že patří k nacistům, že mají blíže k dělnictvu, které jeho strana hájí. Schollich je považoval za maloburžoazii. Zřejmě měl pravdu, protože ve volbách do parlamentu v roce 1920 byla „Deutsche Sozialpartei“ posílána těmito vrstvami a její kandidát za ostravský volební obvod dr. Arnošt Schollich se stal poslancem čsl. parlamentu. V roce 1923, v druhých obecních volbách se Schollichova strana nazývá již „Deutsche Nationalpartei“, v Novém Jičíně vítězí a její vůdce Arnošt Schollich se na deset let ujímá starostenské funkce, neboť vítězí i v roce 1927 a v roce 1931.

Desetileté Schollichovo starostenství v Novém Jičíně vzpomínají novojičínská starousedlíci jako období čistoty, výstavby a pořádku ve městě. Bez ohledu na značné zadlužení byla na sklonku dvacátých a počátkem třicátých let provedena přestavba radnice do dnešní podoby, postaveno kino, otevřena plovárna, přistavěla se část nemocnice, byla zaklenuta mlýnská strouha na dnešní Sokolovské ulici a provedena elektrifikace ulic.¹⁴⁾ Přes tyto ne-

sporně kladné činy v péči o město nelze zapomenout na to, jak z pozice vládců města znepříjemňoval život české menšiny i na jeho protistátní provokace a dlouholeté úsilí o rozbití republiky. Některé jeho výstřelky byly v naprostém rozporu se zákonem a současník se nemůže při zpětném pohledu ubránit pocitu i přesvědčení o slabosti první republiky, jejich zákonů, o přehnané demokratičnosti, o slabosti okresního úřadu, který sídlil kousek od radnice. Opět se vybavuje otázka, zda postavení Němců za první republiky bylo tak špatné, když mohli páni starostové a poslanci Schollich a Schubert i četní další pisálkové soustavně urážet čsl. stát na veřejných projevech, v tisku, v jednání městských rad, v čsl. parlamentě i mimo něj?

Starosta Arnošt Schollich nebral zřetel ke skutečnosti, že v Novém Jičíně žilo již v roce 1930 ze 14 000 obyvatel 4 236 Čechů, tj. 30%, že mají plné právo na své školství, kulturní a politický život, že již nežijí v Rakousko-Uhersku, ale ve svém samostatném státě. Město kladlo překážky při oslavách státních svátků a českých národních slavností. Ještě k patnáctému výročí vzniku republiky musel okresní hejtman Ščáva dát příkaz, aby na novojičínské radnici byla vyvěšena státní vlajka. Schollich byl ve své protičeské zaslepenosti tak malicherný, že znemožnil, aby k desátému výročí vzniku republiky se v jediném tehdy možném sále, v dnešní Stálé scéně, uvedla Prodaná nevěsta. Bránil konání českých slavností na náměstí, trnem v oku mu byla stavba českých škol na Palackého ulici. Čeští zástupci na radnici s ním museli svádět až nechutné boje o každou záležitost, která mohla prospět české menšině. Neustále zdůrazňoval, že Nový Jičín musí zůstat navždy „čistým německým městem“. V rámci tohoto přání svévolně přejmenovával ulice v Novém Jičíně tak, aby vynikl jeho německý charakter.¹⁵⁾ V boji za „čistotu“ německví v Kravařsku nacházel plnou podporu v místní buržoazii — továrnících, obchodnících, ale i ve školách a v novojičínských novinách „Deutsche Volkszeitung“, které vydával August Hosch, Schollichův přítel a spolubojovník již z doby bojů o Sudetenland.¹⁶⁾

Schollichova neblahá působnost se zdaleka neomezovala jen na okresní město. Jako státem dobře placený poslanec parlamentu sledoval bedlivě události v celé oblasti severní Moravy. Přímo protistátní byla jeho vystoupení v boji o převedení d.áhy ze Studénky do Štramberka z rukou soukromé německé společnosti do státní správy. Za své projevy v této záležitosti na půdě parlamentu byl vyloučen z pěti jeho schůzí.¹⁷⁾ V zájmu udržení německého Kravařska hlídal založení každé české menšinové školy a interpeloval v parlamentě proti „pronikání českého živlu do ryze německých oblastí“,¹⁸⁾ vznášel námitky proti obsazování míst ředitelů a jejich náměstků v tabákových továrnách v ČSR,¹⁹⁾ polemizoval s prezidentem Masarykem a nemohl mu zapomenout, že Němce v Československu označil po svém návratu v roce 1918 za kolonisty, což „prý je ranilo“.²⁰⁾ Kde to bylo jen trochu možné, tam zneužíval poslanecké imunity k ostouzení státu, v projevech i v tisku se dovolával pro Němce práv a svobod a často se odvolával na právo na sebeurčení a na staré rakouské zákony. Přitom si vůbec neuvědomil, že právo na sebeurčení bylo českému národu v habsburské monarchii trvale odpíráno, kolik sociálních a národních práv měl český lid v dobách, kdy on a jemu podobní tvořili v našem kraji špičky panského národa. Za své nacionalistické vystupování, neobvyklou bojovnost i tvrdost, za službičkování německé buržoazii si vysloužil pověst neohroženého bojovníka a stal se předsedou klubu poslanců a senátorů německé nacionální strany v parlamentě. Jeho vlivu na počátku třicátých let podléhali vůdcové spolků i vedoucí činitelé ostatních německých politických stran.

Druhá opoziční strana - DNSAP, byla až do zákazu v roce 1933 v postoji k československému státu ještě odmítavější. Její vliv na německé obyvatelstvo v okrese nebyl zpočátku velký, protože německá sociální demokracie a také komunistická strana měly v dělnictvu silnější pozice. Kromě Leo Schuberta se v DNSAP silně angažoval novojičínský geometr Emanuel Willig, zvolený již v r. 1919 do čela organizace v Novém Jičíně. V Bílovci se v nacistické straně angažoval učitel Ferdinand Ehler.²¹⁾ Postupně, zvláště na konci dvacátých a počátkem třicátých let DNSAP zesílila, což dokazují výsledky voleb. V Novém Jičíně získala v obecních volbách v roce 1919 jeden mandát, v roce 1923 již 2 mandáty a v roce 1931 již tři mandáty, a tím i poměrně silné zastoupení na radnici.²²⁾ Mezi nimi byl již mladý ambiciózní právník dr. Gustav Hans Jonak, který pocházel ze smíšené rodiny novojičínského notáře Jonáka.²³⁾ Během studií a v době advokátní praxe přilnul k německému nacionalismu a až do roku 1933 organizoval v Novém Jičíně a okolí řadu protistátních akcí. Orientoval se hlavně na mládež a mladé dělníky. Zneužíval hospodářské krize a nezaměstnanosti k osočování republiky, která ji nedovedla řešit ani z pozic ekonomicko-sociálních ani z národnostních. Oponentů nacistů v našem okrese již v době před nástupem Hitlera k moci v Německu byli především komunisté. Na novojičínské radnici se s Jonakem střetával mladý německý komunista Pavel Odpadlík, který se stal po volbách v roce 1931 za KSČ členem městského zastupitelstva.²⁴⁾ Pavel Odpadlík je znám nejen jako neohrožený bojovník s nacisty, ale i jako organizátor komunistických veřejných schůzí v době hospodářské krize, na které referovali přední funkcionáři KSČ. Na Bílovecku se proti rozpínavosti nacistů neohroženě postavili mladí komunisté Rudolf Kolowrat, Rudolf Peschl, Fridrich Schreiber, Karel Stanovský, na Fulnecku to byli Josef Branský, Gustav Schwarz, na Odersku Hermann Stach, Otto Kutler, Franz Uch a další mladí dělníci.²⁵⁾ Někteří z uvedených mladých komunistů německé národnosti pracovali v krajském vedení KSČ, absolvovali vyšší stranické školy domácí i v Moskvě a sehráli významnou roli v době bojů o republiku před Mnichovem i za války v protifašistickém odboji.

Nástup Hitlera k moci v lednu 1933 byl pro obě německé negativistické strany signálem k otevřeným útokům proti celistvosti československého státu. V našem okrese se v tomto směru nejvíce angažoval fulnecký starosta a poslanec Leo Schubert. Podobně jako Schollich zneužíval poslanecké imunity k podvratným projevům a fulnecká radnice se stala v té době hlavním stanem protistátních živlů. Rovněž útoky proti české menšině ve Fulneku se v té době stávaly stále tvrdšími.²⁶⁾ Schubert bránil všemi prostředky stavbě české školy, byl mu solí v očích pomník J. A. Komenského, české slavnosti, útočil proti českým živnostníkům a ve spojení s místní buržoazií vystupoval proti sociálním demokratům a hlavně proti komunistům. Zvláště nebezpečná byla jeho spolupráce s místním Volkssportem, zakuklenou protistátní tělovýchovnou a sportovní organizací, úředně rozpuštěnou v roce 1932. DNSAP měla již v této době přímé styky s Německem, někteří její předáci do Německa již odcházeli, aby připravili vše potřebné pro vytváření teroristických skupin.

V březnu 1933 se Schubert stal krajským tajemníkem DNSAP v Ostravě a odtud rozvíjel protistátní činnost v širokém rozsahu, což neuniklo pozornosti bezpečnostních orgánů. Při domovních prohlídkách u nacistů na Fulnecku se našly zbraně. Ukřýval je ve svém bytě také starosta, poslanec a krajský tajemník v jedné osobě, Leo Schubert. Proto byl vzat do vazby a zbaven starostenství. Po zákazu DNSAP v říjnu 1933, byl zbaven i posla-

necké imunity, vydán trestnímu stíhání a převezen do věznice v Praze. Jeho další osudy jsou spjaty již s novým proudem sudetského německví, který s novými vůdci a novou taktikou nastupuje do boje proti celistvosti československého státu.²⁷⁾

V druhé polovině roku 1933 se dočasně končí i politická činnost novojičínských vůdců německých protistátních stran. Schollichově DNP byla zastavena činnost, nebyl potvrzen do funkce starosta a úřad předal jednomu z náměstků a to dr. Pavlu Zieglerovi, vůdci německých křesťanských sociálů. Gustav Jonak, jeden z předáků nacistů, konečně nastoupil vojenskou prezenční službu, kterou z politických důvodů několik let oddaloval.²⁸⁾

Rázný zákrok proti protistátním německým stranám utlumil rozbíječské snahy sudetských Němců jen na krátkou dobu. Sami vůdcové zakázaných stran poznali, že jejich útoky proti republice byly příliš průhledné a předčasné a že vyvolávaly nesouhlas i v některých německých aktivistických stranách. Bylo nutné hledat jiné cesty i nové lidi nezatížené minulostí. Proto se na politické scéně objevuje neznámý učitel tělocviku v Aši — Konrád Henlein. Začíná dráhu příštího vůdce sudetských Němců v nepolitickém Kamaradschaftsbundu, krátce nato zakládá rovněž ještě nestranickou sudetskou Heimatfrontu a v roce 1935 ji před volbami přeměňuje v Sudetoněmeckou stranu (SdP). Potřeboval jen krátkou dobu, aby oklamal vládu i prezidenta a strhl na svou stranu drtivou většinu sudetských Němců, jak to dokazují volby roku 1935.²⁹⁾

Nový proud sudeťáctví našel i v našem okrese dobře připravenou půdu. Již v roce 1934 se ustavila Heimatfronta v řadě míst našeho okresu. K jejímu prudkému rozmachu přispěli vůdcové zakázané DNSAP a zastavené DNP i německé spolky. O tom, jak si ihned na počátku představovala svou činnost Heimatfronta ve Fulneku, svědčí její starost o zatčeného Schuberta, kterého čekal soud v Praze. Aby k němu nedošlo, opatřila v krátké době 100 000 Kčs jako kauci k jeho propuštění do doby konání soudu. Schubert byl propuštěn, vrátil se do Fulneku, patřičně zde instruoval své spolubojovníky a ještě téže noci uprchl do Německa. Druhého dne ho následovala manželka s dcerou. V Německu byl Schubert přivítán jako starý bojovník, setkal se tam s ostatními nacisty uprchlími z Československa, stal se starostou v Kladsku a odtud organizoval útoky mladých nacistů z našeho pohraničí do tzv. Freikorpsů, teroristických skupin. Čilý styk přirozeně udržoval i s nacisty našeho okresu.³⁰⁾

Do čela Henleinova hnutí na Novojičínsku nastoupili rovněž noví, větší mladí lidé. Staří nacionalisté typu Schollicha zatím zůstávali v pozadí. Předákem Heimatfronty a později Sudetoněmecké strany se stal mladý sedlák ze Suchdolu Josef Barwig,³¹⁾ dalšími funkcionáři SdP byli ing. Knobloch a ing. Schimetschke, který se stal v Novém Jičíně Ortsleitrem — místním vedoucím. V Bílovci se do čela nového hnutí postavil Hanisch, noví lidé přicházejí do vedení SdP v Odrách, Fulneku, Bartošovicích a v dalších německých obcích. V Novém Jičíně se do služeb SdP přihlásil i místní tisk — „Neutitscheiner Zeitung“, který zde vychází místo zakázaného protistátního „Volkszeitungu“ od počátku roku 1934. Od svého předchůdce se však liší jen názvem.

Henleinova Heimatfronta se silně aktivizovala před volbami v roce 1935. Zřejmě správně předpokládala, že jí bude umožněno voleb se zúčastnit. V dubnu se stala politickou stranou SdP a byla pro volby zaregistrována. V Novém Jičíně svolali předáci Henleinova hnutí do sálu nynější Stálé divadelní scény (Vereinshausu) velkou veřejnou schůzi, kde ještě došlo ke

střetu henleinovců se sociálními demokraty a komunisty. Veřejně však na jejich podporu vystoupil starý bojovník za německví, tehdy již vůdce v mnoha spolicích, Arnošt Schollich. Jako zkušený politik jistě dobře informovaný o vývoji a úloze SdP a snad i proto, aby se zavděčil a otevřel si dvířka k funkcím v novém hnutí, svolal 24. dubna 1935 do hotelu Heinrichshof (nynější hotel Praha) předáky zastavené DNP, které byla opět povolena činnost, aby je vyzval ke kolektivnímu přechodu do SdP. Sám se vzdal kandidatury pro „posílení jednoty sudetských Němců“.³²⁾

S nadšením byl na své okružní předvolební cestě přijat Konrád Henlein i v našem okrese. V Novém Jičíně řečnil 28. dubna 1935 v sále Vereinshausu — dnešní Stálé divadelní scény — a jeho projev byl přenášen i do Nového slunce, aby se na všechny jeho stoupence dostalo. Po něm agitoval jeho spolubojovník Hans Tichý 9. května v Novém Jičíně, 10. května v Bílovci a 12. května ve Fulneku a Butovicích.³³⁾ I v našem okrese, stejně jako v celém pohraničí ve volbách do Národního shromáždění 19. května 1935 SdP přesvědčivě zvítězila. Značně oslabení vyšli z voleb německí agrárníci a sociální demokraté.³⁴⁾

Volební vítězství zvedlo sebevědomí, ale i drzost henleinovců, jak o tom svědčí bílovecký sraz turnerů i oslava dožínek v roce 1936.³⁵⁾ Německý tábor se v pohraničí stále více sjednocoval a Henlein postupně odkrýval masku loyálního politického partnera. Do SdP přecházeli často kolektivně členové německých spolků, předávali jí finanční prostředky, místnosti pro schůze i pro činnost, která měla být státním orgánům utajena.³⁶⁾ Po vnitřní krizi ve vedení SdP v roce 1936 musel Henlein na nátlak z Říše přijmout do vedení strany bývalé funkcionáře zakázané nacistické DNSAP. Mezi nimi byl i novojičínský Gustav Jonak, který si po vykonání vojenské prezenční služby v Kroměříži otevřel advokátní kancelář v Moravských Budějovicích a odtud byl v roce 1936 povolán do sekretariátu Konráda Henleina v Praze. Zde se v letech těsně před Mnichovem podílel na hlavních úderech SdP proti republice.³⁷⁾

Poslední tři roky existence republiky byly na Novojičínsku, Fulneku, Bílovecku a Odersku poznamenány těžkým bojem s nacisty. Hlavy však začali zvedat i Němci ve městech a obcích, kde měli menšinu, ale dobré pozice ekonomické. Tak tomu bylo v Kopřivnici, Příboře a z části i ve Frenštátě, kde ve vedení závodů byli německí úředníci a mistři. Na rozdíl od vnitrozemí se v pohraničí Lidová fronta proti fašismu tvořila obtížněji. Pomalu se překonávaly rozpory mezi německými sociálními demokraty a komunisty. Komunisté převážně německé národnosti v Odrách, Fulneku, Bílovci i v dalších smíšených oblastech okresu nenacházeli pro své antifašistické postoje i akce dostatečnou podporu u českých buržoazních stran. Také státní orgány podle pokynů ministerstva vnitra v zájmu udržet pořádek a nedráždit henleinovské předáky, se kterými se neustále vyjednávalo, postihovaly při šarvátkách komunisty stejně jako henleinovce.³⁸⁾ Teprve v roce 1938, když byla situace pro republiku již hrozivá, docházelo k jednotnému postupu demokratických sil; a to především zásluhou mládeže nezatížené tolik třídními a nacionálními předsudky.

Po obsazení Rakouska nacistickým Německem na jaře roku 1938 byli i dosud rozumnější sudetští Němci získáni pro cíle SdP. Je třeba přiznat, že i dost komunistů německé národnosti podlehl demagogii henleinovců, kteří zvláště dělníkům slibovali, že v budoucím Velkém Německu se vyřeší jejich sociální postavení. A tak německý fanatismus narůstal ze dne na den a postavení Čechů ve smíšených oblastech okresu se neustále zhoršovalo.

Češi se zde nestačili divit, kde bere SdP prostředky na své okázalé akce, na uniformy ordnerů, odznaky, vlajky a jiné symboly nacismu, které se takřka již masově objevily při provokačních průvodech henleinovců 1. máje 1938.³⁹⁾ Částečná květnová mobilizace na situaci mnoho nezměnila. Sudetáci se přestali obávat českých četníků a policie, mladí hoši mizeli za hranicemi, ti, co zůstali, našli možnost výcviku v ordnerských oddílech. Jednotu a věrnost nacismu měli masově prokázat v obecních volbách v květnu 1938. Do předvolební kampaně se zapojili i v našem okrese nejvyšší henleinovští prominenti v čele s uznávaným vůdcem Konrádem Henleinem. Ten již v březnu navštívil Josefa Barwiga v Suchdole, aby mu dal pokyny pro postup v celém kraji.⁴⁰⁾ Barwig byl v této době již kreisleiterem v Krnově. Již průběh předvolebních schůzí ukázal, že vítězství SdP i v našem okrese bude výraznější než v roce 1935. Naši Němci již dobře věděli, že hlas pro Henleina je hlasem za připojení Sudet k Německu, za návrat domů — za jejich tehdy proklamované „Heim ins Reich“. Vítězství SdP v německém táboře i na Novojičínsku bylo tak přesvědčivé, že ho henleinovci označovali za německé referendum. Vždyť jen v N. Jičíně z 26 německých mandátů získali 23. Kdysi tak silná německá sociální demokracie získala jen 3 mandáty, ostatní tzv. aktivistické strany vyšly naprázdno. KSC dostala jen 120 hlasů, což také nestačilo ani na jeden mandát. Starostou se stal opět Arnošt Schollich, který pak městu vládl až do konce války. Podobně jako v Novém Jičíně zvítězila ve volbách SdP i v ostatních městech a obcích s německou většinou. Jedině v Odrách alespoň zčásti uhájili komunisté své pozice.⁴¹⁾

Letní měsíce roku 1938 prožívala celá republika v obavách a napětí. Sebevědomí henleinovců dále vzrostlo po nežádoucí britské misi. Jejich troufalost vzrůstala i v místech, kde sice neměli početní převahu, ale silné pozice v továrnách. V Příboře uskutečnili letní slavnost, na kterou si pozvali soukmenovce z Bartošovic, Sedlnice a Skorotína. Cíl slavnosti byl jednoznačný — manifestovat jednotu a postavit se za Henleinovy rozbíječské cíle.⁴²⁾ Podobně i v Kopřivnici, kde bylo v roce 1938 takřka 500 Němců, většinou úředníků a mistrů z místní automobilky, začali henleinovci zvedat hlavy a provokovat.

Na sklonku léta a počátkem září se uskutečnily v některých místech okresu protifašistické manifestace, i když státní orgány stále vybízely ke klidu a rozvaze. Tlak zdola však sílil, do čela jednotných akcí se stavěli komunisté. 13. září 1938 se uskutečnila v Kopřivnici, kde působila již delší dobu aktivně odbočka SČSP,⁴³⁾ zdařilá protifašistická manifestace na obranu republiky, kde promluvili poslanci Národního shromáždění. Za KSC to byl Gustav Kliment, za národní socialisty Jarmila Uhlířová a za lidovou stranu zemský poslanec Josef Hyvnar.⁴⁴⁾ Ještě předtím, v červenci 1938, uspořádali antifašisté kulturní den v Odrách. Na této internacionální manifestaci se sešlo přes 4 000 účastníků, ke kterým rovněž promluvil poslanec KSC Gustav Kliment. Odrští komunisté podpořili na podobné protifašistické akci svou účastí antifašisty ve Vítkově 4. září 1938. Odry je třeba označit za místo, kde se hnědému moru na Novojičínsku kladl největší odpor. Mnoho komunistů německé národnosti bylo za své postoje po okupaci těžce postiženo.

Záříjová mobilizace byla pro české obyvatelstvo poslední nadějí na zastavení henleinovské iredenty v pohraničí. Pro sudetské Němce to však byl signál k útěku do Říše nebo k „zeleným kádrům“ tzv. Freikorpsům. Do Říše tehdy uprchl i kreisleiter Barwig. Tábory Freikorpsů se utvořily v lesích na Odersku a Fulnecku. O bojovníky v lesích se starali starostové Oder i obyvatelé německých obcí. Největší tábor „Schwarzwald“, kde jen z Oder

„sloužilo“ na 150 mužů, byl umístěn v lese u Veselí, menší, ale dobře vybavený, zvaný „Freikorps Grün“ se nacházel u Fulneka. Bojovníci z tohoto tábora provokovali při odchodu československých jednotek z pohraničí do vnitrozemí a zvláště se vyznamenali terorizováním zbytku Čechů, kteří po okupaci neodešli do druhé republiky.⁴⁷⁾

Po Mnichovu byla v pátém okupačním pásmu obsazena řada obcí s převahou českých obyvatel.⁴⁸⁾ Jistou zásluhu na tom měli i henleinovští prominenti, mezi jinými i novojičínský starosta Arnošt Schollich. Příjezd okupačních vojsk se setkal u sudetských Němců na Novojičínsku s obrovským nadšením, jak o tom svědčí mnoho fotografií, zápisy z kronik, novinové články, ale i vzpomínky českých lidí, kteří tomu se smutkem a strachem přihlíželi.⁴⁹⁾ Němci se radovali, že se jim splnilo přání „návratu domů“, že se svým podílem jako pátá kolona přičinili o rozbití jimi nenáviděného Československa. Nikterak se tím netajili, považovali to za hrdinství. Jejich předáci za svůj dlouholetý zápas o německé Kravaňsko a později za jeho připojení k Říši očekávali tučnou odměnu. Zda považovali hodnosti, úřady a jiné výhody, kterých se jim dostalo za dostačující, to nevíme. Víme jen, že v protičeském šovinismu pokračovali ještě tvrději, že za okupace a za války sloužili Hitlerovi až do hořkého konce. Jsme přesvědčeni, že oni i jimi stále ovládaní soukmenovci by ani chvíli neváhali dát souhlas k vysídlení miliónů Čechů, tak jak to nacisté připravovali. Zkušenosti i z okresu Nový Jičín prokazují, že protičeský sudetoněmecký nacionalismus se stal hrozbou nejen státní samostatnosti, ale i samotné existence českého národa. Proto považujeme rozhodnutí z Postupimi v zájmu naší bezpečnosti za spravedlivé a nároky revanšistů odmítáme.

Poznámky:

- ¹⁾ Milan Myška: Novojičínsko od Mnichova k 15. březnu (Mnichov není jen historie, vydal Okresní vlastivědný ústav v Novém Jičíně, 1965).
V uvedené publikaci jsou uvedeny počty Čechů a Němců podle soudních okresů z let 1890, 1900, 1910, 1921, 1930.
- ²⁾ Dan Gawrecki: Německé politické spolky a jejich úloha na severní Moravě (O vývoji německého nacionalismu v předmnichovské ČSR a v soudobém západoněmeckém revanšismu) SM KV KSC Ostrava, 1966.
- ³⁾ Tamtéž, str. 21.
- ⁴⁾ Tamtéž, str. 24.
- ⁵⁾ Tamtéž, str. 24.
- ⁶⁾ Karel Otto: Přehled dějin Nového Jičína do roku 1938 (Čtení o Novém Jičíně, vydal MěstNV Nový Jičín 1963, str. 47).
- ⁷⁾ Dr. Arnošt Schollich (1882 - 1945) profesor na střední zemědělské škole v Novém Jičíně apr. D - Z - TV od roku 1908 do roku 1920 (viz 100 let SZTŠ Nový Jičín - r. 1967).
- ⁸⁾ Gawrecki, str. 24.
- ⁹⁾ Jan Hanák: Dělnické hutí na Novojičínsku 1917 - 1921 (k historii KSC na Novojičínsku, vydal OV KSC Nový Jičín 1966), str. 7 an.
- ¹⁰⁾ Tamtéž, str. 13 a n., dále: Bedřich Hýža: Nový Jičín před převrácením a při převratu 1918 (Kravaňsko r. II.).
- ¹¹⁾ Jiří Kořalka: Historické kořeny a vývoj německého nacionalismu v ČSR (O vývoji německého nacionalismu v předmnichovské ČSR a o soudobém západoněmeckém revanšismu) KV KSC Ostrava 1960, str. 12.
- ¹²⁾ Mnichov není jen historie - stať Petra Kadlčíka, Fulnek, str. 129 a n.
- ¹³⁾ Karel Otto: stať v publikaci Čtení o Novém Jičíně, str. 39.
- ¹⁴⁾ Tamtéž, str. 43, dále: OA Nový Jičín - Verwaltungsbericht der Stadtgemeinde Neutitschein für die Zeit 1912 - 1938.

- 15) Čtení o Novém Jičíně, str. 41-44 - stať K. Otty, dále vzpomínka E. Erbana, str. 144 a výpovědi současníků dr. L. Krause a s. Ostružky.
- 16) Deutsche Volkszeitung vycházel v Novém Jičíně třikrát týdně o velkém rozsahu (všechny ročníky jsou v okresním archivu k dispozici).
- 17) Jan Hanák: K historii KSČ na Novojičínsku, OV KSČ Nový Jičín, str. 35.
- 18) OA Nový Jičín - D. Volkszeitung č. 11 - 29. 1. 1930.
- 19) Tamtéž, č. 10, 1930.
- 20) Tamtéž, č. 27, 1930.
- 21) K historii KSČ na Novojičínsku, str. 20.
- 22) OA Nový Jičín, Verwaltungsbericht.
- 23) OA tamtéž, dále Čtení o Novém Jičíně, str. 46, kde se mylně uvádí, že DNSAP získala dva mandáty. Podle Verwaltungsberichtu měla na radnici po volbách v roce 1931 již tři zástupce.
- 24) K historii KSČ na Novojičínsku, str. 144.
- 25) K historii KSČ na Novojičínsku: Vzpomínky předválečných komunistů soudruhů Peschla, Kolowrata, Stacha a Branského.
- 26) Mnichov není jen historie - stať Petra Kadlčíka: Fulnek.
- 27) Tamtéž.
- 28) Čtení o Novém Jičíně, str. 47 a Mnichov není jen historie, str. 13.
- 29) R. Foustka: K. Henlein, Praha 1937.
- 30) Petr Kadlčík: stať Fulnek v publikaci Mnichov není jen historie.
- 31) Jan Hanák: Nový Jičín v letech nacistické okupace (Cesta bojů k vítězství, I. díl vydal OVÚ Nový Jičín 1965).
- 32) OA Nový Jičín: Neutitscheiner Zeitung - únor 1935, duben 1935.
- 33) Tamtéž - duben a květen 1935.
- 34) Ve volbách 1935 SDP např. do okresního zastupitelstva získala: 3516 hlasů. V Butovicích se henleinovci stali nejsilnější v obci, stejně tak i v Suchdole, kde SDP získal z 1241 něm. hlasů 909 a sociální demokraté jen 169 (Mnichov není jen historie, str. 145).
- 35) Tamtéž, str. 111 - 112.
- 36) Henlein navštívil Nový Jičín opět na konci srpna 1936, aby upevnil jednotu sudetských Němců (Čtení o Novém Jičíně, str. 49).
- 37) Mnichov není jen historie, str. 17.
- 38) Viz vzpomínky německých komunistů - K historii KSČ na Novojičínsku, str. 133.
- 39) Konaly se v řadě míst okresu, např. v Butovicích, Fulneku.
- 40) Návštěva se uskutečnila 19. 3. 1938 (Mnichov není jen historie, str. 142).
- 41) Čtení o Novém Jičíně, str. 49 a Mnichov není jen historie, str. 150.
- 42) Mnichov není jen historie, str. 84, kap. Příbor.
- 43) VSONJ - sešit 18 - O činnosti odbočky SČSP v Kopřivnici.
- 44) Mnichov není jen historie, str. 79, kap. Kopřivnice.
- 45) Tamtéž, str. 145 - 154, obsáhlá stať Jana Fojtíka.
- 46) O Freikorps „Schwarzwald“ pečoval především oderský starosta Bruno Böhm, švagr gen. Lva Prchalý (informace oderského občana německé národnosti Otto Sturma, jinak také ve stati Jana Fojtíka).
- 47) Mnichov není jen historie, stať Fulnek.
- 48) V publikaci Mnichov není jen historie jsou na str. 162 a n. tabulky o okupovaných obcích a obyvatelích podle národnosti.
- 49) Fotografie z příjezdu okupujících jednotek jsou v publikacích Mnichov není jen historie a Cestou bojů a vítězství.

NÁVRAT 1. ČESKOSLOVENSKÉ SMÍŠENÉ LETECKÉ DIVIZE V SSSR DO-VLASTI PŘES ÚZEMÍ OKRESU NOVÝ JIČÍN

Miroslav Klos

Konec války zastihl 1. československou smíšenou leteckou divizi na letišti Poremba. Vznikla z původního 1. československého leteckého pluku po jeho návratu ze Slovenského národního povstání při reorganizaci našich vzdušných sil v SSSR. Koncem října 1944 disponovaly již 1. a 2. stíhacím a 3. bitevním plukem, z nichž vznikla 25. 1. 1945 v Přemyšlu 1. československá smíšená letecká divize v SSSR, vyzbrojená stíhačkami La-5 a La-7 a bitevními šturmovíky Il-2.¹⁾ Bojovala v rámci 8. letecké armády generála Krasovského tak srdatě, že byla třikrát vyznamenána citováním v rozkazech nejvyššího velitele Rudé armády J. V. Stalina a byla jí dne 26. 4. 1945 odevdána bojová zástava věnovaná moskevskou universitou.²⁾

Když přišel čas přesunu domů, „byl jsem zavolán k veliteli letecké divize a tam jsem obdržel tento rozkaz: Odleťte s velitelem 3. bitevního pluku majorem Guljaničem na rekognoskační polní letiště Albrechtický pod Ostravou a hlasejte mi, zda je schopno přistání La-5 a Il-2.

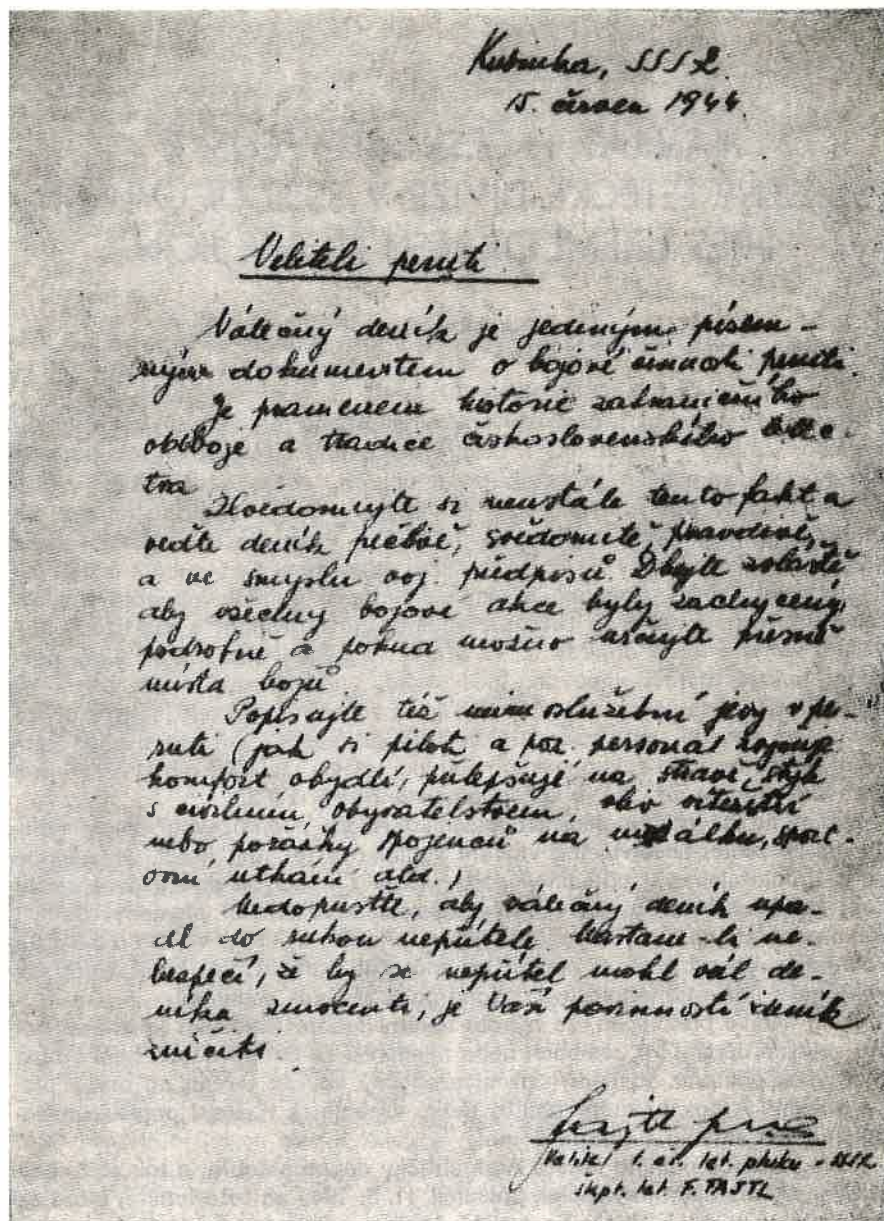
Letíme na kurýrním malém dvouplošníku. Nikým neohrožováni ani ze vzduchu ani ze země, absolvujeme vlastně vyhlídkový let, tím hezčí, že směřuje domů. Prodlužujeme si příjemné pocity vítězů z minulých dnů a pozorujeme okolí, které už není špiněno černým dýmem a válečnými plameny. Sdělují svému pasažérovi, že bych raději nejdříve přistál na letišti ve Studénce a obhlídku Albrechtický si nechal na zpáteční cestě. Chtěl bych vidět konečně naše lidi a ne jenom uválcovaná pole. Mikuláš souhlasí.

Jsem nemile překvapen, že bývalé tovární letiště Studénka je křížem poseto velkými děrami po bombách nebo minách a že ani po lidech není stopy. Přece však přistanu. Vyhlédl jsem si bezpečný kousek terénu na okraji plochy a sedl.“ A pak už autor těchto řádků vzpomínek F. Fajtl popisuje nezapomenutelná setkání s našimi lidmi.³⁾

Rekognoskace polního letiště Albrechtický dopadla dobře, a tak se 3. československý letecký bitevní pluk přesunul 11. 5. 1945 na toto letiště, které se nacházelo v místech dnešního letiště Mošnov. Dne 12. 5. 1945 byl velmi srdečně přivítán v Příboře.⁴⁾ Podle literatury se do Příbora dne 10. 5. 1945 přesunulo i velitelství 1. československé smíšené letecké divize.⁵⁾ V uvedeném prostoru pobývaly útvary letecké divize jen krátkou dobu. Ve dnech 15.-17. 5. 1945 se 3. československý letecký bitevní pluk v SSSR spolu s celou divizí přesunul do Prahy.⁶⁾

Návrat našich letců v SSSR do vlasti s krátkým mezipřistáním v Albrechtických je jen malou epizodou v závěru jejich bojové cesty do osvobozené vlasti. Ale ani ta by neměla ve vlastivědné literatuře upadnout v zapomnění.⁷⁾

Válečný deník 2. perutě, úvod. Repro B. Mandrlová.

Poznámky:

¹⁾ Ludvík Svoboda, Z Buzuluku do Prahy, vydání IV., v NV II. doplněné, Praha 1963, s. 410.

²⁾ T ý ž ., c. d., s. 411, uvádí, že předání bojové zástavy provedl jako ministr národní obrany dne 13. 4. 1945. Ve zprávě o činnosti 3. leteckého pluku od 31. 8. 1944 do 23. 8. 1945 se říká, že 13. 4. 1945 byl proveden přesun na letiště

Poremba a 26. 4. 1945 byla divizi předána bojová zástava. Vojenský historický archiv v Praze (dále jen VHA), 1. československá smíšená letecká divize a československé letecké výcvikové středisko 1944-1945 (dále jen SSSR-X), kart. č. 5, pol. 2.

³⁾ F. Fajtl, Boj československých letců o Ostravu a její okolí. Osvobození Ostravy ve světle vzpomínek a kronik, Ostrava 1965, s. 61-63. Lokality uvedl proloženě M. K.

⁴⁾ VHA, SSSR-X, kart. č. 5, pol. 2, zpráva o činnosti 3. leteckého pluku. Podle L. Svobody, c. d., s. 414, přesunula se 1. československá smíšená letecká divize na ostravské letiště 10. 5. 1945.

⁵⁾ J. Sýkora, Slavná bojová cesta československé vojenské jednotky v SSSR, Praha 1955, s. 124. Jeho údaj o 285 bojových letech divize se fakticky vztahuje na 285 bojových letů 3. leteckého pluku. VHA, SSSR-X, kart. č. 5, pol. 2, zpráva o činnosti 3. leteckého pluku. Srv. též údaje o bojové činnosti divize u L. Svobody, c. d., s. 411. Údaj o sídle velitelství letecké divize v Příboře by bylo vhodné ještě prověřit.

⁶⁾ VHA, SSSR-X, kart. č. 5, pol. 2. L. Svoboda, c. d., s. 414, uvádí, že 14. 5. 1945 přistály letouny našich letců ve Kbelích a Letňanech. Po něm i J. Sýkora, c. d., s. 124.

⁷⁾ Pokusil se na ni upozornit Miroslav Klos, Z válečných deníků, Tatrovák, časopis pracujících n. p. Tatra Kopřivnice, roč. XXIV/1970, č. 12-20. - K tomu je třeba doplnit dvě důležité skutečnosti, které jsem zjistil dodatečně při své letošní studijní návštěvě VHA. Předně je třeba upozornit, že pracovníkům VHA se podařilo nedávno nalézt a archivovat válečný deník 1. československé smíšené letecké divize, který byl dosud považován za ztracený a který jsem pro krátký čas mého studijního pobytu, orientovaného jiným směrem, nestačil prostudovat. Dále je třeba upozornit, že používám citace platné v roce 1970, takže i pro tento článek platí též poznámka jako u práce „Na prahu svobody“, zveřejněné ve svazku 34/1984 VSONJ.

PŮVODNÍ ČESKÉ POMÍSTNÍ NÁZVY V PONĚMČENÝCH VSÍCH NA NOVOJIČÍNSKU

Adolf Turek

Názvy drobných topik — polí, luk, lesů, vyvýšenin, komunikací, vodních toků a částí sídlišť — jsou mimo jiné důležitým pomocným materiálem pro zkoumání vývoje osídlení a změn národnostních poměrů v naší vlasti. Velmi dobře si toho byli vědomi němečtí jazykozpytci, geografové a historikové, kteří prováděli zejména po skončení první světové války soupis, průzkum a hodnocení těchto pomístních názvů (dále PN), především v tehdy převahou poněmčeném pohraničí českých zemí. Z české strany počal systematictější průzkum PN bohužel až po 2. světové válce. Cílem německého výzkumu bylo prokázat, že naše pohraničí bylo odedávna osídleno a „kultivováno“ jen Němci. Hlavním organizátorem této akce byl významný filolog prof. dr. Ernst

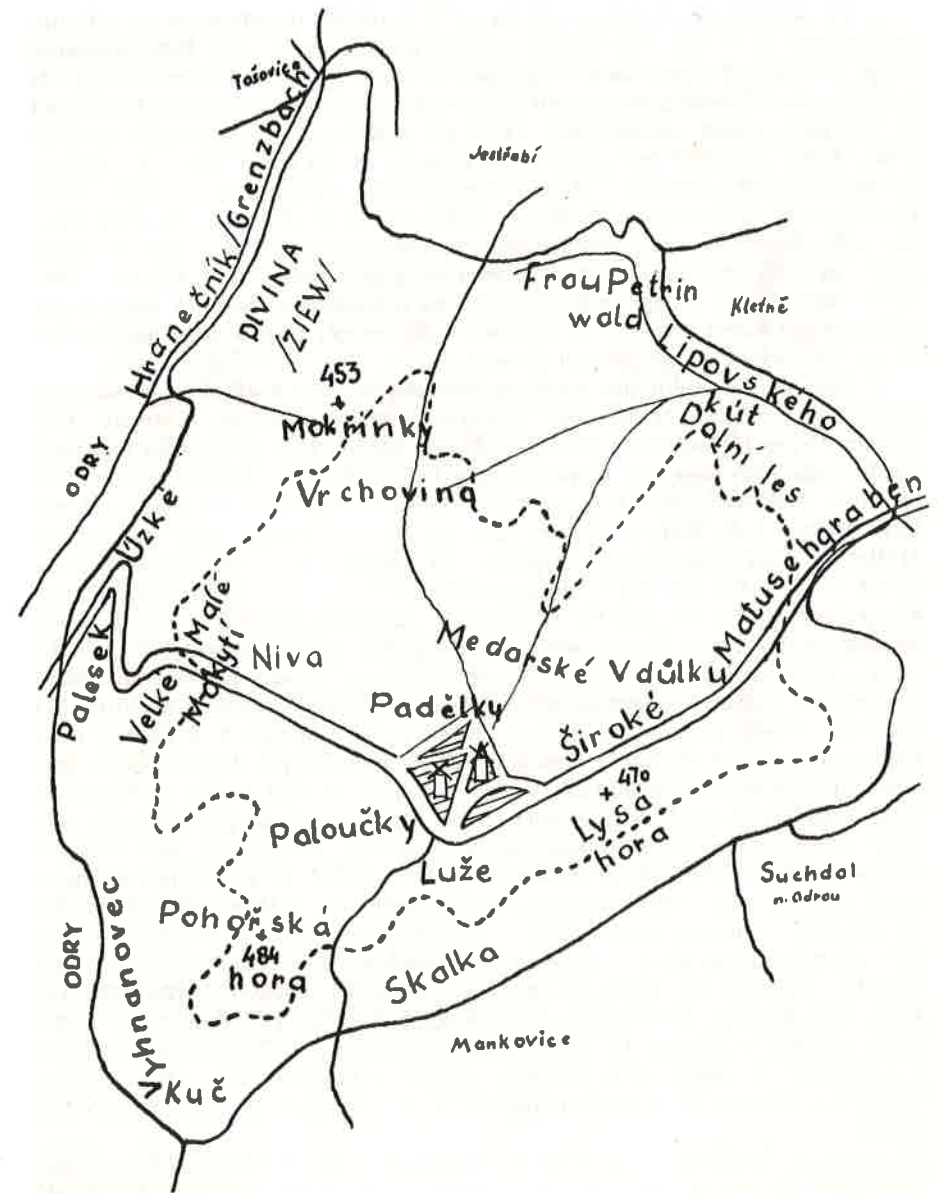
Schwarz z tehdejší pražské německé univerzity. Výsledky německých sběrů do roku 1945, neúplně dochované, jsou nyní uloženy v Ústavu obecných a československých dějin ČSAV v Praze.¹⁾

Němečtí sběratelé narazili přirozeně v pohraničí i na někdejších německých ostrovech ve vnitrozemí na četné PN českého původu. Jejich cenu se snažili zmenšit libovolným výkladem nejistých nebo zkomolených jmen a jejich počet i význam snížit tvrzením, že prý mnohé české PN v poněmčeném území vděčí svému vzniku českým vrchnostem a písařům. Fakticky však lze od 17. stol. velmi často doložit postup zcela opačný, postihnutelejší ostatně i v čistě českých oblastech, zejména při zhotovování map a katastrů státními úřady od poloviny 18. věku. Větší počet českých PN v některé ve 20. stol. poněmčené obci značí podle názorů německých autorů, že tam žili delší dobu příslušníci obou národností vedle sebe, ale předpokládali poněmčení těchto sídel vesměs už v době velké kolonizace, resp. do počátku 15. stol. Jinými slovy podle německé nacionální vědy se bývalé německé území u nás od doby velké kolonizace rozsahem téměř nezměnilo, ba dokonce ve vnitrozemí Čech a Moravy ustoupilo českému. Germanizace českých obcí od 16. stol. se připouštěla v nevelké míře jen na národnostním rozhraní,²⁾ ačkoliv zasáhla rozsáhlá území v severních a západních Čechách a na severní Moravě.

Ve skutečnosti dosvědčuje vysoké procento původních PN v lokalitách do 20. stol. většinou německých jejich pozdní poněmčení, neboť životnost drobných topik zpravidla nepřetrvává nebo není doložena více než 450 let.³⁾ Vždyť názvy pro malé úseky polí nebo luk užívané v dobách soukromého hospodaření na jedné usedlosti nebo několika málo sousedy se časem ztratily, ale naopak se tvořily nové, tím spíše, když došlo ke změně národnosti obyvatelstva obce, třebaže části starých PN se tam užívalo nadále, hlavně u větších komplexů. Také socializace vesnice přivedla v poměrně krátké době zánik pojmenování mnoha drobných topik v celém státě, naopak však přispěla ke vzniku nových PN nejen v pohraničí.⁴⁾ Na tomto místě se však jimi nebudeme zabývat.

Po této obecné úvaze si všimněme blíže našeho regionu. Z německé strany se věnoval sběru a hodnocení PN v intencích E. Schwarze a jeho kolegy Ericha Gieracha především opavský profesor dr. Karl Winter, jemuž z našeho okresu dodávali materiály místní pracovníci, především němečtí učitelé, dále farář v. v. Robert Schünke, stavební rada ing. Gustav Stumpf a vysloužilý četník, známý vlastivědný pracovník Stephan Weigel — všichni z Nového Jičína — a ostře protičesky orientovaný diletant, tovární úředník Gustav Beck z Fulneku.⁵⁾ Sběrů zčásti použil rodák z Moravského Berouna, školní inspektor v. v. dr. Karl Berger, žijící v Brně, který však postupoval dosti nepřesně, takže sice přiznal zhruba čtvrtinu českých PN v Bludovicích, Pohoří a Kletném, ve Staré Vsi, Bravinném a Heřmanicích u Oder polovinu a v 15 dalších vsích okolo Oder a Nového Jičína 1–3, ale popřel neprávem jejich existenci v Životovicích u Nového Jičína a ve Veselí.⁶⁾

V našem soupisu se sledují původní české PN v poněmčených obcích na okrese v jeho nynějších hranicích, běžně užívané do nové doby i doložené v archívních pramenech, hlavně v katastrech, pozemkových knihách, mapách aj. Byly též použity obě výše uvedené sbírky PN v Praze a Opavě a dostupná literatura. Některé podklady přinesla i dotazníková akce Matice Opavské a bývalého Zemského archívu v Opavě z let 1946–1947. Osobní průzkum byl vykonán v mezích možnosti s velkými časovými mezerami v Děrném, Dobešově, Bílově a Polouvsí, nepřímě v Bartošovicích, Křokochůvku, Lhotce a Heřmanicích u Polomí. Bohužel nebylo možno provést časově, finančně

Původní české PN v Pohoří. Příloha 4. Kresba E. Grepl.

i fyzicky náročné komplexní zkoumání, které by si vyžadovala v každé lokalitě několika dní pobytu. Tak bylo třeba omezit se na kontrolu a opravy již dříve zjištěných dat. To se týká starších prací o tomto tématu a o vývoji národnostních poměrů pro Blahutovice, Polouvsí, Dub a Heřmanice u Polomí,⁷⁾ pro pět obcí na někdejších panstvích Odry,⁸⁾ pro panství Fulnek a Nový

Jičín⁹) a pro panství Pustějov a Bílovec.¹⁰) V těchto pojednáních se u každé samostatné obce resp. katastrálního území podle stavu z roku 1945 podrobně cituje příslušná dokumentace nejstarších dokladů pro výskyt jednotlivých PN českého původu v různých variantách, uvádí se jejich poloha vzhledem k obci a typ (pole, louka, vyvýšenina). Proto se v příloze č. 1, obsahující seznam českých PN v obcích zněmčených od sklonku 16. do konce 19. stol., uvádějí jen nejdůležitější varianty a datace českých PN u jednotlivých lokalit s odkazem na výše citované podrobnější články (pro stručnost ve zkratkách Kr, ZK, SISb, VSONJ a str.). Odkazy na prameny se uvádějí jen u dosud neznámých variant, nově zjištěná topika jsou označena hvězdičkou. Pouze u Děrného, Heřmanic u Polomí a Klokočůvku se připojuje na základě nového podrobného průzkumu umístění ve zkratkách (S - sever), typ a data prvního výskytu PN i vývoj národnostních poměrů.

U této skupiny relativně pozdě poněmčených sídel s vysokým procentem původních českých PN lze dojít k jistým závěrům obecnější platnosti. Především z ryze filologického hlediska zůstaly české PN v německém prostředí až do roku 1945 jako tzv. jazykové nálepky, svědčící o někdejší přítomnosti obyvatel českého jazyka¹¹) (s výjimkou Děrného, Heřmanic u Polomí a Lhotky). Přejaty byly buď v původní podobě (Niva, Draha) nebo pozměněné (Hájek — Haik, Sýkořince — Sigrins), ba dokonce ve formě hybridní, poločeské a poloněmecké (Olschenberg, Schmalufske). Docházelo také k překladu českých PN do němčiny (Příčnica — Querweg, Široké — Die Breiten, Skalka — der Hohe Stein), jenže dnes se dají takové případy dost těžko určit s výjimkou výše uvedených tří dědin. Topika odvozená pravděpodobně od majitelů pozemků s českým příjmením typu Lipowskywinckel, Matusch (a) graben v Pohoří se sice pro úplnost uvádějí, ale v příloze č. 2 figurují mezi nejistými. Zato se do počtu českých PN na jednotlivých katastrálních územích zařazují typy Wessnigbach, Wessnigweg pro drobná topika vedle hlavní tratě Vesníku (Klokočůvek, Veselí). Řada PN je společná pro sousedící vsi, např. Haškůvka pro Dub a Heřmanice, Hubleska pro Starou Ves a Bílov, Příhon pro Klokočůvek a Heřmánky. Je ovšem možné, že se hranice katastrů před pol. 18. stol. někde změnily, takže došlo k rozdělení původního PN (Roubaniny — Ruban mezi Polouvsí, Blahutovice a roku 1772 založené Hrabětice). Naopak se objevily stejné nebo obdobné PN v obcích od sebe vzdálených — Hluboké 6X, Kříčky 5X, Káty 8X, Kuče 5X, Lůžky 6X, Náplatky 3X, Nivky 5X, Padělky 4X, Paseka 3X, Potoky a Potůčky 4X, Skalka 6X, Sýkořince a Úzké 3X, Široké 4X, Vesník 5X, Vrchovina 7X. Některé se vyskytují i v blízkých či sousedních českých obcích: v Bernarticích Lůžky, Potoky, Sýkořince, Vrchovina, v Hodslavicích Křík, v Lukavci a ve Zbyslavicích Náplatky.

Závislost relativního množství dochovaných českých PN na době poněmčení obce ukazuje příloha č. 2. Čím později se ves podle pramenných dokladů poněmčila, tím větší procento českých PN vykazuje. Ovšem tato tabulka má jen omezenou platnost, neboť zahrnuje sice dosud zachycené české PN ze sběru i z písemných pramenů, ne však všechny do němčiny přeložené nebo k nepoznání zkomolené. Při archívním průzkumu se sice věnovala pozornost i německým PN, alespoň v těchto vybraných 21 obcích, ale nevíme, na kolik byl přesný německý sběr v terénu; neúplný byl v archívech. Naznačuje to rozdíl mezi stavem německého sběru kolem roku 1929 a roku 1945 (např. pro Bravinné bylo původně zjištěno 18 všech PN, v Dubu dokonce jen 10 apod.).¹²) Při archívním průzkumu byly pro obce poněmčené od konce 16. do konce 19. stol. z celkového počtu zhruba 400 sebraných českých PN

Původní české PN v Klokočůvku. Příloha 5. Kresba E. Grepl.

zjištěny 3 z 15. stol., ze 16. stol. desetina, plná šestina ze 17. stol., 43% z 18. stol., pětina ze stol. 19. a 9% z tohoto století. Je pozoruhodné, že se v Bílově, Bludovicích a Bravinném v pozemkových knihách začínají objevovat německé PN až od počátku 18. stol., tedy v době probíhající germanizace těchto sídel, v pojednáváných vsích panství oderského, fulneckého a hranického a také ve Staré Vsi¹⁴) od 2. pol. 17. stol., tedy v celku obdobně. Zcela jinak vypadá situace v Děrném a ve Lhotce, kde se trvale udržela značná část původního českého starousedlého obyvatelstva, v Heřmanicích u Polomí, kam mířil od pol. 19. stol. nový příliv z českého okolí, a v Klokočůvku, ztraceném pro českou národnost velmi pozdě. Tyto čtyři lokality mají výraznou převahu českých původních PN.

V tuctu dalších dříve poněmčených obcích byl počet českých původních PN podstatně nižší. Je jich celkem 28 vedle 12 nejistých (viz příloha č. 3). Vyskytovaly se často na hranicích s českým územím, nebo byly společné se sousední českou dědinou a obvykle nepřesahovaly desetinu z celkového počtu PN v té které obci. Tak v Šenově (50 PN) les Roveň doložený roku 1502 i ve tvaru Huchwald je společný s Libhoštěm, jména pro samotou Salaš a studánku Jarkůvku na hranici s Bernarticemi vznikají až v poslední čtvrtině

19. stol.; konečně je tu skupina domů zvaná Kloporsch a záhadná Laika. Na katastru Žiliny jsou to z 35 PN Libotín, dále Skalky (Steinberg) a Hliníky (Lehmburg), doložené v českém znění až koncem 19. stol., a konečně hybridní PN pro kopec Holivák na hranici s Rybím; počátkem 16. stol. slyšíme zde o lese Hrabí. V Životicích ze 42 PN nás zajímají pole Křiky (Krikenried), louka Pusta, Peklisko (Höllen), Hlasnice (Wachberg) a Jedle (Tannenberg), ale poslední tři názvy lesů jsou známy v české formě až na konci minulého století, takže může jít o moderní překlad.¹⁵ V Ženklově, vždy obklopené českým sousedstvím ze tří stran, se setkáváme mezi 36 PN též se Salaši (Zalasch) koncem 19. stol. Hlásnice a Jedle jsou společné s Životicemi, ale zřejmě staré české PN jsou na V od obce Pícník (Pitznik), na JV Důlky (Tilke) a na SZ Lutschke, auf der Kriek (viz Životice) a Rude (podle těžby železné rudy v 18.—19. stol.).¹⁶ V Sedlnicích ze 105 PN jsou českého původu jen Luhy, Kašnice a nověji Borovec, v Mošnově a Skorotíně dohromady z 50 PN pouze Čížehübel, Luže a Haškovec. V Jeseníku nad Odrou z 50 PN jsou názvy potoků Luha a Temnice, kdežto Silberberg — Stříbrnice je společný s Bernarticemi. Ve Vražném byl podchycen nejistý PN Hlosch (gasse). Mezi 30 PN na katastru Jerlochovic nacházíme Matka boží pro kostelní pole v 17. století a Kopec. V Bravanticích z 31 PN je českého původu potok Jamník (Gamnik) a okolní role; v sousedních Olbramicích, které vykazovaly na rozhraní 16. a 17. stol. třetinu usedlíků s českými jmény, nalézáme roku 1930 mezi 20 PN jediné polní trať Náplátky, dále potok Setinu a 1579 též mlýn Budecký.¹⁷ Zde by bylo třeba pokusit se ještě o podrobný místní průzkum. Ostatní výše uvedené obce byly už počátkem 16. věku vcelku poněmčené, jediné v Žilině, Životicích a Šenově žila v polovině 16. stol. asi sedmina rolníků s českým příjmením.¹⁸ V ostatních 19 poněmčených obcích našeho okresu nebyl zjištěn ani jeden původní český PN, i když jména Jistebník, Kaménka, Kujavy, Loučky u Oder, Radotín u Bílovce a Suchdol ukazují nesporně na dávné české osídlení.¹⁹ Jde o vsi nově založené anebo v případě posledních šesti podstatně zvětšené za velké kolonizace; tedy s německým charakterem asi už koncem 14. stol. Česká jména osadníků nacházíme v 15. stol. ojedinele jen ve Velkých Albrechticích a počátkem 16. stol. v Kujavách (a též v Ženklově).²⁰

Na katastrech měst se původních českých PN zjistilo poměrně málo, v Novém Jičíně ze 112 pouze 7, ve Fulneku z 32 sotva 5, žádný v Odrách a v Bílovci.²¹ Tu je třeba hledat příčinu v neúplném sběru. Avšak v území, které bylo v 16. – 20. stol. nesporně české, se objevují PN německého původu opravdu zanedbatelně: Klimkovice — Frajhuby, Fifejdy, Veřovice — Na trýboch, Příbor — Fryvald, Frenštát — Kozbach, ve Skotnici Hanika (Hainen, Hahnen) a Waldek (v 18. stol.), v Prchalově založeném na pozemcích skotnického dvora koncem 18. stol. Scharweg a Teichel(?), nejistého původu je Lubštýn v Hůrce (viz příloha č. 3). Jde vesměs o místa na někdejších jazykových pomezích. PN nevylučují tu dočasný slabý německý podíl obyvatelstva v době velké kolonizace, v Klimkovicích a ve Skotnici citelný i ve století 16. a 17.²²

Sběr PN může přinést i některé praktické výsledky, např. zprávy o dřívějším zalesnění, poloze zaniklých osad, rybníků a opevnění, způsobu obhospodařování půdy, pokusech o dolování apod. Bylo by možné pokrýt katastr mnohých poněmčených obcí původním českým názvoslovím (viz přílohy č. 4 a 5) bez zkomolenin nebo otrockých překladů z němčiny i bez vymyšlení nových názvů často nevhodných, které se bohužel leckde ujaly. Jeho studium po stránce jazykové jistě přinese některé poznatky pro filologii resp. onomas-

niku, doporučovalo by se však všeobecně dokončit nejprve sběr PN právě v pohraničí co nejdříve a v pokud možno v největší úplnosti a pak teprve provádět rozbor, hodnocení a závěry. Hlavní cena sběru PN tkví však v tom, že např. i na tomto malém zpracovaném úseku lze dokázat lichost tvrzení značné části německé vědy o praněmeckosti našeho pohraničí, kterou operuje v poslední době opět narůstající revanšismus.

Příloha 1.

Soupis českých PN v obcích poněmčených od konce 16. do konce 19. století

Bartošovice: louka Korytná, pole Koryta (na jiném místě), Škarpa (die Skarpe), skupiny domů Lapač a Zámeček (Schlüssel); jen historicky doložený PN pro les Hukovec, Houkovščí jinak Oderský les pro lesní porosty na pravém břehu Odry od hranic Kunína po Novou Horku v letech 1492—1596, dále pro pole a dvůr Dulanský²³ asi podle majitele v 13. století. Celkem nevelký počet všech známých PN (38) je důsledkem poměrně malé členitosti terénu.

Bílov: PN do 1945 živé, dávně doložené: 1671 Hlubočky (Ubotschka), 1720 Hubleska (též Oblaska, Ober Lesk), 1844 Chobot (Kobotta, společný s Bravinickým), 1622 Kaní Hůra, 1811 Kopaniny* u bývalého Blücherova dvora, 1691 Kočůvka, též Kotschura, 1690 Mokřina, pak Okrschlín, 1622 Na širokém u hranic Pustějova, zapsaná 1749 už ve tvaru Auf Breiten, 1796 Skříby, Skřiky (pak Skrik, Kriek), 1617 Sýkoř (později Zigharts ap.), 1692 U městských potoků, od 1738 beim Stadtfilüsslein, 1745 Údolí, U dola, Na dolách, 1733 v Senkovci. Dnes neznámé polohy jsou jen historicky doložené PN: 1561 Dolina Přívětická, 1645 Klín, 1817—1836 U lúčky a 1693—1740 louka Žebračka. Patrně od osobních jmen vlastníků jsou odvozeny 1811 Konopkarein, 1849 Petranka, 1789 Polakenwiese a počátkem 20. století Blahetka.²⁴

Blahutovice: Okolo roku 1530—1540 jsou v nejstarším urbáři panství helfštýnského zaznamenány PN Březina, Dráhy, Hubník, Na oderské cestě, Okrouhlík (1756 ve tvaru Krulik, Krubick), Ouzké, Padělký, Sedlisko, Stádlíště, Štěpka, V rozích — vše v dnes neznámé poloze; Široké je asi totožné s tratí Die Breiten a Západl se Sassail, Sapadil roku 1930 (1756 Sapay, Sapuch*), ale dodnes se užívají PN Drážky staré a nové poblíž vsi, Kúty (1756 in Kutton), pole a les při hranicích Hrabětic a Polouvsí vpravo od cesty do Jeseníku, Roubaniny (Ruban) a Sýkořince (Sikornitz, Sigrins, Sigrütz) pro společné tratě s Polouvsím a Hraběticemi, mají tedy životnost přes 450 let. Od 1749—1756 jsou doloženy podnes živé PN Kuče (Kutschenwiese) při severní hranici katastru, Luhawiesen, pole a louky Potůčky (in Patutschka) těsně na S od vsi, Záhumeník* (Zamink) pole V od vsi okolo někdejšího větváku až k hranicím Polouvsí a Zalání (Salan), společné s Hraběticemi a Lučicemi.²⁵ Hraběticemi mají z 15 PN českého původu 3.

Bludovice: Od druhé poloviny 17. století se dodnes udržely PN Homola, Horečky, Semena (1828 in Czemenen), Skalka, Skalenka, Vrchovina a Zrzávka (potok), dále historicky doložený PN dnes většinou neurčitelné polohy: 1758 Dolina, 1750 Kajlice, 1726 Kotlina, 1750 Potůčky, 1724—1758 Padol, Padul, 1640 Horní Rolice (existovala asi též Dolní), 1816—1817 auf der Paseka* na pozemcích domovních čísel 9, 31 a 55 a 1828 auf der Tilke* (Dílek, Důlek? u č. 9), 1749 auf der Granitz.²⁶

Bravinné: PN dávně doložené, do roku 1945 užívané: 1606 Bravenčík, v 16. století Bravinský les; Draha, 1606 Hadkovec, též Hodkovec, (1696 Hatkofftze, Odkewetz, 1753 kopec Hrotkowsky), 1730 Hlubočka (Hobutschke, 1742 Opuske, 1779 Hoburtzke Schmal und Lang), 1721 vedle toho též Habutschkegraben pro protékající potůček, 1720 Chobot (Kobut), 1696 Klokoč, Komolín (1741 Chomelin), Kobylca, Kúty, Makovec, 1741 Náplátky (1786—1788 Nachlawegl), 1696 Okolinka, 1722 Potok(y), 1748 Vesník (Wessnigerberg, 1696 Welsse Hora, 1704 Wessel Hora?, 1748—1767 Nider Wessnig), 1736 les Zbytky (Sbitke). Historicky doložené neznámé polohy jsou PN: 1736 Dolina Přívětická (viz Bílov), 1723—1773 Kuče (1696 Kutziwiesel), 1743 Křik, 1606 a 1696 Podwika, 1716—1740 Polischka a 1740 Vrchovina (Wyrchowina).²⁷

Děrné: Poloha větších lokalit je známá, PN vesměs podnes užívány. Uvede-
na nejstarší data výskytu PN podle pozemkových knih z let 1640 - 1880 a katastrů
1720 - 1850, v závorce čísla parcel roku 1836.²⁸⁾

1659 Buslavice (510 - 580, S od vsi, V od Nadějova), 1740 Draha (849 - 1012,
SSZ od vsi), 1682 Hájek, Haik(a), 3355 - 3520 SZ od vsi V od Nadějova, tam
dříve i Velký a Malý Hájkovský mlýn, 1673 Hluboké, Hiboka (1176 - 2275, pod
kostelem), 1675 Hradisko (3283 - 3354 Z od vsi nad bývalými Hájkovskými mlýny),
1612 Jelenice a od roku 1658 i Za Jelenici (2616 - 2875 u fulnecké hranice, tratě
společné s Fulnekem), 1646 Kněžské (1537 - 2175, SV od vsi až k hranicím Jilovce
a Kujav, společné parcely s Mezicestím V od Nadedrah), 1693 Káty J od vsi a
Kostelce (2569 - 2615), 1653 Lazy při jižních hranicích katastru (2469 - 2568),
1710 Michalec V od Potoků, JZ od vsi (3087 - 3182), 1740 Mlýnska (Linska, p. č.
1583), 1646 Mokřiny S od vsi (581 - 848), Nadedráhy, S od Draha a vsi (1013 -
1127), 1693 Nadějov SZ od vsi až k hranici s Vrchy (3521 - 3870), 1691 Náplátky
Z od vsi na S od Nadedrah (1128 - 1247), 1673 Panská louža, později Lusch,
Panjelusch S od Michalce a JV od vsi (2956 - 3086), 1720 Potoky Z od vsi, J od
Hájku (3183 - 3202), 1683 Přílet(y) J od vsi, S od Kněžského a V od Náplátky
a Nadedrah (1302 - 1537), Sosnoví SV od vsi u hranic s Bravinným (1248 - 1301),
U města, JZ od vsi (2875 - 2955) a Zbuch, Zbuk V od vsi při hranicích s Bravin-
ným a Jilovcem (2276 - 2468). Některé z nich byly od poloviny 18. století v ně-
mecky psaných pramenech komoleny jako Haik, Radiska, Knest, jiné překládány
do němčiny zejména tam, kde fulnečtí měšťané kupovali nebo pronajímali si poz-
emky (Hirschberg, Hinter dem Hirschberg und Hirschwald, Zwischen Wegen,
Kieferried, Bei der Stadt) od rolníků děrnických, od augustiniánského konventu
ve Fulneku jakožto vrchnosti v Děrném do roku 1784 a ze zrušeného kdysi man-
ského dvora Volných v Děrném, který byl součástí panství fulneckého.²⁹⁾

Názvy drobnějších pozemků s dnes neurčitelnou polohou zanesené jen v ar-
chívních pramenech jsou: 1646 Důlek, 1693 Hučnica, 1710 - 1743 in der Kaluža
pro pole u vsi při domě č. 50, 1716 - 1760 Kopetzinka u fojtství, 1710 Nad Hod-
kovcem u hranic s Bravinným, 1680 Na půšči, 1658 Pod příčnicí (ve 20. století
Unter dem Querweg) a U červené boží muky (1718 bei dem alten roten Marter),
vesměs pro pole, 1693 Pohořílský chodníky a Rolica, 1646 - 1693 Zelnisko, 1720
Přís(?).³⁰⁾ Jiné, doložené roku 1720 většinou pro pastviny a cesty, se udržely
do nejnovější doby, např. Niva, Vrchoviny, Výhony, Vývoz, dále Radkov (nyní
Hrotkov, 1697 Rotkov, ale 1793 Rotgraben).³¹⁾ 1669 Na návsi, Na obecním, V za-
hradách, 1728 Ga(l)ičina v severním cípu katastru mezi Bravinným a Lukavcem,
1673 Vesník (1734 Wessnich, 1766 Wessnig) u vsi. Překladem z češtiny vznikla jména
polí Hinter der Kirchen a auf der Breiten (Na širokém), trať Olší roku 1727, nyní
V olšínách, obdržela německé jméno In den Erlen.³²⁾ V letech 1853 - 1873 se ob-
jevují drobné lesní úseky Januška a Malínský a roku 1792 Petruška mezi Hájkem
a Lukavským potokem. Od roku 1718 je doložen PN Münchberg u fulnecké hrani-
ce.³³⁾ Vznikají tedy německé PN až v 18. a 19. století vesměs překladem českých,
ale literaturou tradovaný poměr 13 německých PN ke 25 českým³⁴⁾ neodpovídá
pravdě. Fakticky stojí proti jedinému původnímu německému 49 českých, z nichž
do němčiny přeloženo 10.

Ves měla, soudě podle jmen obyvatelstva v 16.-18. století, rozhodnou českou
převahu, nejstarší pozemková kniha byla v letech 1637 - 1708 vedena česky.³⁵⁾
Roku 1771 mělo Děrné 543 českých obyvatel, roku 1801 - 1805 99 domů s 609 oby-
vateli moravského jazyka.³⁶⁾ Roku 1834 bylo prý převahou české se 722 dušemi,³⁷⁾
roku 1846 se napočítalo 750 Čechů ve 101 domě, ale téměř současně se dovídáme,
že mezi 706 lidmi byla převaha Němců.³⁸⁾ Roku 1880 se napočítalo v Děrném
i s osadou Kostelcem, založeným koncem 18. století většinou německými koloni-
sty, 243 Čechů, 589 Němců. Čtvrtinu až třetinu Čechů zaznamenala i další sčítání
lidu v letech 1890 - 1921,³⁹⁾ roku 1930 byl poměr 242:526, roku 1939 poklesli Češi
na 112 osob, tedy na 15%.⁴⁰⁾ Zdejší škola byla prý roku 1848 německá, 1865
opět česká, 1872 - 1902 utraquistická, proměněná počátkem tohoto století postup-
ně na zcela německou. Roku 1921 otevřena státní česká menšinová škola.⁴¹⁾
Ve zdejších filiálních kostele se pravidelné bohoslužby konaly do roku 1899 jen
česky, pak střídavě v obou jazycích.⁴²⁾

Dobešov: 1602 Babiehrádky, v 19. a 20. století zvané Burgberg nebo Henn-
hof. Od konce 18. století jsou dodnes známé PN Dubí (Dubesgraben), Kupa
(Koppe), Koselwiese, Lužek (Vibichlus), Milíkov (Milichberg), Padělky (Übers-
charen, už 1659), Pnisko (Stöcken), Raida, Suchá (Dora), Široké (Schurken-
wiese, Schurkenhügel JV od vsi u hranic s Veselím, 1718 in den Schiroken*
u č. 8). Neznámé polohy jsou louky beim Selenenstrauch k roku 1792 a Malerska-

wiese u č. 1 roku 1819. 5 dalších PN je odvozeno od českých osobních jmen bý-
valých majitelů.⁴³⁾

Dub: V letech 1756 - 1945 jsou doloženy a užívány PN Dubina (Dupna), Džbel
(Dzebl),* Haškůvka, Hlubočka,* Hranečník (Rauschnik, Randschick), Hrdlo,*
Hora,* Kubela (Kobelka, Kobyla,* Gobella), Lípa (bei der Lippe?), bei der Ořešné,
též Ořeší, společné s Heřmanicemi, Padělky,* Padol,* Palesek, Paloučky,* Rovina
(Rowna), Rybníčky (beim Ribotschka, mezi silnicemi do Hranic a Polomí, společ-
né s Heřmanicemi), Skalky, Straník,* Teplice Velká a Malá, Im Wrch,* Západka
(Sapelka, Sapadla). Neurčené polohy jsou historicky doložené PN roku 1838
Beim Klokotschenstrauch, die kleine Passek 1757 - 1825, polní trať Robatschke
či Sobatschke 1806 - 1814 a louka Tučná (? Duczna*).⁴⁴⁾

Heřmanice u Polomí: V letech 1749 - 1945 doložené a užívané PN
ve známé poloze: Velká a Malá Bahna (Bana?), Dubská, Dubsko směrem k Dubu,
Dálka (auf der Daik(a), Dalken, louky hraničí s Polomí), Drážky,* Důlky (Dolken)
společné s Hranickými Loučkami, Hájek, Hluboký (Hybock, Hubok, Ubock, Hom-
bák) na hranici s Vysokou, Kobská (Kopsko, Kopika) směrem k Dubu a Vysoké
SZ od vsi, Kút hraničí s Dubem, Letkovy (auf der Letke) společné s Polomí a
Hranickými Loučkami, Luhy* hraničí s Polomí, Markov Široký a Úzký a sou-
sední Macošná (auf der Mazuschne) S od vsi, Nadávky,* Německo* (Němčí, In
Niemetz směrem k Polomí), Novina, psáno asi omylem 1749 - 1844 též Rowna,
Rovina, nyní také U březí, Ořešná společná s Dubem, Pálená* či Palina sousedí
s Hr. Loučkami, Peklo,* Podhájka* směrem k Hustopečím n. B., Podkruží,* též
Podkruhy, Podpruha; Podhůrka sousedí s Vysokou, Potoky či Potůčky směrem
k Polomí, Rudka,* též Ruda, Hruďa vedle Markova, Rybníky směrem k Polomí,
společné s Dubem, Savka (správně Zavesko) louky směrem k Vysoké, Špilík
směrem k Polomí sousedí se Záhorou a Letkovy, Stráž na hranicích s Vysokou,
Štít (auf dem Schitt, Tschit) sousedí s Hr. Loučkami, Záhora* (Zahur) SZ od vsi,
Zahájky, Zářičí (Saretz, Sarschetz směrem k Dubu), Zbelík* (1756 Zbírlik, Zbieh-
lik, 1796 Bellig). Zatím neurčena poloha historicky doložených PN louky Slawina,
rybníku (?) Smrdáku (1749 Smerdiak), Ščúrku roku 1792 a louky Talíře roku 1815.

Heřmanice, podobně jako Dub, Blahutovice a Polouvsí v 16. století zcela čes-
ké, se i s nimi poněmčovaly během 17. století.⁴⁵⁾ Všechny archívní prameny a
staré topografie uvádějí svorně Heřmanice v letech 1771 - 1846 jako německou
ves, naposledy roku 1873.⁴⁷⁾ České přistěhovalectví ze sousedství vzrostlo zej-
ména v poslední třetině 19. století, takže už kolem roku 1900 dosáhli Češi až tře-
tinu mandátů v obecním zastupitelstvu,⁴⁸⁾ roku 1935 skoro polovinu a v roce 1930
bezmála 47% obyvatelstva, za okupace udrželi i za velmi zlých podmínek 24%.⁴⁹⁾

Heřmanice u Oder: České PN se známou polohou užívané a doložené
od počátku 18. století jsou Dílavsko (Tilaska, Tiluske), Dolce (1745 in der Doltz,
1779 Dolzenwald* a 1750 Dolzenwiese), Dolečky (1787 Dolarschgrund, Dollars-
chacker a Dollarskygraben*), Hirník (1722 Hurník), Horečky (Holersky, Horetzky,
Hollschka, Hollerschkywiesen, kolem roku 1930 Schkawiesen(!) a 1839 Híretsch-
kaweg), zalesněný vrch Chrastavec s potůčkem Chrastowskygraben, Lůžka (Ler-
schka, Fleschka), Lipkygraben, Nivky (Niwke, Niefkern, Janiwke 1706 u č. 42),
Padělky (Padzelke, Pajelki, později Jedzielky, Prielken!), 1650 Pančik (1748 a
násl. am Panczik, am Banský, 1771 Pancsigwiesen), Podevsí (Podeswiesen), Po-
tůčky (1707 Partutschke, jindy Patuschke, Patusky, Batuschka*), 1757 Skal, Stráž-
nice (1720 Strasnitz, 1722 - 1818 auf der Stranitzte, lesík u č. 11 a 18), 1757 Vr-
chovina (Wurchawin, Wurchawyna), Zádří (Saodersche). Neznámé polohy jsou
Bírsky 1828, Paseka a Podolske 1734, PN Winkel V od obce zněl původně Kút.
S někdejší českým osídlením Heřmanic souvisí jediný původní český PN Hola
v katastru Vítovky, která vznikla v 18. století na půdě rozparcelovaného pan-
ského dvora pod jménem Werdenberg, později Vitberk.⁵⁰⁾

Heřmanky u Oder: PN českého původu doložené a užívané od poloviny
18. století do roku 1945: Bralné a Bralnybach, Čermenka(ried), Dolce (Dolzen),
Doraflusried (Sucha), lesík Kolana u hranic Kaménky, Kút, Lůžky (Luschka) a
potůček Fluschgraben (V lůžku), Rybník, Sarum zkomolené ze Zahumen, Skauka,
Vlkov (1693 - 1697 Wilkowy), konečně Příhon* (Am Schihomen, obecní pole po-
stoupená roku 1854 tamní škole) a 1787 Bařina (Paržina). Neznámé polohy jsou
Lamnitén, asi Hliníky roku 1817 a Moschuwky, Moschusky roku 1819. Dále zde
ústí do Odry potůček Hradischkenbach.*⁵¹⁾

Jestřábí: České PN doložené od počátku 18. století do roku 1945 se zná-
mou polohou jsou Kopa, 1704 in der Koppin, která se dělila roku 1792 na Niedere
a Vordere Koppi, dále Kuč (Kucz, Gutsch, 1745 též Kučgraben), Kutý, Kutiny,
1742 louka in der Kutin,* snad totožná s Velkým Kútem roku 1497, pak SZ od vsi

Liszník (1741 Lussnigwinkel, 1745 Lesling, 1798 Lissek), Lusch nedaleko vsi (1929), 1667 Vesník, později Wessnig, Wesslich a potok Weszlikgraben, 1676 Vrchovina (Wurchowin, Wuchowina, Wurgawin, 1784 die Wucherweinwiese(1), 1748 louky in der Buchewunn, 1787 lesík am Wurchowinhügel), která se roku 1800 dělila na Malou a Velkou* (viz i Pohor). Neznámá je poloha Drahoňova lesa roku 1497. Trať Quererb u cesty do Pohore se snad původně nazývala Příčnicka, Wachhübel asi Strážnice, 1687 pozemky Unter der Ziew asi tedy pod Dívinou (srv. Pohor).⁵²⁾

Kletné: V letech 1749 - 1945 užívány PN se známou polohou: Doubravská (Dobraska), Hambalky (Hohnbolke), Kutsch, Laniten (Hliníky?), Dolní a Horní Mušice či Myšice (Moschitz, 1799 Müschitz), Schmaluske J od Dobrasky, Šanovská či Žernovská (120 bei Schornaska, u č. 2 v horním poli, též Černoschke), dále též potůček Schernowskygraben a Schernowskyhuttung, vše SV od vsi na severní hranici katastru vpravo od polní cesty do Fulneka. Nelze určit lokalitu „Pod šachtami“ z roku 1568, možná totožnou s Schalachem* roku 1823.⁵³⁾

Klokočůvek: měl soudě podle osobních jmen doložených v 16. století čistě české obyvatelstvo a též v letech 1599 - 1640 bylo tu více než 90% rolníků s českým příjmením, ovšem podruzi a patrně i někteří chalupníci nejsou v soupisech usedlíků podchyceni.⁵⁴⁾ Kolem roku 1620 byly Klokočov s filiálním kostelem a Klokočůvek „jakožto české vsi“ přiděleny od Vítkova k faře v Radkově, roku 1634 opět spravovány z Vítkova, kde farář musel ovládat „němčinu a polštinu“ a od roku 1672 znovu z Radkova „k vůli češtině“. ⁵⁵⁾ Odtud každou třetí neděli ve filiálním kostele v Klokočově „conciones aut aliae instructiones iuventutis moravice fiunt“. ⁵⁶⁾ Roku 1724 se žádala od faráře v Radkově znalost češtiny a němčiny. Už roku 1756 povoleno Klokočovu a Klokočůvku pro přílišnou vzdálenost od Radkova a pro špatné cesty křtít a pochovávat ve Vítkově, kam byly též roku 1781 přifařeny, když se nepodařilo roku 1777 zřídit v Klokočově lokálii. Poněvadž obě vsi byly české, měl být ve Vítkově ustanoven pro Klokočov další kooperátor, znalý obou jazyků a bohoslužby ve Vítkově se měly podle potřeby od roku 1784 konat střídavě česky a německy. Roku 1785 byla konečně zřízena v Klokočově lokálie, ale všichni uchazeči o ni byli Němci a teprve od roku 1787 nastoupili čeští kněží. Podle relace z roku 1805 vládla zde řeč moravská (idioma moravicum), ale roku 1818 obojí řeč (idioma utraquisticum).⁵⁷⁾ V samotném Klokočůvku lze pozorovat v poslední čtvrtině 18. století pozvolné pronikání Němců z okolí (v letech 1775 - 1815 10 smíšených sňatků),⁵⁸⁾ které vzrostlo zejména z panství oderského po zrušení nevolnictví a hlavně po parcelaci zdejšího dvora r. 1815.⁵⁹⁾ Avšak znalost němčiny byla patrně značná, protože podle církevní statistiky z roku 1771 žilo v Klokočůvku 161 utraquistů, tedy lidí znalých obojí řeči, roku 1801 v 35 domech sami Němci(1),⁶⁰⁾ ale roku 1805 byl prý převahou německý s 201 obyvateli, podobně jako roku 1834 (303 obyvatelů ve 42 domech).⁶¹⁾ Roku 1846 a 1851 Klokočůvek s 43 domy a 335 obyvateli byl zapsán sice též jako německý,⁶²⁾ pramen církevní povahy z roku 1847 však přiznává českou menšinu.⁶³⁾ K roku 1868 je kartograficky znázorněn jako smíšený i s Klokočovem A. V. Šemberou,⁶⁴⁾ ale jiný soudobý autor a později Šembera sám považuje za smíšený jen Klokočov⁶⁵⁾ (okres Opava), zněmčený až počátkem tohoto století, mimochodem s více než 80% původních českých PN.

Ke germanizaci Klokočůvku přispěla jeho odlehlost od českých kulturních center, osamostatnění oddělením od obce Klokočova roku 1868 a hlavně škola, umístěná roku 1789 na č. 32, roku 1829 na č. 37 a roku 1874 na č. 21.⁶⁶⁾ Jediným učitelem českého původu byl na ní Jan Skaburek, naroz. 1770, který získal vysvědčení způsobilosti v Hranicích roku 1790 a který zde působil od září 1791 do předčasně smrti 2. 3. 1814. Za manželku měl Češku z Klokočova, s níž zplodil dvě dcery. Jeho nástupce Jan Höllner (1820 - 1862) a další byli Němci.⁶⁷⁾ Ač se ve vsi mluvilo „moravsky“, byla škola roku 1848 německá⁶⁸⁾ a zůstala takovou i v letech 1865 - 1921.⁶⁹⁾ Klokočovská lokálie, která spravovala i místní kapli v Klokočůvku zbudovanou roku 1750, se považovala od roku 1828 do konce minulého století za smíšenou, někdy s německou, někdy s českou převahou vlivem Klokočova a čeština se v kostele udržela do roku 1908. Při sčítáních lidu v letech 1880 - 1921 se v Klokočůvku k české obcovací řeči resp. k národnosti nepřihlásil skoro nikdo (1880 jen 8 osob, později ještě méně, v Klokočově byla situace nepatrně lepší),⁷⁰⁾ ale přesto píše řídící učitel Wilhelm Wawrečka (nar. 1880 v Opavě, v Klokočůvku působil 1909 - 1945), že v Klokočůvku byli obyvatelé slovanského původu, neboť ještě nyní (1923) ovládají všichni starousedlíci češtinu a traťové názvy jsou většinou české, např. Příhon a Záhumení.⁷¹⁾ Soupis PN zaslal K. Winterovi. Po doplnění z archivních pramenů⁷²⁾ vypadá situace v Klokočůvku takto (všechny PN polohou známé):

Čermenka, potok tvořící východní hranici katastru a přilehlá pole (též Čerwenka, 1776 beu der Zschirmenka, 1787 Scherwenkabach, 1816 Schermenkafeld). Čížavica, Čížovec, Čížůvka hraničí se Spálovem, lesní stráž nad Odrou v západní části katastru a pole při ní (1773 Czizowitz, Schizowitz, 1804 Čžischowetz, č. parcel 647 - 709).⁷³⁾ - Hiperich(?), pole a louky V od obce okolo silnice do Vítkova, název podle W. Wawrečky slovanského původu. - 1738 Harcka, nověji Hurka, malá vyvýšenina V od vsi, pole a částečně les. - 1787 Hranica, Granitz, též Na hranici, Na granz(!) pozemky hraničící s Klokočovem SV od vsi.⁷⁴⁾ - Roku 1843 kopaniny „Auf der Kutzitz, Kutnicz“ ležely vedle mlýna. - Roku 1833 Kut, též Winkel, u hranic Klokočova. - Die Lan, 1815 - 1826 die Lähne, pole pod Hárkou JV od vsi.⁷⁵⁾ - Lom (v lese). - Lůžky (Užky), společná trať s Heřmánkami, 1831 bei der Lusche.⁷⁶⁾ Název pro les Mastník je společný s Klokočovem. - 1787 Munica (Mlýnica, Mühlweg) cesta a okolní pole SZ od vsi u Čížavice nad Příhonem směrem k bývalému spálovskému mlýnu, č. parc. 710 - 1073. - Pecov, 1771 Petzow, 1789 Petzhoř, 1793 - 1824 Petzowo, údolí V od vsi na hranici katastru, dále jím protékající potůček Peizowbach (1815), přítok Čermenky z pravé strany. - Plotinka, též Oplotinka, malá prohlubenina v lukách těsně na V od obce.⁷⁷⁾ - Podewska, 1815 in Podewsky, údolí vyúsťující zleva do poříčí Čermenky při železniční zastávce Klokočov na hranici katastru. Protékal jím roku 1787 potůček Podewsky, přítok Čermenky z pravé strany, roku 1836 zvaný Nider Podewskybach. - Příhon, pole a částečně les nad Záhumením Z od obce (Schilhon). - Puška, nejvyšší příkrý kopec SZ od vsi, má č. parc. 488 - 643. - 1770 Skalka, též Auf der Skalice, Skalka, pastviny, pole a louky kolem cesty k Čížavici SZ od vsi. - Vesník, Wessnik, 1769 Wässnig, kopec, údolí a pole těsně na SZ od vsi ve směru na Klokočov. Jím protéká potok Weesnigbach. - Těsně na Z od vsi nacházíme Výmol. Jím protéká Wemolbach, později zvaný Wimmelbach, přeložený nyní do češtiny jako Vírívý potok, působící dříve častěji povodně. - Záhumení (Zahmein, Sahumen, Sagomen), jsou pole a louky Z od vsi od bývalého mlýna (H)rubého až k spálovskému mostu.⁷⁸⁾ Teprve roku 1794 se v Klokočůvku objevují prvé německé PN auf den Bergen, auf den Schmalen.

Lhotka u Lubojat: Sebrané PN jsou většinou ve známé poloze a českého původu, až na 5 nejistých, a jsou namnoze společně i pro českou obec Lubojaty, s níž Lhotka tvořila od roku 1850 správní celek. Jsou to Cimburk, (též Cimberk, Cimberek) vrch mezi Lhotkou a Bítovem, Hrabí, pozemky mezi těmito sídly, Hůrka, les mezi Lubojaty a Bítovem, Kopec, pole a les za lubojatskou školou, Na grechtách, Na gerichtě J od Lhotky směrem k Bravantičím, tamtéž jsou i pole Na těšenovém, (na Čišenovci, 1723 in Tiessnow), Nad hrabím pole od Lhotky směrem k Bítovu. Pod Přísevky za Nadhrabím k bítovské cestě, Setina - údolí k Zbyslavicím a Bravantičím, U rybníka louky u Lhotky směrem k Zbyslavicím, V potokách údolí směrem na Lubojaty, V Podevsíku u vsi, Za hmyz směrem k Bravantičím (za Na gerichtu), Žlíbek je úzký pás rolí mezi Lubojaty a Lhotkou. Dnes neznámé nebo neurčené polohy jsou Jakubovec (Jakubowetzer berg), Meziříky, Na winkloch, Ralice, Úzké, Vajglíček, Vělnínek, Ve vrchním pole (Horní pole?) a konečně Ve vrchovinách (1723 in der Ruby Wrchowiny).⁷⁹⁾ Vesnička se větším dílem změnila během druhé třetiny 19. století,⁸⁰⁾ ale část českého obyvatelstva tu zůstala vždycky, proto zde nalzáme 5/6 českých PN, zbytek vykazuje hybridní - poločeské a poloněmecké formy.

Pohor: Pozdě poněmčená ves, kam přišel v 18. století dočasně malý přísun českého obyvatelstva, si uchovala neobvykle vysoký podíl českých PN doložených někdy už od konce 16. století, většinou užívaných a polohou známých do roku 1945. Jsou to 1535 - 1595 Dívina, později zvaná též Ziew, Zirwenberg, Verbater Wald nad osadou Hvězdovou u Oder, 1550 potok Hranická, později Grenzbach, v 18. století Hluboká (Habock, Habuschka, Habake, Haboka), 1670 Kuč, 1684 Lysá Hora (Lissahura), 1591 Luže (Losch, Lusche, Am Hloschke), dále v 18. století doložené Medarske (Maderska, Madzirska), Makytí (Auf der Makuk, Kleine und Grosze Makik), Nauzkowiesen, Niwa, 1688 Olschen a kóta 474 Olschenberg, 1579 Padělky (Podelke, Bedelken, Podzelke), 1673 Palesek, Paleska, 1693 Paloučky (Podloutz, Palinzka, Palunsky, Pollentka). V 18. století Široká (Schrocken, Schirka a potůček Schirokygraben), Skalka (Skauka, později der Hohe Stein), 1591 V dálku (Gedulke, Kudelka), v 18. století (Velká) Vrchovina - die grosze Wawowin, Wurchawin, ale kolem roku 1900 už Hochwegried, Malá Vrchovina je v Jestřabí. Název Vyhnanovec byl ztotožněn roku 1535 s Horou Pohoršskou, kóta Pohor 480, ale v letech 1689 - 1704 užívaný i pro sousední pole a louky ve tvaru Vyhnanovský (Weenanowsky, Wienanawcze), snad totožné s koruptelou Vno v letech 1592 - 1604. - Dnes neznámé polohy jsou v historických pramenech uvedené PN

Jamník (Gamnig) 1748, Hlinka (Laniten), Kúty (1645 Kutig), Oulehly, 1682 Ranztioffske či Sianoffske wiesel. Od osobních jmen jsou odvozeny do roku 1945 známé a užívané PN Lipowskywinkel, Matuschagraben, Vladař a velmi zajímavý PN v německé formě Frau Petrin Wald, patrně po držitelce zdejšího lenního statku Johance z Dobrotic, choti fulneckého zámeckého úředníka Petra z Vickova kolem roku 1500.⁸¹⁾

Pohořilky: Nabyly německé převahy koncem 16. století, České PN jsou doloženy jen v pramenech archívních a to 1565 Dolní les na hranici s Bravinným a Černý les (1784 Schwarzwald), 1567 Vrch pohořilský a 1660 in der Podhür, vesměs neznámé polohy.⁸²⁾

Polouvsí: Od roku 1749 polohou známé a do roku 1945 užívané PN Drážky u vsi, Haškůvka směrem ke Starojické Lhotě společná s Dubem, Kubíka (Gabicke) směrem k Hůrce, Luha, Rabuška (Rabutschkeabhang), bývalý rybník, Sýkořinka nebo Sýkořince, Sýkornice (Sigrins) společná s Blahutovicemi, Teplice čili Temnice, už 1530 známé jméno potoka na hranicích s Hůrkou a dále Temnitzwiesen, konečně Zalání (Salan) a roku 1530 i Roubaniny (1930 ve formě Ruban), společně s Hrabčticemi a Blahutovicemi. Nejisté jméno je Zawich (snad ze Sauweg?), neznámá je poloha Březiny doložené roku 1530.⁸³⁾

Stará Ves u Bílovců: V letech 1630, případně 1720 až 1945 užívané PN s podnes známou polohou Dallen, Hura, Kapetur(?), Keřky nebo V keřkách (Gerschka) s podtratěmi Gerschkabach a Gerschkawald, Kolejbka, Kobylica a Na prutcích společně s Lukavcem, Kút, Odleskawald, též Hubleska (viz Bílov), Potůčky (Pattutschke), Ulička a les Zárubliska u Požahy. Neurčitelné lokalisace jsou Skřík 1756 - 1800 (viz i Bílov a Bravinné), roku 1720 der schwarze Potok a 1461 Zábřeh.⁸⁴⁾

Veselí u Oder: Od počátku 18. století doložené a do roku 1945 užívané PN známé polohy: les Horuška (1789 Haruschka), Hlinky (Lemnitzen), Hradečná (1570 Hradeček, v 19. - 20. století Radischka, Radičko, Radisko), 1787 - 1842 Hubokengraben, louka Kamenná (1787 - 1804 bei der Kamenen), Kúty Horní a Dolní (1742 der hinterste Kud, 1820 der Vordere Kut, 1929 beim Kuten), 1530 - 1559 Laziska, 1739 - 1847 Mlýnská (Linska), dále 1759 - 1787 Vesník u vsi a jen k roku 1806 louka Niewken u č. 18.⁸⁵⁾

Véska u Oder: Počet a poloha původních českých PN po novém průzkumu: Branka, Brantka role u domov. č. 3 roku 1657. Dubice (Úzké a Široké), auf der Duwitz, 1808 - 1820 i Duwitz, pole a louky JV od vsi, 1780 die Schmale Dubitz u č. 9, 1783 a 1808 auf der breiten Duwitz u č. 8, roku 1840 též Dubitzweg a Dubitzwiese.⁸⁶⁾ Kalupka, též Carlupka 1738 - 1808 na pozemcích fojtství. Koselwiese na hranicích s Dobešovem.⁸⁷⁾ Kamenčik SZ od vsi v severním výběžku katastru, pole a louky, parc. č. 104 - 248, se dělil roku 1845 na Ober Kamenschig a na Nieder Kamenzich.⁸⁸⁾ Laška, Lužky (1744 in Luschke, 1785 Luschka, 1820 Loschke a též Loschkabach), parc. č. 391 - 600, v jižním výběžku katastru.⁸⁹⁾ Zádří, společně s Heřmanicemi u Oder, 1793 Soderwiesel u č. 11, 1830 Soderwiese, 1845 Soderse. Neurčitelné polohy je Zwierschkygraben doložený r. 1668.⁹⁰⁾

Poznámky:

¹⁾ Adolf Turek, Význam pomístních názvů pro studium vývoje národnostních poměrů v českých zemích, in Třetí zasedání mezinárodní komise pro slovanskou onomastiku v Liblicích 1966, zvláštní příloha Zpravodaje místopisné komise ČSAV (dále ZMK), Praha 1967, s. 206 - 213.

²⁾ Např. Ernst Schwarz, Volkstumsgeschichte der Sudetenländer, Teil II., Mähren und Schlesien, München 1966, s. 313, 324 - 325, 391 - 392 aj.

³⁾ Praktické příklady viz u A. Turka, České pomístní názvy v poněmčených obcích okolo Šternberka, in Okresní archív Olomouc, 1982, s. 41 - 55. Velmi si zjednodušil tento problém Karel Oliva, O podmínkách přejímání PN v dvojazyčném prostředí, ZMK 1980, díl II/2 - 5, s. 523 - 531, když mluví o germanizačním procesu jako hromadném jevu po třicetileté válce, bez ohledu na velký postup germanizace od poloviny 16. století.

⁴⁾ Petr Prokop, Ke stavu a vývoji PN v českém pohraničí, Sborník prací pedagogické fakulty v Ostravě, řada D-19, Praha 1983, s. 71 - 74; Jana Pluskalová, Socializace vesnice a její odraz v PN, tamtéž, s. 75 - 78.

⁵⁾ Neúplně dochovaný sběr (kopie originálů zasílaných K. Wintrem E. Schwarzovi) je uložen ve Státním oblastním archívu v Opavě (dále SOAO) ve fondu Wintrova sbírka (dále WS). Tam je uložena i pozůstalost G. Becka, v ní složka sign. 34 PN. - G. Stumpf prý v NSR roku 1960 založil novou sbírku PN z Kravařska (Schwarz, II, 325).

⁶⁾ Karl Berger, Die Besiedlung des deutschen Nordmährens, Brünn 1933, s. 126 až 149, 410.

⁷⁾ Adolf Turek, České PN v poněmčených obcích na Hranicku, Záhorská kronika (dále ZK), roč. XXVII, 1950, s. 75 - 76, 85 - 88; týž, K poněmčení Polouvsí a Blahutovic, Kravařsko (dále Kr) roč. IX, 1947, s. 101 - 104.

⁸⁾ Týž, Poněmčování Opavska v 16. a 17. století, část V., Na panství oderském a vikštejnském, Slezský sborník (dále SISb) roč. 51, Opava 1953, s. 369 - 376.

⁹⁾ Týž, Národnostní poměry na severovýchodní Moravě v 16. a 17. století, SISb roč. 56, Opava 1958, s. 84 - 97, 333 - 355.

¹⁰⁾ Týž, Poněmčování Opavska, část VI., na jihovýchodním Opavsku, SISb roč. 52, Opava 1954, s. 179 - 193.

¹¹⁾ Srov. k tomu u Karla Olivy, PN a národnostní hranice, sborník citovaný v poznámce 4, s. 53 - 66. Nelze však souhlasit s jeho názorem, že před 18. stoletím nebyly PN téměř vůbec zaznamenávány v úředních spisech(I), ale existovaly pouze v mluvené komunikaci(I). Alespoň pro Moravu a Opavsko máme spoustu dokladů zejména pro století 16. a 17. v pozemkových knihách všech typů, urbářích, listinách, zemských deskách, púhonných knihách aj.

¹²⁾ Sudetendeutscher Flurnamensammler, Praha 1932, s. 47 - 48.

¹³⁾ Adolf Turek - František Schwarz, 650 let Bílova, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, dále VSONJ, č. 23, Nový Jičín 1979, s. 10 - 11.

¹⁴⁾ Tíž, 600 let trvání Staré Vsi, VSONJ č. 21, 1978, s. 16.

¹⁵⁾ Moravské Kravařsko, Příbor 1898, s. 257, 259 - 260, 263; Václav Severa, Novojičínský okres, Brno 1933, s. 250; E. Schwarz, II, s. 325.

¹⁶⁾ Podle L. Schichora, Die Flurnamen von Senftleben, Das Kuhländchen (dále Kuhl) roč. VII, s. 29, XI, s. 285, dále SOAO, WS č. 225, 226.

¹⁷⁾ SISb, roč. 51, s. 192 - 193, roč. 56, s. 85, 94, 334 - 335, 348 - 349, 369.

¹⁸⁾ Adolf Turek, Nejstarší seznam usedlých na panství novojicko-štramberském, Kr X, s. 122, 124 a týž ve SISb 56, s. 335 - 336.

¹⁹⁾ Ferdinand Liewehr, Die Ortsnamen des Kuhländchens, Reichenberg 1926 a Ladislav Hosák - Rudolf Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku, díl I - II, Praha 1970, 1980, na příslušných místech.

²⁰⁾ Jan Kapras, Pozůstatky zemských knih knížectví Opavského, díl II., Praha 1908, s. 38, 81; Adolf Turek, Fulnecko, Brno 1940, s. 209.

²¹⁾ SOAO, WS a Beckova pozůstalost sign. 34; G. Stumpf, Die Flurnamen von Neutitschein, Kuhl XIV, 1939, s. 3 - 6, 35, 39, 41 - 42.

²²⁾ SISb 56, s. 334, 350 - 351 a 52, s. 194 - 195; E. Schwarz, I. c.; VSONJ č. 27, s. 14 a č. 31, s. 22.

²³⁾ SISb 56, s. 348 - 349; A. Turek, O les Hukovec, Kr VII, s. 85 - 90.

²⁴⁾ SISb 52, s. 182 - 184; VSONJ č. 23, s. 8 - 11.

²⁵⁾ ZK XXVII, s. 75; SISb 56, s. 85. - Doplnky k roku 1756 z Tereziánského katastru (dále TK) č. 30/1, Státní oblastní archív Brno (dále SOAB). - SOAO, WS.

²⁶⁾ SISb 56, s. 357 - 358, doplnky podle gruntovní knihy E 17-13, f. 49v - 50, 62, 77v - 78v, 95, SOAO

²⁷⁾ SISb 52, s. 185 - 186. Doplnky z SOAO, Gr. knihy A 26 - 51, f. 2, 52, 67, 83, 127, 162, 173v, 223, 262, A 26 - 52, p. 45, 134, 189, 216, Josefského katastru (dále JK) č. 520 - 521 a stabilní katastr (dále SK) č. 83.

²⁸⁾ SOAO, GK A 26 - 13, 14, 50; SK č. 60; sbírka katastrálních map č. 24.

²⁹⁾ A. Turek, Fulnecko, s. 131 - 133.

³⁰⁾ SOAO, GK A 26 - 13, f. 10v, 37, 48, 56, 63v, 68v, 123v, A 26 - 14, p. 28, 35, 39 - 40, 320, 355.

³¹⁾ SOAO, Karolinský katastr (dále KK), sv. IV, f. 120, VII, p. 272 - 274. Srov. k tomu i Věstník Matice Opavské, roč. VII, s. 19 - 20, XIII, s. 19 - 21 a Kuhl. roč. XII, s. 36 - 37.

³²⁾ SOAO, GK A 26 - 13, f. 1, 2, 5, 10v, 34, 61v, A 26 - 14, p. 214, dále publikace „Děrné, vesnice na Bílovecku“ 1935, s. 14 - 15, sborník uspořádaný Fr. Kuchařem a SISb 52, s. 181 - 182.

- ³³) SOAO, fond Vs Fulnek, inv. č. 719, 720 a mapy č. 2159, 2162.
³⁴) E. Schwarz, II, s. 325. Též SOAO, Beckova pozůst. sign. 34.
³⁵) SISb r. 44, s. 201, 52, s. 181-182, „Děrné“, s. 3, 6, 7.
³⁶) SOAO, pobočka Olomouc, fond ACO, rkp. 23 a 27, dále Reginald Kneifel, Topographie des k. k. Antheils von Schlesien, Brünn 1805, sv. II/3, s. 174.
³⁷) Faustin Ens, Das Oppaland sv. III, Wien 1836, s. 294.
³⁸) SOAB, sb. FM 656a, c (Albin Heinrich, rkp. Handbuch der Geographie, Statistik und Topographie der Markgrafschaft Mähren und des Herzogthum Schlesien 1848; SOAO, pob. Olomouc, ACO rkp. 30 (1847).
³⁹) Obyvatelstvo Slezska a Hlučínska, Opava 1924, s. 242-243.
⁴⁰) Die Bevölkerung des Regierungsbezirkes Troppau nach der Nationalität, Reichenberg 1940, s. 19. - V Heřmanicích u Polomí r. 1930 bylo 164 Č a 185 N, 1939 byl poměr 75:229 (tamtéž, s. 14).
⁴¹) Viz pozn. 68. Dále vývoj a nynější stav školství ve Slezsku a na Hlučínsku, Opava 1923, s. 206-207.
⁴²) SOAO, pob. Olomouc, fond AA, Parochialia Fulnek. Srov. k tomu i sborník „Děrné“ uts., s. 11-14.
⁴³) SISb 51, s. 373. Doplněk dle SOAO, GK A 27-3, f. 117v, 335.
⁴⁴) ZK XXVII, s. 75-76, 85-86. Doplněk dle SOAB, TK 30/1.
⁴⁵) ZK XXVII, s. 86-88. Doplněk dle SOAB, TK 30/1 k r. 1756, dále dle kroniky české menšinové školy 1921-1938, Okresní archiv Nový Jičín (dále OANJ). Za cennou pomoc děkují paní Zdence Hanzelkové-Bezďákové, nyní v Bernarticích č. 63.
⁴⁶) Boh. Indra, Obyvatelé Hranicka v 16. a 17. století, ZK XXIV, s. 102-104, XXV, s. 17-23.
⁴⁷) A. V. Šembera, Obyvatelstvo české a německé na Moravě, Vídeň 1873, s. 4.
⁴⁸) V. Bartovský, Hranický okres, Brno 1909, s. 31, 181.
⁴⁹) Viz poznámky 36, 38, 40.
⁵⁰) SISb 51, s. 374-375. Doplněk z SOAO, GK A 23-4, f. 11v, 31-32, 58, 61, 92, 102, 109, 113, 144, 149, 194, 203, 228, 260, 307, 317, 364, a u Ant. Rolledera, Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau, Steyer 1903, s. 209, 357-358.
⁵¹) SISb 51, s. 373-374. Doplněk Rolleder, s. 357, 623 a 697.
⁵²) SISb 56, s. 89-90. Doplněk SOAO, GK E 7-4, f. 67, 80, 99, 118, 123-125, 135, 174, 198, 238-239v, E 7-24, f. 34, 65, 113, 193, 263-267. Do počátku 18. století převládala v německých písemnostech pro ves název Jastržab, nikoli Jastersdorf.
⁵³) SISb 56, s. 90. Doplněk SOAO, GK E 7-19, s. 89, 368, 432, 510.
⁵⁴) SISb 51, s. 384 a příloha. E. Schwarz, II, s. 400 neprávem prohlašuje Klokočůvek r. 1640 za německý.
⁵⁵) SOAO, pob. Olomouc, ACO-Ba 313, sign. E 7, č. 3019, E 8 č. 3369, v kartonech 323 a 357.
⁵⁶) Tamtéž, matrika děkanátu Bílovec k roku 1691.
⁵⁷) Tamtéž, fond AA, Parochialia Klokočov, Radkov a Moravská Ostrava.
⁵⁸) SOAO, Matriky Bu XV-2, 8, XVI-4.
⁵⁹) SOAO, GK A 12-4, f. 1 a násl., dále JK a MVP 1820 pro Klokočůvek.
⁶⁰) SOAO, pob. Olomouc, ACO, rkp. 24, 25 a 27. Viz i Kr III, s. 40-41.
⁶¹) Kneifel, II/2, s. 196; Ens, III, s. 310-311.
⁶²) SOAB, FM 656c; Josef Hain, Handbuch der Statistik des österr. Kaiserstaates, I, Wien 1852, s. 235.
⁶³) SOAO, pob. Olomouc, ACO, rkp. 30.
⁶⁴) Alois Vojtěch Šembera, Mapa země Moravské s částmi pohraničními Slezska, Čech, Rakous a Uher, Vídeň 1868 (exemplář v SOAB, sb. map).
⁶⁵) Týž, Kolik jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají, Časopis Českého musea 1876, s. 403. - Adolf Ficker, Die Völkerstämme der Österreichisch-ungarischen Monarchie, Wien 1869, s. 43.
⁶⁶) Památník Matice Opavské 1877-1927, Opava 1927, s. 194.
⁶⁷) SOAO, Matrika Bu XV/3, f. 26 a j. - OANJ, německá školní kronika Klokočůvku.
⁶⁸) A. W. Šembera, O rovnosti jazyka německého a českého w Morawě, Brno 1843, s. 8.
⁶⁹) Viz publikaci citovanou v poznámce 41, s. 220-221.
⁷⁰) Adolf Turek, Přehled vývoje národnostních poměrů v západní části našeho Slezska do 1. světové války, in Slezsko na cestě k Československému státu, Opava 1969, s. 41-42.

- ⁷¹) OANJ, německá obecní kronika Klokočůvku, s. 9.
⁷²) PN podle GK Klokočůvku, WS č. 202, JK č. 113 a 114, SK č. 366, vše z SOAO; dále použit výzkum ředitele v. v. Františka Šustka ze Spálova v roce 1946, který ještě zastihl před odsunem v Klokočově i v Klokočůvku staré lidi mluvící zvláštním dialektem s vlivy laštiny i moravskoslovenskými.
⁷³) SOAO, GK A 12-6, f. 17, 48, 153, 193, 198.
⁷⁴) Tamtéž, WS č. 225, 226 a A 12-5, f. 227.
⁷⁵) Tamtéž, A 12-9, p. 1 a násl., 154, A 12-6, f. 209, 216v.
⁷⁶) SISb 51, s. 374; SOAO, GK A 12-7, f. 18, 73v, 120.
⁷⁷) SOAO, GK A 12-9, p. 1 a násl., A 12-5, f. 183v, A 12-6, f. 65, 85, 198.
⁷⁸) Tamtéž, A 12-6, f. 13, 88, A 12-7, f. 18. Nepřístupný mi bohužel zůstal rkp. A. Wawreczky, Die českischen Flurhamen des Wigstädter Bezirkes, anotovány v Jahrbuch der deutschen Universität Prag 1927/28.
⁷⁹) SISb 52, s. 191-192. Za cenná sdělení o PN vděčím dr. Františku Schwarzovi, CSc.
⁸⁰) Roku 1771 měla Lhotka 74 českých obyvatel, 1801-1805 v 16 domech 90 a roku 1834 v 17 domech 122 obyvatel, samých Čechů, teprve roku 1846 se uvádí 136 převahou českých, ale následujícího roku 143 převahou německých obyvatel (SOAO, pob. Olomouc, ACO, rkp. 23, 27, 30; Kneifel, II/2, s. 97; Ens, II/2, s. 296-297; SOAB, FM 656c).
⁸¹) SISb 56, s. 90-93.
⁸²) Kr VII, s. 51-54; A. Turek, Fulnecko, s. 217, a SISb 56, s. 88.
⁸³) Kr IX, s. 101-104 a ZK XVII, s. 75.
⁸⁴) SISb 52, s. 184-185 a VSONJ č. 21, s. 15-16.
⁸⁵) SOAO, GK A 23-21, f. 105, 128-132, 134, 161, 184, 195-196, 201v, 214, 282, 395v; Rolleder, cit. spis s. 357; SISb 51, s. 370-371.
⁸⁶) SOAO, GK 23-1, f. 1-4v, 12, 43-45, 92v-93, 134, 149v, 151 a MVP 1820.
⁸⁷) Tamtéž, A 23-1, f. 26v, 191, A 23-2, f. 4v, 39v, dále SK 823.
⁸⁸) SISb 51, s. 375-376.
⁸⁹) SOAO, WS 202, dále SK 823 a GK A 23-1, f. 49v, 133.
⁹⁰) Tamtéž, A 23-1, f. 11, A 23-2, f. 105.

Příloha č. 2 Srovnání doby poněmčení obce s dochovanými českými PN

Název obce	doba poněmčení	celkem PN	z toho českých	v %	nejisté PN
Bartošovice	přelom 16. a 17. století	38	6	16	1
Bílov	počátek 18. století	55	17	31	4
Blahutovice	2. polovina 17. století	49	23	47	-
Bludovice	počátek 18. století	33	15	45	1
Bravinné	1. polovina 18. století	40	20	50	-
Děrné	2. polovina 19. století, vždy silně smíšené	50	45	90	4
Dobešov	2. třetina 17. století	76	13	18	5
Dub	2. polovina 17. století	66	25	38	-
Heřmanice u Polomí	2. třetina 17. století, od poloviny 19. století nový český příliv	49	39	78	1
Heřmanice u Oder	2. polovina 17. století	70	26	37	2
Heřmánky	2. polovina 17. století	48	16	33	1
Jestřábí	1. polovina 17. století	33	11	33	3
Kletné	2. polovina 17. století	31	11	35	1
Klokočůvek	poslední třetina 19. stol.	40	24	60	2
Lhotka u Lubojat	poslední třetina 19. stol.	24	20	83	4
Pohoř	2. polovina 17. století	62	28	45	5
Pohořílky	přelom 16. a 17. století	20	4	20	-
Polouvsí	1. polovina 17. století	37	12	33	1
Stará Ves	2. polovina 17. století	48	16	33	1
Veselí	2. polovina 17. století	54	11	21	1
Véska	2. polovina 17. století	30	10	33	-

Jan Reyhorn, Pohled na Odry 1826. Litografie na cechovním listu, OAr Bruntál.

MORAVSKÝ SEVEROVÝCHOD V HUSITSKÉ REVOLUCI

Jiří Jurok

Vypuknutí revoluce a situace na severovýchodní Moravě

Vypuknutím revoluce 30. července 1419 lidovou bouří vedenou Janem Želivským proti novoměstské radnici definitivně ztroskotal pozdní pokus krále Václava IV. a katolické panské skupiny z počátku roku 1419 zatlačit a rozbít husitské reformní hnutí.¹ 30. červenec s konečnou platností učinil tečku za reformním vývojem husitství a současně zrušil monopol husitské šlechty na vedoucí pozice v husitském hnutí.²

Po vypuknutí revoluce se rozběhl běh dějinných událostí rychlým tempem; z důležitějších nutno se zmínit o 30. září 1419 — ustavení městského husitského svazu v čele s Prahou a vyhlášení čtyř pražských artikulů³, následujícím rozhoření občanské války, uzavření příměří a odchodu husitů do pěti vyvolených měst na podzim 1419 a posléze o dalším pochodu na nově vybudovanou husitskou základnu v dotud odlehlém Táboře v březnu roku 1420.

Morava a její severovýchod (Novojičínsko a okolí) zvláště postrádá tohoto revolučního kvasu, neboť až na výjimky není zde selsko-plebejské husitské strany,⁴ husitská a katolická feudalita ovládá v podstatě poměry v zemi. Morava zůstává v období vrcholu husitské revoluce v letech 1419—1421 stranou, ba co více, řada husitských feudálů se zalekla revolučního výbuchu v Čechách a opustila husitské pozice jako zemský hejtman Jindřich Plumlovský z Kravař, Jan Tovačovský z Cimburka, Hašek z Valdštejna, Jan Bítovský

z Lichtenburka a jiní.⁵ Ovšem zrada husitské šlechty v čele s Čeňkem z Vartenberka se v roce 1420 stala všeobecnou i v Čechách, šlechta postoupila své místo ve vedení husitské strany měšťanstvu a selsko-plebejskému křídlu (poddaný lid, městská chudina a revoluční kazatelé).⁶

V počátečním období revoluce sledujeme v našem regionu pouze značnou politickou a ekonomickou nestabilitu. Při výbuchu revoluce roku 1419 jen majetkový komplex fulnecko-bílovecký s odděleným panstvím Moravský Krumlov měl v čele již delší dobu (od r. 1415) řádného dědice Beneše z Kravař. Panství Odry a Lukov jej získalo až 31. 1. 1419, kdy zletilý Jiří ze Šternberka a Lukova propouští z poručnictví a právní odpovědnosti jak již zemřelého Lacka z Kravař, tak Petra Strážnického z Kravař, Jana z Lomnice a Beneše z Kravař na Fulneku.⁷ Poslední tři zmínění poručníci spolu s Předborem z Cimburka spravují rovněž majetkový komplex sestávající z panství Starého Jičina, Štramberka a Rožnova (se Vsetínem a Krasnem), a to až do 9. února 1421, kdy je ze správy svého velkostatku propouští Jan z Kravař.⁸ Dlouhá poručnická správa, na Fulneku a Starém Jičíně patnáctiletá, na Odrách třináctiletá, jistě nepřispěla k potřebné stabilizaci panství, ať již po finanční nebo hospodářské stránce, tím méně mohla úspěšně zahradit cestu šíření revolučního programu vítězího husitského selsko-plebejského křídla. Svědectvím toho by mohl být v minulé studii uvedený případ finančního zajištění hodslavického faráře Mikše na panství Štramberk u kostela ve Valašském Meziříčí r. 1419. Snad proto po husitských poručnících Lackovi z Kravař, Janu z Lomnice a Petru Strážnickém z Kravař orientují se všichni tři noví plnoprávní dědici rodových panství ostře protihusitsky a jako stoupenci uherského krále Zikmunda. To souviselo právě s rozvojem revoluce v letech 1419 až 1421, kdy na Táboře přechodně vítězí selsko-plebejská opozice ve své nejradikálnější, chiliastické podobě s programem úplného zrušení feudálních povinností a samozřejmě i samotných feudálů.⁹

Náš region se tak v prvních revolučních letech rychle mění v baštu reakce, tím více, že z popředí veřejného politického života odchází roku 1420 jeden z posledních významných husitských feudálů Kuník z Drahotůš a po roce 1421 se postupně do služeb starojičínského pána Jana z Kravař dostávají další bývalí stoupenci husitského šlechtického svazu z roku 1415 (nehledě na sedm samotných kravařských leníků), především z řad okolních biskupských manů — Racek z Pohořílky, Jan Duoň ze Žákovic, Jan z Bystratic, Jan z Petřvaldu, Václav Rus z Doloplaz a z řad svobodné nižší šlechty Jan Donát z Polomě.¹⁰ Jeden z bývalých Husových stoupenců Čeněk z Mošnova dokonce v létě roku 1420 v souvislosti s vyhlášením a tažením 1. křížové výpravy do Čech opovídá nepřátelství husitské Praze¹¹ a odchází do Zikmundova vojska. Prvním narušením míru v kraji se stalo dobytí biskupského lenního hradu Šostýna Vaňkem z Březníka a Lamberka na Závíšovi z Víkštejna v roce 1420 či krátce předtím, přičemž spor pokračoval před biskupským manským soudem až do roku 1422, kdy byl hrad pravděpodobně rozbořen biskupským vojskem, neboť zboží se jmenuje již jako „franštácké“.¹²

Mimo to nová nastupující generace feudálů — Beneš z Kravař, Jiří ze Šternberka a později i Jan z Kravař — se významně zapojují do většiny protihusitských a křížáckých akcí. V únoru a březnu 1421 se Jiří ze Šternberka¹³ účastní neúspěšné křížové výpravy olomouckého biskupa Jana Železného, knížete Přemka Opavského, Rakušanů a Uhrů proti středisku moravské husitské selsko-plebejské opozice v Nedakonicích u Uherského Hradiště.¹⁴

Po strašlivých porážkách 1. křížové výpravy u Vítkova a Vyšehradu se Zikmund v březnu až květnu 1421 stáhl na Moravu, kde upevňoval své pozice

zejména četnými výsadami zněmčeným královským městům Znojmu, Brnu, Olomouci a Uherskému Hradišti. V Olomouci jednal s Přemkem Opavským a biskupem Janem Železným, kterému předal do vlastní správy královská města Olomouc, Litovel, Uničov a klášter Hradisko.¹⁵ V rozhodujícím politickém okamžiku v době konání čáslavského sněmu (červen 1421) odchází do Uher, čímž dovoluje husitské šlechtě v čele s Petrem Strážnickým a Janem z Lomnice přijmout 4 pražské artikuly a opět obnovit akceschopnost skupiny šlechty nezávisle na zemském hejtmanu Vilému z Pernštejna.¹⁶ Od srpna organizuje Zikmund 2. křížovou výpravu, ale velmi liknavě,¹⁷ takže když 5. října odcházejí křižáci od Žatce, začíná teprve v polovině října obléhat hrad Brumov Bočka z Kunštátu a po něm Uherský Ostroh Haška z Valdštejna. Jsou to především uherské posádky Mikuláše Perényiho v Přerově, jež v září s Pipó Spanovým oddílem obléhají Tovačov Jana Tovačovského z Cimburka, a Blagayova v Uherském Hradišti, jež pustoší statky husitských pánů Petra Strážnického a Haška z Valdštejna, stejně jako vedou válku s Nedakonci.¹⁸

Odboj Petra Strážnického z Kravař a vzápětí většiny husitské šlechty se Zikmundovi podařilo zlomit 17. listopadu 1421 na zemském sněmu v Brně, kde pod ozbrojeným nátlakem donutil přítomné feudály odřeknout se kalicha a stvrdit zemský landfrýd. Z našeho regionu tento zápis signovali Beneš z Kravař, Jiří ze Šternberka a Lukova, Jan z Kravař na Jičíně, Jan Tovačovský z Cimburka, Artleb z Drahotuš.^{18a} Většina z nich se poté účastnila Zikmundova tažení přes Jihlavu ke Kutné Hoře v rámci 2. křížové výpravy. Na ústupu od Kutné Hory na počátku roku 1422 zahynul fulnecký pán Beneš z Kravař,¹⁹ jehož majetek tak zdědil Jan z Kravař.

Na jaře roku 1422 se Zikmund rozhodl vyvrátit středisko moravského husitství Uherský Ostroh, kam odešel k Haškovi z Valdštejna i kněz Zikmund z Jistebnice²⁰ (bývalý kaplan Lacka z Kravař) a kam se zřejmě uchýlili i nedakonci husité, na jejichž přítomnost lze usuzovat z dlouhé, vytrvalé a hrdinné obrany města.²¹ Z obléhání Ostrohu však Zikmunda vytrhla zpráva o vpádu litevského knížete Zikmunda Korybutoviče z Těšínska na Moravu, kde mířil k Olomouci. Zikmund se proto vypravil proti novému nebezpečí zřejmě s úmyslem uzavřít Korybutovi ústupovou cestu obsazením Hranic, kde stanul 26. dubna,²² což bylo v souvislosti s Korybutovým neúspěchem před Olomoucí jistě působivé. Korybutovi se podařilo dostat z nepříznivé situace ziskem Uničova a následujícím tažením do východních Čech a do Prahy. Korybut přicházel jako zástupce litevského velkoknížete Vitolda, přičemž při svém prvním pobytu v Čechách v l. 1422–1423 se stal do jisté míry pouhým prostředkem nátlaku polského krále Vladislava a velkoknížete Vitolda na uherského krále Zikmunda.²³

Rok 1423 je rokem, od kterého se stále patrněji převaha přiklání na stranu příznivců husitství. Jednotlivá husitská střediska na Moravě (Uherský Ostroh, Brumov, Tovačov, Jevišovice, Martínkov) byla významně posílena letní výpravou pražského a orebského městského svazu pod Haškem z Valdštejna (nyní významného představitele husitské pravice a Korybutova stoupence) a Bořkem z Miletínka. Husité porazili u Kroměříže vojsko olomouckého biskupa Jana Železného a dobyté město svěřili Janu Tovačovskému z Cimburka, poté výprava získala ještě Vyškov, hrady Slavkov, Melice, Kvasice a Přerov (Kroměříž a Přerov však záhy získalo zpět biskupské a opavské vojsko). V bitvě u Kroměříže husité zajali i vlastníka Oder Jiřího ze Šternberka na Lukově. Tažení posílilo významně pozice husitství na střední Moravě a pomohlo zejména Janu Tovačovskému z Cimburka, který se na Moravě

posouvá do středu dění.²⁴ Zikmundovo rozčarování z vývoje událostí tohoto roku nejpádněji dosvědčuje předání Moravy do správy Albrechta Habsburského 1. října 1423.

K dalšímu rozšíření pozic husitství na Moravě došlo v roce 1424 v souvislosti s výpravou všech českých husitských svazů po narovnání s českými katolíky úmluvami zdickými z 1. října 1424.²⁵ Po smrti Žižkově u Přibyslavi výprava v čele se Zikmundem Korybutem dobyla Třebíč, Ivančice, Letovice, Boskovice a Mohelnici (dříve již Svitavy), tedy vesměs místa na jihozápadní a západní Moravě.

Počátkem roku 1425 se husitská ofenzíva přenáší na Olomoucko. Před 12. únorem získává velitel uničovské husitské posádky Dobeš Puchala zradou Šumperk. Petr Holý snad s pomocí Puchalovou obsazuje 2. února kartuziánský klášter Dolany a po 21. únoru mu smluvně postupuje svůj hrad Hlubočky Dobeslav Tvorikovský z Kravař.²⁶ Olomoucká městská rada v té době upozorňuje na nebezpečí blokády města jednak pro útoky Petra Strážnického z Kravař a Jana Tovačovského z Cimburka a jednak ze strany měst Prostějova a Lipníka a žádá o pomoc Albrechta Habsburského, Přemka Opavského a Jana z Kravař.²⁷ Tento první velký strategický útok husitů na Olomouc vytváří dojem, že tu došlo k uzavření spojení husitů Korybutova směru s moravskými husitskými feudály Janem Tovačovským z Cimburka a Petrem Strážnickým z Kravař.

V roce 1425 tak poprvé pro dominium Jana z Kravař vyvstává nebezpečí, že se brzy stane cílem dalšího husitského útoku. To byl nepochybně jeden z hlavních důvodů, které vedly spojení Olomouce Jana z Kravař a Jiřího ze Šternberka, aby spolu s Přemkem Opavským uzavřeli s husitskými hejtmany Petrem Holým a Dobešem Puchalou mír na hradě Hlubočky před 23. březnem 1425.²⁸ Hlubočské úmluvy se zřejmě staly úvodem k širšímu ujednání (iniciativa k němu vzešla ze schůzky šlechtické skupiny Petra Strážnického z Kravař na Helfštýně 8. 5. 1425) jakéhosi olomouckého krajského landfrýdu koncem května, kdy se v Olomouci za jednacím stolem setkává husitská šlechta, zastoupená např. Petrem Strážnickým, Janem Tovačovským z Cimburka, Ctiborem z Cimburka na Drahotuších, a katolická šlechta, zastoupená např. Janem z Kravař, Jiřím ze Šternberka a dalšími.²⁹ Těmito jednáními se podařilo východ Moravy ušetřit husitských výpadů až do počátku roku 1427. Rovněž hospodářský život se zatím mohl rozvíjet bez problémů, také z toho důvodu, že přes severovýchod Moravy šla jedna ze dvou hlavních obchodních tras, jimiž za husitství nebyla dodržována blokáda „kacířů“ a jež vedly z Polského království do České koruny jednak přes Kladsko a jednak přes Těšín.³⁰

V roce 1425 kromě aktivizace husitů z Tovačova (těch již po roce 1423) a z Uničova sledujeme další tažení obou českých bratrstev a pražského městského svazu pod vedením Zikmunda Korybutoviče na jihozápadní Moravu — na Jihlavu, Třebíč, Znojmo a do Rakous na Retz. V prosinci toho roku Jan Tovačovský oblehl Kroměříž, byl však odražen spojeným vojskem olomouckého biskupa Jana Železného, Přemka Opavského, Perényiho uherské posádky z Přerova, Jana z Kravař, Jiřího ze Šternberka, Elišky na Šternberce a městských oddílů z Litovle a Olomouce.³¹

Jediné tažení v roce 1426 se uskutečnilo na jihovýchodní Moravu, kde na jaře padla do husitských rukou městečka Mikulov, Podivín a v Rakousku Valtice. Na podzim téhož roku Prokop Holý rychlým pochodem vybavil z obklíčení husitskou posádku v Břeclavi. Nejasné zprávy o jednání či zrádných úmluvách mezi břeclavskými veliteli Bedřichem ze Strážnice a Fridrichem z Ostrógu (tento soupeřník Korybutův se objevuje od října 1426 na Moravě)

s vůdcem Rakušanů Ottou z Meissenau naznačují možnost dalekosáhlejších pokusů o dohodu mezi Zikmundem Korybutovičem a Zikmundem Lucemburským.³²

Drobné výpravy do Rakous v l. 1425, 1426 a na začátku r. 1427 (v květnu 1427 i do Horní Lužice a Slezska) se po vítězné bitvě u Ústí nad Labem v roce 1426 začínají rozrůstat v rozsáhlá tažení, podnikaná dosud v takovém rozsahu pouze na Moravu.

Období let 1419–1426 v naší oblasti lze tedy charakterizovat jako období zatlačení husitství a nástupu katolické reakce a kontrarevoluce. Pro roky 1419–1426 je charakteristické, že nedošlo k přerušení chodu práva u opavských zemských desk, pouze v opravdu krátkodobých obdobích. Situace na Opavsku se vyznačovala značně klidnějšími poměry než na Moravě, kde zemské desky v Olomouci a Brně v letech 1420–1437 „nešly“ a rovněž jednání manského biskupského soudu v Olomouci proběhlo v období husitské revoluce jen několikrát.³³

Tažení moravských husitů v roce 1427 a počátky husitské posádky v Odrách

Výprava husitů na východní a severovýchodní Moravu na přelomu r. 1426 a 1427 velmi dlouho zůstávala zatlačena do pozadí významnějšími soudobými akcemi, jako tábořskou výpravou na Světlou v Rakousku v březnu 1427 a spojenou výpravou do Horní Lužice a Slezska v květnu téhož roku. Zmíněná výprava také zůstávala dlouho sporná svým chronologickým zařazením a svými politickými cíli. K problému její datace se vyjádřila celá řada badatelů. C. Grünhagen kladl tažení do konce roku 1426, J. Goll do roku 1426, A. Rolleder na konec roku 1427, L. Hosák zprvu až do roku 1430, teprve později na začátek roku 1427.³⁴ Tito autoři se mohli opřít pouze o dva výslovné prameny, vážící se ke zmíněnému tažení — o anály hradištské a zápis kapituly olomoucké. Spolehlivost hradištských análů je omezena značným odstupem jejich autora Jana Tetzela Mohelnického od popisovaných událostí (psal 1573 až 1583) a tím, že jejich autor neuvádí dataci sledovaných historických událostí. Po třítýdenním obléhání a dobytí města Přerova na Albrechtově uherské posádce Janem Tovačovským z Cimburka popisuje kronikář sled dějů takto: „tertio anno Joannes de Towaczow baro vallavit civitatem Preroviam, post tres septimanas se subdiderunt vastato oppido et villis in circuitu eius. Deinde ad Odram, quae aperta est eis, postea recedentes versus Albam Aecclesiam, obsedit eam, quae bona nostra erant. Inde ad Jiczin oppidum, exuserunt funditus et incolas occiderunt. Exinde ad Sternberg . . .“³⁵ Po Přerovu tedy následovaly Odry, poté se směr tažení obrátil nazpátek na Hranice, odtud do Nového Jičína a poté nazpět do Šternberka. Fakt úplného vypálení Nového Jičína a vyvraždění jeho obyvatel zanechal v současných zřejmě silný dojem, protože se zmínka o zničení města objevila i v krátkém záznamu letopisce olomoucké kapituly: „Anno domini 1427 civitas Tyczin a secta Hussitorum devastatur.“³⁶ Zde poprvé došlo k přesnější dataci událostí, ale edice brzy zapadla a nebyla využívána.

Teprve po zveřejnění objevu F. M. Bartoše mohlo být toto husitské tažení přesně zařazeno do prosince roku 1426 a ledna 1427. Záznamy, podle Bartoše patrně sirotčího kněze Antocha z Přelouče, přinesly některé nové údaje hlavně pro východní Čechy a Moravu. Hned jejich první údaj seznamenává k datu 4. ledna dvě zprávy: „4. 1. 1427 Boczko . . . de Pardubicz obiit optimus. (Eodem tempore Boemi) Gyczin in partibus Opav (ie ex) usserunt et populum occid (erunt. Item) Fulnek, Odra, Hranicz civitates in . . .“³⁷ Tento údaj se v podstatě kryje se zprávou análů kláštera Hradisko u Olomouce až na

rozdíly v zachycení přesného směru husitské výpravy, shoda je především patrná v údajích o vypálení Nového Jičína a vyvraždění jeho obyvatel.

Na základě všech výše uvedených pramenů a dalších nepřímých údajů z listinného materiálu zařadili husitské tažení správně na přelom roku 1426 a 1427 R. Urbánek a částečně A. Neumann, druhý však s neuvěřitelnými zkomoleninami. Mezi počátek roku 1427 a 1430 řadí opět výpravu autoři publikace Hranice.³⁸ Téměř současný doklad z roku 1429 a přímo z centra popisovaných událostí přinesl A. Turek, když vydal listinu Jana z Kravař pro Fulnek z 11. 5. 1429. V této listině vrchnost osvobozuje město na 6 let ode všech daní, přičemž měšťanům potvrzuje, že dva roky lhůty po vypálení města již prošly: „a těch šest let lhůty již jsou vy(k)azali dvě plní lethie a ješče před sebu mají lhůty čtyři plná létha od dání tohoto listu počítajíce“, dále je uveden přímý doklad o vpádu husitů: „jakož jest od nepřátel našich město Fulnek vypáleno bylo.“³⁹ Tím máme prvořadým dokumentem přesně datovanou a potvrzenou výpravu husitů do počátku roku 1427.

Pokusme se stručně rekonstruovat průběh husitské výpravy. V otázce jejího směru a pořadí dobytých měst bych se více přikláněl (jestliže připustíme identitu pořadí v záznamech s pořadím dobytí) k údajům současníka kněze Antocha. Po více než ročním příměří od dohody uzavřené na hradě Hlubocky a úmluv landfrýdu z května 1425 zaútočili moravští husité v čele s Janem Tovačovským z Cimburka, podporovaném snad tábory na bývalé královské město Přerov, obsazené posádkou Albrechta Habsburského, jež v prosinci 1426 po 3 týdnech obléhání dobyli, vyplenili a obsadili. Z následujícího směru tažení můžeme usuzovat na podporu obležené posádky jak od opavského knížete Přemka Opavského, tak Jana z Kravař a Jiřího ze Šternberka – věrných spojenců Albrechta, olomouckého biskupa a Olomouce. Husité se tedy obrátili na východ, kde minuli Lipník s hradem Helfštýnem, které od roku 1425 získal opět na Přemkovi Opavském jejich dřívější majitel Petr Strážnický z Kravař.⁴⁰ Obešli Hranice a nečekaně zaútočili na Nový Jičín, který se však prvnímu útoku zřejmě ubránil. Následovalo již výše rozebrané obležení, dobytí, vypálení a vyvraždění obyvatelstva Nového Jičína, což vše se jeví takřka jako ústředním bodem celého tažení. Tady nutno upozornit, že husité vyvražďovali obyvatelstvo dobytých měst pouze po delším branném odporu (např. Chomutov, Polička)⁴¹ a lze tedy předpokládat úpornou obranu ze strany převážně německých a katolických měšťanů Nového Jičína. Janu z Kravař patřil i Fulnek, další cíl výpravy, jenž byl rovněž vypálen. Husitům se však pravděpodobně nepodařilo dobyt ani starojičínského hradu (bráněného snad kravařským hejtmanem Janem Helmem) a ani hradu fulneckého (bráněného purkrabím Silvestrem z Kralic).⁴² Již na zpáteční cestě došlo k vzetí Oder Jiřím ze Šternberka, jemuž již roku 1425 husitský pán Boček z Kunštátu odebral hrad Lukov. Podle J. Svátka husité při tomto tažení ještě severně od Oder vypálili benediktinské proboštství třebíčského kláštera v Březové.⁴³ V Odrách zanechal Jan Tovačovský husitskou posádku, namířenou jako výhrůžný prst na samých hranicích Moravy (Odry příslušely do roku 1480 k Moravě) proti Přemkovi Opavskému a Janu z Kravař. Teprve na cestě z Oder husité dobyli Hranice, které už v roce 1426 hledaly pomoc před husitskou hrozbou u Olomouce; přičemž ve městě byla zanechána malá husitská posádka, která město zaručovala pro Jana Tovačovského. K dobytí Hranic přitom došlo buď kolem nebo až po 28. 2. 1427, kdy premonstrátský klášter v Hradisku (majitel města) zapisuje na Hranicích plat olomouckému měšťanu Kneufelovi.⁴⁴ Od Hranic výprava zamířila ke Šternberku, kde padl do moci husitů místní klášter a odtud na Olomouc.

Tímto tažením většina míst na východní Moravě přešla do moci husitů. Možno tu sledovat při vsazování posádek uplatnění již ověřených strategických zásad — brannou mocí držet především místa ovládající spojení mezi jednotlivými velkými královskými městy — srv. Ivančice a Moravský Krumlov mezi Znojmem a Brnem, Třebíč mezi Jihlavou a Brnem, Dolany mezi Litovlí a Olomoucí, nyní Přerov mezi Olomoucí a Uherským Hradištěm, — stejně jako obsazování důležitých pohraničních míst proti nepřátelským vpádům: Břeclav, Uherský Brod a nyní Odry.

Husity získaná strategická převaha na východě Moravy přirozeně záhy narazila na odpor domácí katolické reakce. Přemek Opavský okamžitě po obsazení Oder se počátkem roku 1427 snaží zorganizovat společnou frontu Albrechta Habsburského, slezských knížat a města Olomouce (od toho žádal děla a střelný prach) s cílem dobýt husitského opěrného bodu Oder: „zu der possadken Oder umblegung und berennung“, a dále „zur der belegung des Geschlosses Oder.“⁴⁵ Olomouc nemohla Přemkovi poskytnout pomoc, protože byla sama obležena Janem Tovačovským, který útočil na její předměstí s pomocí dalších husitů jako např. purkrabího na Helfštýně Petráše z Ochab.⁴⁶ Završení tažení Jana Tovačovského na východní Moravu rozsáhlým útokem na Olomouc objasňuje politický cíl celého tažení, nebylo to jen pouhé rozšíření husitského území, ale především poražení hlavních podporovatelů Olomouce a Tovačovského mocenských protivníků: hradištského kláštera, Albrechta Habsburského, Jana z Kravař, Jiřího ze Šternberka a částečně i Přemka Opavského se zámyslem definitivně obklíčit a dobýt hlavní město markrabství, a tak získat moravskému husitství rozhodující pozici v zemi.

Útoky husitů na Olomouc se dále v říjnu vystupňovaly hospodářskou blokadou, když husité nechali provolat v Přerově a Tovačově varování, že každému, kdo bude zásobovat Olomouc, budou useknuty ruce a nohy. Touto blokadou padl s konečnou platností Přemkův plán na společnou akci proti husitským Odrám. V říjnu se rovněž do Olomouce donesly zprávy, že husitské polní obce ležící před Kolínem hodlají táhnout na Moravu proti Litovli a Olomouci.⁴⁷

Husitské Odry se během roku 1427 staly významným opěrným bodem a tak došlo k jejich využití během velké spanilé jízdy do Uher a Slezska na přelomu roku 1427 a 1428. Po tříměsíčním obléhání Kolína, když společným úsilím všech tří svazů padl, vydalo se spojené husitské vojsko přes Moravu nejprve do Uher k Bratislavě, poté protáhlo Moravou směrem do Horního Slezska. Na cestě Moravou se k výpravě připojili moravští husité Jan Tovačovský, Fridrich Ostrožský i Dobeš Puchala (všichni jsou dosvědčeni v husitském ležení před Minstrberkem ve Slezsku).⁴⁸ Na tomto tažení lze tedy počítat s pomocí všech Tovačovského posádek (včetně Oder) a rovněž břeclavské a uničovské posádky. Počátkem března 1428 překročili husité slezské hranice. Výprava budila takovou hrůzu, že z biskupských měst Ketře a Osoblahy, jakož i Ostravy uteklo již před příchodem vojska všechno obyvatelstvo. První se poddal syn knížete Přemka Václav Opavský se svými městy Hradcem nad Moravicí a Hlubčicemi.⁴⁹ 13. března 1428 byl donucen k příměří soused oderské husitské posádky kníže Bolek Opolský. Bolek totiž někdy před 25. 4. 1426 získal od krále Zikmunda do zástavy hukvaldské panství⁵⁰ (s městy Brušperk, Příborem, Ostravou, Frenštátem a Místkem). Po velkých úspěších na této výpravě se husité v polovině května již nacházeli v Čechách.

34 V červenci se snad oderská husitská posádka podílela na opětném obležení a obklíčení Olomouce Janem Tovačovským, což můžeme vyvozovat

z listu olomoucké městské rady „das sich der von Thowaczov mit andern possatken umb uns, die zu wider keyin kumen waren, besampnen und die pawern zu hauffe notten.“⁵¹

Snad podle výše dotčeného příměří s Bolkem Opolským nebo v samostatné akci obsadili oderští husité někdy před 22. srpnem město Ostravu: „die Kätzer von der Oder und von andern Posatken von Mehern itzund die Ostra ingenommen und besetzt habin und eins theils gefestend und mit macht festen wollen.“⁵² 22. 8. totiž vratislavský biskup Konrád svolává odvetnou výpravu na vybavení Ostravy za účasti lužického vojta Albrechta z Kodlic, knížete Přemka Opavského, kníza Kazimíra a Bolka Těšínského, kněžny Heleny Ratibořské a knížete Konráda Bílého z Kozlů. Protiútok slezských knížat v době po odtahnutí bratrstev ze Slezska donutil oderské a spojené s nimi moravské husitské posádky vyklidit Ostravu 26. 8. 1428.⁵³ Zámysl husitů opevnit se v Ostravě naznačuje, že tu šlo o pokus vybudovat novou husitskou posádku na samých hranicích slezských zemí, což ale záhy narazilo na tvrdý odpor. Pravděpodobně při útoku na Ostravu, nebo po stažení z Ostravy či záhy po přistoupení Bolka Opolského k husitům na podzim získali husité Jana Tovačovského z Cimburka hrad Hukvaldy, jenž se stal jejich významným opěrným bodem místo Ostravy.⁵⁴ Hukvaldy se staly dalším sídlem husitské posádky, východiskem četných husitských výpadů, přičemž zřejmě většina hukvaldského panství včetně Ostravy zůstala v rukou Bolka Opolského přinejmenším do roku 1434.⁵⁵

Kníže Zikmund Korybutovič a Odry

V říjnu 1428 dochází k příchodu významné osobnosti husitského hnutí do oderské husitské posádky — litevského knížete a dřívějšího (do r. 1427) správce Českého království a dožádaného českého krále Zikmunda Korybutoviče. Litevský kníže Zikmund Korybutovič byl vypraven polským králem Vladislavem a litevským velkoknížetem Vitoldem do Čech na požádání dvou husitských poselstev v roce 1420 a zejména čáslavského sněmu v roce 1421 poprvé v l. 1422—1423 (srv. výše) a podruhé již bez podpory obou polsko-litevských panovníků na pozvání pražského městského svazu v letech 1424 až 1427. Zikmund Korybutovič měl svou vírou blízko k husitům (na což se často zapomíná), neboť pocházel z Litvy, kde prevažovalo pravoslaví, jež podávalo pod obojí způsobou jako husitství. Proto mu nečinil žádné potíže přestup ke kalichu, jenž uskutečnil hned roku 1422 v dobytém Uničově⁵⁶, a tak si připravil cestu ke svému husitskému království. Za svého prvního pobytu od dubna 1422 dosáhl uznání 2. čáslavského sněmu roku 1422 i Jana Žižky za „nejvyššího správce této země“,⁵⁷ ale nátlakem papeže Martina V. na jeho polského a litevského ochránce a smlouvou krále Vladislava Jagielly s králem Zikmundem v Kežmarku na poč. r. 1423 byl donucen v březnu 1423 k odchodu ze země.⁵⁸ Přesto za svého pobytu vydatně přispěl k zformování husitské panské opozice proti Žižkovi v l. 1423—1424, jež byla poražena u Malešova. Za druhého pobytu od července 1424 dosáhl po smrti Jana Žižky uznání jako „požádaný a zvolený král království českého a markrabství moravského“.⁵⁹ Když na podzim 1424 ztratil opět podporu svých vysílatelů,⁶⁰ opřel se ještě více o husitské panstvo a rovněž pražský městský svaz, čímž přispěl k roztržce husitského tábora, smířené až mírem vršovickým 17. 10. 1425.⁶¹ Po vidině smíru s papežem Martinem V. na přelomu let 1426—1427 se pokusil o pravcový převrat v Praze 16. dubna 1427 ve spojení s husitským panstvem (Heníkem z Valdštejna, Janem Smiřickým a Kostkou z Postupic) a Příbramovou stranou, který ale zmařila Rokycanova strana.⁶² Úspěšným zmařením Korybutova převratu se k moci dostali zástupci husitské měšťanské opozice

a husitského středu, kteří se v čele pražského svazu udrželi prostřednictvím Rokycanovy strany i po Lipanech.

Zikmund Korybutovič se po neúspěšném pokusu o převrat ocitl zásluhou pražanů ve vězení na hradě Valečově u Turnova, ale zřejmě na zásah krále Vladislava a velkoknížete Vitolda byl posléze propuštěn. Oba panovníci mu již během jednání o propuštění na počátku roku 1428 přisoudili ve svém návrhu za oblast jeho budoucí působnosti Slezsko.⁶³

Na Moravu se dostal Korybut po vypovězení pražany z Čech nejprve 27. října do Tovačova, odtud 28. října do Přerova, kde smířil Jana Tovačovského se Smílem z Moravan na Malenovicích. Po kratším pobytu v Přerově odešel se svým hejtmánem Dobešem Puchalou do Oder.⁶⁴

Proč si Zikmund Korybutovič zvolil za své sídlo po svém osvobození moravské město Odry? Můžeme se na základě některých dokumentů domnívat, že jestliže existovala nějaká dohoda mezi polsko-litevskými panovníky a pražským městským svazem o Korybutově působnosti ve Slezsku, postupovalo se v jejím rámci při tovačovských a přerovských jednáních, na kterých Jan Tovačovský z Cimburka odstoupil Korybutovi jako jeho výchozí základnu pro Slezsko jednu ze svých posádek, a sice Odry. Po smlouvě Korybuta s tábory z počátku roku 1429 (viz níže) se Odry v podstatě stávají přidruženou posádkou tábořského městského svazu, stejně jako později Korybutovy a Puchalovy posádky v Horním Slezsku. Do Oder zřejmě již před vlastním příchodem knížete na základě dohody z dubna 1428 proudila pomoc od polských husitů — zejména pánů Šafaříce a Sestřence z Malopolska „das im teglich aus Polen volk zukumen mog, damit er die feinde sterker stewarten möge“.⁶⁵ Proto se již Hosák domníval, že Korybutova a polská pomoc měla být určena ke společnému zaútočení na Olomouc s Janem Tovačovským a tábory.⁶⁶ To naznačuje společný útok husitů na Olomouc jak v červenci 1428, tak na přelomu let 1428—1429,⁶⁷ přesto však se ve světle výše zmíněných dohod i pozdějších událostí situace jeví opravdu tak, že Korybut usiloval o získání základny pro svou samostatnou politiku v Horním Slezsku.

Důsledky zvýšené aktivity husitských Oder po příchodu Korybutovičových byly jednak místní a jednak mezinárodní. Zastavme se nejdříve u prvých. Patrně záhy se Korybutovi podařilo urovnat vztah k bezprostřednímu sousedu — panu Janovi z Kravař, se kterým zřejmě uzavřel příměří. Stalo se tak snad v rámci široce uzavřeného příměří mezi katolickou a husitskou šlechtou a husitskými posádkami 22. 3. 1429, kdy obě strany sjednaly společný sjezd na 23. 4.—15. 5. 1429 do Prostějova. Pravděpodobně po uzavření příměří a před vlastním sjezdem přešel Jan z Kravař do tábora husitské šlechty, neboť v jejím čele dokonce před Janem Tovačovským je jmenován právě ve sjezdovém zápise v Prostějově.⁶⁸ Přírozeným důsledkem tohoto dalšího „landfrýdu“ je Janem z Kravař zahájena obnova města Fulneka. Jan z Kravař městu nejprve 11. května 1429 (srv. výše) dává výsadu šestiletého osvobození od všech dávek, přičemž výnos městské daně šestý rok má být obrácen na opravu města a úhradu vlastních dluhů. Že město husité roku 1427 vypálili a obyvatelstvo se rozuteklo, dosvědčuje výsada, že kdokoliv by tu chtěl stavět, toho ať město přijme „aby sobě tu požár kúpil podle dostatku, nemužli na rynku, ale v ulici.“⁶⁹ O dva dny později následovaly dvě německé listiny potvrzující stará zřejmě shořelá privilegia — jednak právo odúmrti z r. 1388 s německým překladem české listiny o šestiletém osvobození od všech dávek a jednak Lackovo privilegium z roku 1413, Benešovo z roku 1416 spolu s novým dodatkem o přeložení cesty z Valtěřovic (Vrchů) ve prospěch Fulneka.⁷⁰ Obdobná privilegia obdržel v tomtéž roce zřejmě i Nový Jičín, ale o jejich

znění víme jen, že Jan z Kravař potvrzoval Novému Jičínu fulnecké městské právo.⁷¹

Na přelomu let 1429—1430 se Jan z Kravař jako aktivní husita účastnil velké spanilé jízdy do Saska, Duryňska a Frank, v březnu 1430 zasedal na husitském sněmu v Karolinu v Praze při rozhodování o složení poselstva do Norimberka a konečně v r. 1431 je Prokopem Holým vyzván k účasti ve vojsku spojených bratrstev, chystajících se k Domažlicím.⁷²

V mezinárodním ohledu se rozpoutal opravdový boj o oderskou husitskou posádku mezi uherským králem Zikmundem, polským králem Vladislavem a litevským velkoknížetem Vitoldem. Již 24. 5. 1429 upozorňuje Vitold Vladislava Jagiella, že Zikmund Korybutovič a Dobeš Puchala uzavřeli spojenectví s tábory.⁷³ Přesto nadále podporoval Korybutovy Odry polský král, jak vysvětluje Puchalových jednání v Krakově v červnu 1429.⁷⁴ V červenci 1429 po bratislavských jednáních s Prokopem Holým žádal král Zikmund velkoknížete Vitolda, aby na polském králi vymohl odvolání hejtmana Puchaly a předání Oder do jeho rukou, přičemž narážel na jakousi Puchalovu smlouvu s polským dvorem (snad z dubna 1428) a zejména si stěžoval na „civitas autem Odra nobis minime tradita est, sed de illa nobis et subditis nostris undique et cottidie magna dampna iferuntur.“⁷⁵ O měsíc později se Zikmund obrací opět na Vitolda, aby vymohl na Vladislavovi Jagiellovi vydání Dobeše Puchaly, který odtud škodil četnými požáry a škodami zejména slezským knížatům. V té době Zikmund Korybutovič odešel na čas na hrad Sovinec, kde pobýval u Pavla ze Sovince a kde jednal s Prokopem Holým o vzájemném spojenectví po jeho návratu z Bratislavy.⁷⁶ V prosinci téhož roku se k Zikmundovi připojuje ve věci odvolání Dobeše Puchaly z Oder i litevský velkokníže Vitold (získaný Zikmundem na svou stranu příslibem královské koruny a smlouvami v Lucku), neboť husitský hejtman odtud škodil: „iniuras dampna, depopulationes, incendia, devastaciones et sangvinis profluvie.“ Rovněž si Vitold stěžoval, že Puchalova přítomnost v Krakově posílila značně husitskou stranu v čele s rody Šafaříců a Sestřenců a dále, že mu zajal jeho posla Janka v lesích u Těšína.⁷⁷

Čeho se týkaly Zikmundovy a Vitoldovy stížnosti Vladislavovi Jagiellovi v roce 1429, lze vyvozovat z údajů místní tradice. Mohli bychom sem položit události dosud rámcově kladené do období husitských válek, zejména do let 1427—1434. Jde například o zrušení stříbrných dolů v Pohoří a Kletném na fulneckém panství a Goldzejfu na panství proboštví Březová, o útok na Potštát držený nezletilými syny katolického pána Tasa z Prusinovic⁷⁸ a vyplnění biskupské Kelče pod vedením jakéhosi tábority Havla Drastila z Kojetína, jehož Urbánek ztotožňuje s Havlem z Tišnovic (správně z Tišnova), ale může se jednat právě o Dobeše Puchalu.⁷⁹

Úzké spojenectví mezi husitskými Odrami a polskými husity dosvědčují jejich četné návštěvy v Odrách — objevili se tu četní vyslanci Šafaříců a polského krále — pan Sestřenec, Vlodek a Hynek Zagarski. Podpora ze strany krakovského dvora i polské husitské strany umožnila Korybutovým lidem nakupovat v Krakově a Olkuszi koně a zbraně. Tak v roce 1429 nakupoval v Krakově pro husitskou posádku v Odrách jistý Jakubowski se třiceti jezdci.⁸⁰ Nadále rovněž pokračoval příliv polských husitů do řad vojenských oddílů.

V roce 1430 dochází k další velké spanilé jízdě táborů do Slezska. Výprava byla podmíněna nepříznivým vývojem mezinárodní středoevropské situace po smlouvách v Lucku⁸¹ a společným zájmem husitských Čech a Polského království, což bylo za jejího průběhu potvrzeno jednáními v Kaliszi. Tažení začalo v březnu 1430 výpadem táborů (s 1200 jezdci a 10 000 pěšáky) na vo-

zech) vedených Dobešem Puchalou (zřejmě po ujednaném spojení na Sovinci) z Oder na Opavsko, Ratibořsko a Kozelsko, kde poplenili země Přemka Opavského, Heleny Ratibořské a Konráda Bílého Olešnického z Kozlí. Pod Kozlím se 25. 3. spojilo všech 5 tábořských houfů s oddíly polských šlechtických husitů z Malopolska, jež zatím zpusťily Těšínsko knížatům Kazimírovi a Bolkově Těšínskému.⁸² Na Opolsku poskytl táborům značnou pomoc Bolek Opolský, který 15. dubna 1430 definitivně přestoupil ke kalichu. Odtud jeden proud táborů, vedený Zikmundem Korybutovičem, dobyl 13. dubna Bytom a 17. dubna Hlivici, ve které se „herzog Sigmund der hat Gleibitz besatzt.“⁸³ Druhá hlavní část tábořské výpravy, vedená Dobešem Puchalou, ve spolupráci s knížetem Bolkem Opolským dobyla v březšském knížectví Klučbork, kam byla vsazena husitská posádka vedená Puchalou, a dále Byččinu a Kunštát.⁸⁴ Všechny těchto míst bylo zřejmě dobyto ve spolupráci s místními příznivci a polskými husity. Tak na jaře 1430 odešli z Oder Zikmund Korybutovič na nové sídlo v Hlivici a Dobeš Puchala do Klučborku, kde oba počítali s vytvořením vlastních mocenských základů, jak to předpokládal návrh polského krále již z počátku roku 1428. Odtud (zatímco hlavní tábořská výprava pokračovala do Dolního Slezska) ve společné akci vyplnili ještě Čenstochovou.⁸⁵

Přes Zikmunda Korybutoviče a jeho příznivce na polském královském dvoře kancléře Jana a podkomořího Petra Šafraňce snad nabídl Vladislav Jagiello Prokopu Holému možnost zprostředkování ve sporu husitů s církví. Vladislav tak v březnu 1431 chtěl co nejvíce těžit z výhodné politické situace, jež se mu naskytl, když na podnět papeže Martina V. nabídl českým husitům zprostředkování, přičemž ze smírného narovnání pro sebe odvozoval souhlas církve s husitskou vojenskou pomocí proti Řádu německých rytířů. Nezdár krakovských jednání husitského poselstva v čele s Prokopem Holým, Bedřichem ze Strážnice, Petrem Paynem a Vilémem Kostkou z Postupic a diskuse husitských a katolických kněží o kalich měla dvojí dopad. Již během jednání došlo ke konfliktu Zikmunda Korybutoviče, který poselstvo doprovázel, s krakovským biskupem a hlavou katolické strany v Polsku Zbyhňevem Olešnickým. Neúspěch jednání tedy dopadl především na Korybuta, který pochopil, že dosud sloužil polskému králi jako prostředník k získání a využití českých husitů pro polské mocenské zájmy, a proto se odtud stává nesmiřitelným nepřítelem Vladislava Jagielly a ještě v roce 1431 nabízí spojení novému litevskému velkoknížeti Svidrygellovi.⁸⁶ Jestliže Korybut myslel toto spojení zcela vážně, Prokopovi Holému se stal návrh na spojení se Svidrygellem jen článkem politické hry, již mělo být postupně Polsko po tomto zhoršení vzájemných vztahů donuceno ke spolupráci s husitskými Čechy.⁸⁷

Husitské poselstvo doprovázené Korybutem při svém návratu málem padlo do zajetí nepřítele, který se za Korybutovy nepřítomnosti 4. dubna 1431 zmocnil Hlivice. Stalo se tak zradou velitele husitské posádky slezského šlechtice Bernharda Rotha, který město vydal knížeti Konrádu Olešnickému, přičemž posádka byla zčásti pobita, přes 100 husitů odvedeno do zajetí na Kozlí a hlivický hrad byl vypálen.⁸⁸ Při pádu Hlivice sehrálo svou roli oslabení husitské posádky o oddíl vedený polskými husity Závěšem Vrašovským, Vieřbatou z Přišova a Vomičkou, jenž v polovině března ještě před zahájením krakovských jednání zamířil na Spiš, kde dobyl kartuziánský klášter v Lechnici a snad i Spišskou Novou Ves. S touto výpravou souvisel o něco pozdější, rovněž kořistný výpad Dobeše Puchaly během krakovských jednání, podniknutý zřejmě přímo z polského hlavního města na Spiš, kde se 1. dubna

zmocnil Levoče, kterou vypálil.⁸⁹ Po pádu Hlivice odchází Zikmund Korybutovič nazpět do Oder.⁹⁰ Dobeš Puchala, který se rovněž účastnil jednání v Krakově a výpravy do Uher, se stačil ještě včas vrátit do Klučborku, aby ho 5. května ubránil před dalším útokem Konráda Olešnického. Při obležení Klučborku zásobovali husitskou posádku jednak husité z Bytomi a jednak polští husité z Velkopolska z Vělně, zejména pan Kochlowski, který naopak prodával dobytek ukořistěný husity. Kochlowski ve spolupráci s Puchalou podnikl poté odvetnou výpravu proti Namslavi, kterou se táboři neúspěšně snažili získat již během výpravy na záchranu Němci a Střelína v listopadu 1430. Načež následoval druhý neúspěšný útok Konráda Olešnického na Klučbork.⁹¹

Zatímco Dobeš Puchala zůstal v Klučborku, Zikmund Korybutovič táhne v srpnu 1431 s oderským hejtmanem Abrahamem do západních Čech k Domažlicím proti poslední 5. křížové výpravě. Z citačního listu Prokopa Holého a Jakuba z Boskovic ze 7. června 1431, volajícího na pomoc proti křížákům, poznáváme sílu husitské strany v našem regionu: Jan Tovačovský, Pavel a Vaněk ze Sovince, Lacek ze Šternberka na Holešově, Jan z Kravař na Jičíně, Jiří z Kravař na Helfštýně, Smil z Moravan na Malenovicích, Mladota z Potštátu a hejtman na Odrách Abraham.⁹² Oslabení moravských husitských posádek, které vyslaly své kontingenty k Domažlicím, využil Albrecht Habsburský, který z jihu dobyl Kyjova, u Brna porazil tzv. „prostředky“, potom jednotku husitské šlechty a v srpnu oblehl Jana Tovačovského v Přerově (nyní již nepopíratelně hlavní středisko husitství na Moravě), jenž se však ubránil.

Domažlické vítězství husitů 14. srpna na dlouhou dobu nechalo křížákům zajít chuť na nové tažení do českých zemí. Husitské spanilé jízdy doznaly největšího rozmachu. Hned od Domažlic se táboři a sirotci vypravili na Moravu, do Slezska a Uher. V druhé polovině září oblehli Přemka Opavského v jeho sídle v Opavě a již 28. září donutili Přemka uzavřít na 1 rok příměří s Prokopem Velkým, Janem Čapkem ze Sán a Otíkem z Lozy s podmínkou volného husitského spížování na Opavsku, což v podstatě znamenalo ekonomické zabezpečení i pro oderskou posádku. Přemek se rovněž zavazoval, že po uplynutí příměří přistoupí ke čtyřem pražským artikulům, tj. stane se husitou.⁹³ To nejpáději ukazuje, jak obrovská byla převaha revoluce v této době na Moravě.

Přesto i v tomto válečném čase jsou po velkém požáru Opavy 31. 7. 1431 a útoku husitů obnoveny 21. listopadu opavské zemské desky, přičemž při jejich znovuzaložení se v průvodu osmi dvorských služebníků Jana z Kravař poprvé objevuje pozdější významný katolický válečník, proslavený zejména ze své působnosti na Slovensku — Jan Jiskra z Brandýsa (zde ještě ze Všehovic).⁹⁴ Konsolidaci místních poměrů a zdárné obnově vypáleného Fulneku nasvědčuje i zápis panství Fulnek Janem z Kravař jeho manželce Anežce v hodnotě 4 000 kop gr. čes. z 3. 9. 1432.⁹⁵

Po hejtmanu Abrahamovi hejtmanoval na Odrách v roce 1432 Smil z Moravan na Malenovicích, pod jehož vedením husité z Oder zradou a náhlým útokem v noci z 2. na 3. května 1432 přepadli klášter Hradisko, jednu z posledních obranných opor Olomouce. Premonstrátské mnichy zčásti povraždili, kteří pak neutekli, uvěznili a opata Václava Hřivnáče, který si na útěku zlomil ruku a nohu, odvedli na Odry. Ze zajetí byl opat vykoupen za 1 000 kop gr. čes.⁹⁶ Oderské husité zprvu Hradisko obsadili, ale záhy je oblehla posádka Albrechta Habsburského, snad z Olomouce, načež se jim podařilo ubránit se s pomocí velké jízdy obou bratrstev, jež kolem Olomouce zamířila

do Slezska, a sice opět k Němčí. Obrannými boji došlo ke značnému poškození kláštera, takže někdy v červenci oderští husité Hradisko vyklidili a kolem 22. 7. 1432 je brněnský hejtman Albrechtův Vilém Ebser s olomouckou posádkou rozbořil, aby klášter nemohl sloužit za opěrný bod proti Olomouci. Oderští husité vedení Smilem z Moravan pravděpodobně od Hradiska odtáhli ke Kroměříži, kterou dobyli a ve městě zajali biskupského hejtmana Jana ze Zvole.⁹⁷

Na přelomu července a srpna 1432 uzavřelo husitské poselstvo v čele s Prokopem Holým, Otíkem z Lozy a Janem Čapkem ze Sán s polským králem Vladislavem v Pabjanicích smlouvu o vzájemné pomoci proti Řádu německých rytířů. Husité se snažili vymoci na Vladislavovi milost pro Korybuta, ale neúspěšně. Snad i proto koncem tohoto roku odchází Zikmund Korybutovič natrvalo z českých zemí do své vlasti Litvy, aby pomohl velkoknížeti Svidrygellovi ve válce proti Vladislavovi Jagiellovi, jež se rozhořela v roce 1431.⁹⁸

Epilog husitské posádky v Odrách a problematika odchodu husitů

Dostáváme se k poslednímu období existence husitské posádky v Odrách. Její závěrečné období lze podle nepřímých dokladů spojovat s obnovením neklidu ve Slezsku, s vypovězením smlouvy o výkupném z 13. 9. 1432 za tábořské posádky Němčí, Otmuchov a Klučbork jejími stvrzovateli slezským knížatou Konrádem Bílým Olešnickým, Bernardem Opolským, vratislavským biskupem Konrádem, městy Vratislaví a Svídnicí a s jejich přípravou na ozbrojený boj (proti smlouvě z 24. června 1432 o dvouletém příměří) s husitskými Čechami.⁹⁹ Potíže ve Slezsku se staly hlavním důvodem zamíření „uherské“ tábořské výpravy vedené Bedřichem ze Strážnice a Pardusem z Horky nejprve do Horního Slezska proti narušitelům příměří Mikuláši Ratibořskému a Bernardu Opolskému. Severní Moravou protáhli táboři mezi 9. březnem 1433, kdy jsou oba velitelé dosvědčeni ve Šternberku, a 10. dubnem, kdy po výpadu přes Ratiboř k Němodlínu a dobytí města Rybníka jednájí pod Pščinou s vyslanci polského krále.¹⁰⁰ Je možné, že na určitý odpor narazili již někde na Moravě, neboť 17. března 1433 pořizuje svou závěť teprve dvacetiosmiletý Jan z Kravař, již dříve před svým příklonem k husitům v letech 1429 až 1431 stálý spojenec Přemka Opavského.¹⁰¹ Zpustošení Ratibořska a části Opolska podporuje domněnku, že otevřený útok proti husitským posádkám zahájil Bernard Opolský spolu s Mikulášem Ratibořským, jehož právě táboři ve Pščině oblehli. Vsazením nové husitské posádky do Rybníku považovali táboři situaci za zkonsolidovanou, a vrátili se proto k původnímu plánu výpravy (s výpravou odešel z Moravy i Korybutův bývalý druh kníže Fridrich z Ostrógu, který se v roce 1433 objevuje v čele nové posádky v Žilině¹⁰²).

Nicméně záhy po odtahnutí táborů se Přemek Opavský před 28. dubnem zmocnil Oder a válka se rozhořela s plnou silou.¹⁰³ Brzy po 28. dubnu stejně náhlým útokem Bočka Puklice z Pozořic získávají Odry opět husité, neboť před 13. květnem již Boček táhne na pomoc Dobeši Puchalovi v Klučborku, obleženém Bernardem Opolským a jeho spojenci. Boček Puklice je však poražen ratibořským knížetem Mikulášem (který snad přerušil obléhání Rybníka) a vrací se tedy do Oder, kde je ještě 26. 5. 1433 jmenován jako hejtman na Odrách. Mikuláš Ratibořský se poté opět obrátil na východ a znovu oblehl husitskou posádku v Rybníku. Na pomoc tamní posádce vytáhl Bolek Opolský, byl ale poražen, a tak Mikuláš někdy po 27. 5. získal město Rybník a záhy i další husity obsazené město Bytom.¹⁰⁴

Nepříznivý vývoj ve Slezsku donutil tábory vracející se z výpravy na Spiš rychle zasáhnout, neboť se rozhořela opět válka o husitskou posádku v Něm-

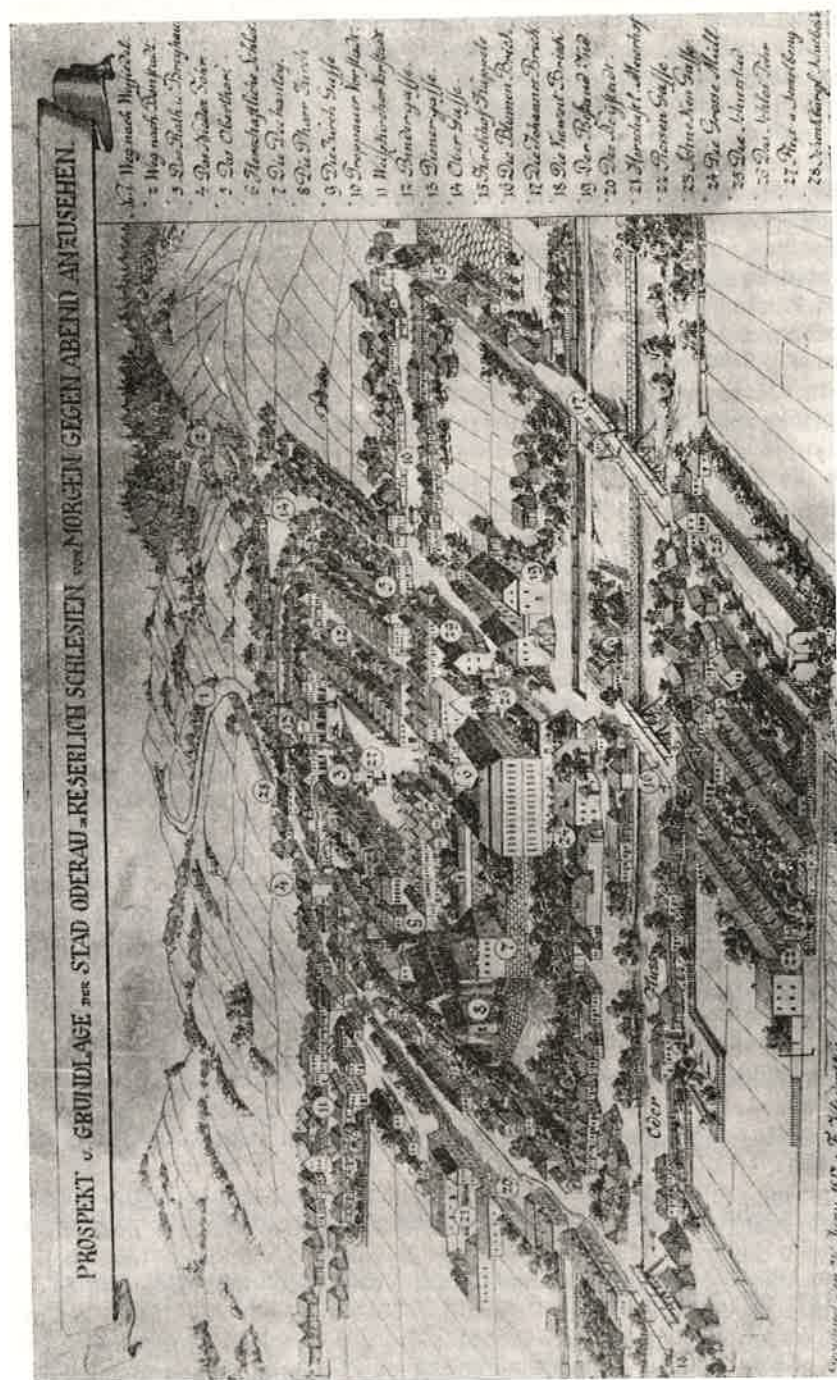
čí (výslovně proti smlouvě z 24. června 1432), takže 27. 5. se objevují již v Krnově.¹⁰⁵ Jen tento rychlý zásah jim zachoval posádky ve středním Slezsku včetně Němčí a rovněž umožnil Puchalovi uzavření dohody z 15. června 1433 prostřednictvím polských příznivců z Vělně a Sieradze o odstoupení posádek Klučborka a Byčína obléhatelům Bernardu Opolskému, Ludvíku Břežskému a měšťanům v Namslavi za 1750 kop.¹⁰⁶

Že husitsko-polské spojenectví dostalo po roce 1433 povážlivé trhliny, dosvědčuje dvojaký vztah polského krále jednak k sirotkům, jež potřeboval k úspěšnému vojenskému zásahu proti Řádu německých rytířů, tak na druhé straně neupřímný vztah k táborům, které za jejich zády zrazoval spolu s polskou šlechtou varovnými listy posílanými uherským feudálům na Spiš. Neshody se objevily již při vyjednávání ve Pščině, kde Bedřich ze Strážnice prohlásil, že mezi Polskem a Litvou by volil pomoc Litvě (a tím i Korybutovi), stejně jako během tažení, kde se terčem útoku stala i spišská města, jež držel v zástavě polský král.¹⁰⁷ Oslabení česko-polského spojenectví se záhy promítlo do situace ve Slezsku (viz výše) a jsou náznaky, že vyostřilo již dřívější rozpory mezi tábory a sirotky (zvláště Jana Čapka ze Sán), což se plně projevilo při obléhání Plzně na podzim 1433.¹⁰⁸

Jak dlouho se udržela husitská posádka v Odrách po 26. květnu 1433, není nám bohužel známo. Můžeme jen předpokládat, že pro brzkou smrt nejbližších nepřátel — Přemka Opavského 28. září 1433 a po 2. 2. 1434 Jana z Kravař¹⁰⁹ — nějakou dobu husité v Odrách pod vedením Bočka Puklice ještě přetrvávali. Ještě Hosák se domníval, že se husité z Oder a odjinud uchýlili po uzavření moravského landfrýdu 9. září 1434 (stvrдили jej bývalí vůdcové husitů Jan Tovačovský, Smil z Moravan, Jan z Messenpeka na Helfštýně) na hrad Hukvaldy.¹¹⁰ Tento moravský landfrýd uzavřený po bitvě u Lipan 31. 5. 1434 je namířen v první řadě proti husitským polním vojskům a husitským posádkám „ješto by leželi v městech, městečkách nebo ve vseh, nemajíce pánov svých zde v zemi moravské“ a které měli feudálové společně dobýt a jejich husitské bojovníky patřičně potrestat. To se právě týkalo Oder a Bočka z Puklice. Z Oder podnikal Boček Puklice z Pozořic se zbytky svých bývalých husitských bojovníků pustošivé a kořistnické nájezdy do širokého okolí, jako do Raduně, jež patřila Janovi z Raduně, do Bravinného u Bílovce, na stateček Jana z Doloplaz, do Šumvaldu u Uničova, vlastnictví to Viktorina ze Šumvaldu aj. Neváhal dokonce loupit na majetcích svého bývalého husitského spojence Jana Tovačovského z Cimburka v Oldřišově u Opavy a v Kojetíně, stejně jako připravil dalšího husitského šlechtice Pavla ze Sovince o koně a vozy s nákladem 14 tuní herynků, většinou „pobráno na Odry a v pravém landfridě“¹¹¹ — tj. zřejmě po září 1434. Na příkladě Oder a Bočka Puklice sledujeme rychlou proměnu husitských bojovníků v řemeslné vojáky. Kdy Boček opustil v letech 1434—1437 Odry, přesně nevíme, ale roku 1437 se zmocnil hradu Drahotúše a téhož roku již vlastní Odry opět Lacek ze Šternberka.

Stejně tak proti znění zmíněného landfrýdu mohl hukvaldské husity uchránit jejich původní velitel a nyní feudální pán Jan Tovačovský, pod jehož ochranou a po roce 1435 pod ochranou bývalého sirotčího a tábořského hejtmana Mikuláše Sokola z Lamberka, husité přetrvávali jako námezdní žoldnéři. Císař Zikmund sice pojistil Mikuláši Sokolovi Hukvaldy (které Sokol fiktivně koupil od Jana Tovačovského) svým zápisem jako protihodnotu za Sokolův příklon k němu, nicméně se snažil, aby byl hrad vrácen olomouckému biskupství.¹¹² Nezdár tohoto nátlaku posléze v roce 1437 svědčí jednak o Sokolově zájmu na rozsáhlém původně církevním majetku a jednak o tom,

Odry od východu. Kresba Fr. Kletenského z r. 1817.

že tu nadále přetrvávala husitská posádka. Poměry se změnily po Čapkově zmocnění se Hukvald v roce 1438 během jeho tažení s Poláky na podporu Kazimírovy královské kandidatury v Čechách, od kdy se datuje nepřítelství Mikuláše Sokola s Janem Čapkem ze Sán.¹¹³ Sokolovu vojenskou družinu z bývalých táborů vystřídal Čapkova z bývalých sirotků.

Zbývá otázka, kam odešli husité z Oder, Hukvald a dalších moravských a slezských posádek. Husité zřejmě odcházeli za svými šlechtickými veliteli a husitskými hejtmany, jako například s bývalým oderským husitským hejtmánem Smilem z Moravan do Kroměříže, již nový zastavní pán vymohl na císaři Zikmundovi svobodu kalicha, stejně jako za Vokem ze Sovince do Přerova, jenž dosáhl stejného privilegia.¹¹⁴ Další husitský hejtmán Boček Puklice z Pozořic odešel z Oder někdy v letech 1434–1437 na nově dobytý hrad Drahotůš, odkud pokračoval se svou družinou v kořistnických nájezdech na města a vesnice okolních feudálů, zvláště proti Janu Tovačovskému. Ten také Bočka Puklici roku 1437 pohnal k zemskému soudu za zmocnění se města Drahotůš, vsi Podhorské (Podhoří), vyplnění vsi Velké a Neydku na panství Hranice.¹¹⁵ Bratr Bočkův Vilém Puklice z Pozořic, který snad rovněž působil v Odrách a po roce 1430 v husitské posádce ve Šternberku, se v roce 1437 zmocnil hradu a panství Štramberk, před rokem 1440 města Přerova a v roce 1440 přibral na své statky Bočka, jemuž se posléze v roce 1446 podařilo zakoupit na hradě a panství Drahotůš.¹¹⁶ Po Lipanech se v našem kraji objevuje husitský velitel na hradě Likavě u Martina (r. 1431) Jan z Messenpeka, který od roku 1434 vlastní hrad Helfštýn, který skupil za 6 900 kop gr. čes. od Jiřího ze Šternberka, a v roce 1437 směřuje s Vokem ze Sovince Helfštýn za hrad a panství Rožnov s Krasnem.¹¹⁷ Na všechna zmíněná panství, města a hrady se tedy dostali bývalí husitští hejtmáné a husitští bojovníci a zde máme zodpovězenou otázku, kam se všude husité tak „náhle“ rozptýlili. Rytíři Puklicové z Pozořic, Jan z Messenpeka, spolu s bývalým rožnovským purkrabím Janem Lapkou z Oprostovic (na Starém Jičíně), Zikmundem Bítovským na Kelči, Janem Tunklem z Brníčka a Janem Čapkem ze Sán se většinou v roce 1438 stali stoupenci polské strany a kandidatury Kazimírovy proti Albrechtu Habsburskému.¹¹⁸

Jako na Odrách a Hukvaldech přetrvávaly nějakou dobu i husitské posádky ve Slezsku — v Klučborku, Byčíně, Otmuchově a Němčí, které podle všeho husité nevyklidili podle podmínek dohod z 13. 9. 1432 a 15. 6. 1433 a jejichž zánik lze spojit až s událostmi po Lipanech — například s odstupem Bolka Opolského od kalicha. Otmuchov se udržel až do roku 1435 a Dobeš Puchala na Kunštátě (Wolczyn) dokonce až do 21. 4. 1436.¹¹⁹ Můžeme tedy předpokládat, sledujeme-li po roce 1430 pod vlivem tábořských posádek ve Slezsku šíření tábořského ritu u polských husitů na Velkopolsku, že alespoň polská část tábořských husitských posádek odešla právě sem, a sice k panu Abrahamu ze Zbaszyna. Ten v letech 1438–1440 vedl jak válku se slezským knížetem Jindřichem Hlohovským za prosazení Kazimírovy kandidatury v Čechách, tak s okolními katolickými polskými feudály.¹²⁰ Další část husitů odešla do zahraničí pod vedením knížete Fridricha z Ostrógu, který po roce 1433 stál v čele husitské posádky v Žilině. Fridrich z Ostrógu odvedl husity k vůdci husitské konfederace na Malopolsku Spytkovi z Melsztyna.¹²¹ Spytek vedl v letech 1438–1439 stejně jako jeho spojenec Abraham ze Zbaszyna za pomoci „cizinců“ odboj proti katolické Olešnické klíci, která ovládala krále Vladislava. Pravděpodobně největší část husitů z Čech a Moravy odešla do Horních Uher, kde vystupují jako bratřiči a účastníci bojů mezi zastánci kandidatury polské (v čele s Janem Čapkem ze Sán) a ra-

kouské (v čele s Janem Jiskrou z Brandýsa a Mikulášem Sokolem z Lamberka).

Důsledky husitské revoluce pro její odpůrce z řad knížat a ostatních feudálů se pokusíme podat na několika následujících příkladech. Úhlavní nepřítel husitů kníže Přemek Opavský od doby velkých husitských tažení v roce 1428 již nestačí s vlastními příjmy na krytí vojenských výdajů a začíná odprodávat zprvu jednotlivé vesnice, později malá panství a nakonec je donucen se vzdát i části svých knížecích regálů. Přitom jeho finanční situace mezi feudály nemohla být zdaleka nejhorší, neboť roku 1421 dostal od Zikmunda zápis na 15 400 zlatých.¹²² Hned 1. května 1428, bezprostředně po tom, co Opavskem protáhla první husitská výprava do Slezska, prodává „na obranu řečeného našeho knížectví proti viklefistům či husitům a na boj proti nim“ — „in usus defensionis dicti nostri ducatus adversus Vyklefistas seu Hussitas pugnando utiliter expensorum“ plat na Lidměřicích za 60 kop gr. čes. knězi Tomáši z Vidnavy, 6. 11. 1429 prodává plat na Stěbořicích za 65 kop Mistru Ondřeji Havlovi ze Zlína ze stejného důvodu, téhož roku se vzdává odúmrtního nápadu v Chuchelné ve prospěch Petra Břížka z Chuchelné za 40 kop,¹²³ 12. 12. 1431 po dalším tažení bratrstev odprodává své odúmrtní nápady na Olbramicích Vaňkovi a Janovi bratrům z Vojetína a téhož dne i na Vřesině Janu z Pelhřimova,¹²⁴ roku 1432 prodává plat v Hlubčicích Janu Molnerovi. Obdobně jeho dědici opavská knížata 4. 10. 1433 propůjčují Opavě, Zlatým Horám a Hlubčicím mincovní právo razit haléře za roční poplatky 100 kop.¹²⁵ Sledujeme tedy neustále stoupající finanční potřeby Přemkovi v letech 1428—1433, na což doplácela rozprodáním vlastní Přemkova doména. Zkrácení knížecího regálu odstoupením mincovních práv se stalo po Přemkově smrti 28. 9. 1433 pro opavská knížata nutným zlem, zřejmě aby mohly být zapraveny četné Přemkovy dluhy.

V ještě tíživější situaci se nacházel další soused moravských husitských posádek v Odrách a Hukvaldech kníže Václav Těšínský. Po skončení husitských válek začal odprodávat a zastavovat z knížecího majetku pozemky, vesnice a celá panství. 12. 3. 1434 odstoupil za věrné služby Tičkovu z Logova pole u Kyselna, 17. 3. opět za „věrné a pilné služby“ statek v Bobreku Mikuláši a Petru z Lesenera, 24. srpna téhož roku zastavil město a panství Frýdek na čtyři roky Arnoštu z Tvorkova za 500 kop gr. čes. Přitom Arnošt sliboval: „A slibuji věrným obráncim(!) býti země těšínské, buď to lúpenije drabče(!) i všelijakých škod beze lsti vedle všeho přemoženje“, dále se pak zavazoval k vojenským výpravám na Moravu: „mne Jejich Milost potřebovala kterým jždám do Moravy, mám a slibuji jeti . . .“ Ještě 11. října 1440 těšínská knížata Vladislav a Přemyslav prodali statek Vendryně Jakubovi z Březovic za 450 kop, které obrátili: „pro obranu země svej“.¹²⁶

Ojedinělý doklad pro zadluženost šlechty následkem takřka neustálých obranných bojů před husity (přitom z bezprostředního sousedství husitské posádky v Odrách) máme zachován v již výše zmíněné závěti Jana z Kravař na Jičíně ze 17. 3. 1433. Jan z Kravař je sice přinejmenším v letech 1429 až 1431 donucen stát se kališníkem a spojencem husitů, ale o jeho konverzi si nelze činit iluze. Svým 36 věřitelům v roce 1433 dlužil 3 537 kop gr. čes., na zástavách dalších 240 kop a svým úředníkům a vojenským služebníků odkazoval 915 kop, celkem tedy hodlal vyplatit 4692 kop. Jinde jsme už naznačili, že tato částka vysoce přesahovala Janovy roční příjmy (asi dva hrubé roční výnosy) a mohl ji splatit jen v závěti doporučeným odprodáním panství Štramberk, Rožnov a případně Fulnek, tedy kromě Starého Jičína ³/₄ celého kravařského dominia!¹²⁷ Kromě toho v zástavách již dříve odstoupil

Pustějov a Bílov Vaňku Třidcátníkovi z Vojetína, Pustkovec Jindřichu Děhylovskému, Velké Albrechtice Mikuláši Zajčkovu a v roce 1433 maršálku svého dvora Janovi z Bystrac Mošnov.¹²⁸ Husitské útoky tak zde způsobily úplný rozklad kravařského dominia a naopak umožnily četným bývalým Janovým služebníkům a manům stát se držiteli vlastních majetků.

Závěr

Vypuknutím revoluce skončila politická nadvláda šlechty v reformní etapě husitství a do čela hnutí se dostalo v letech 1419—1421 selsko-plebejské křídlo. Pod tlakem vystupňovaných revolučních požadavků a 1. křížové výpravy vedené Zikmundem Lucemburským značná část husitské šlechty zradila husitské pozice a tak potvrdila konjunkturálnost důvodů, jež ji přivedly k husitství. V našem regionu sledujeme tento jev ve vzdáleném dopadu především na svobodné a manské vrstvy nižší šlechty, jež v podstatě ruší svou podporu Husově straně z roku 1415 a vstupují většinou do služeb katolického feudála Jana z Kravař na Jičíně. Postupný přerod regionu v oporu reakce podporuje po roce 1419 nástup nové generace feudálů (dědiců) zaměřených ostře proti-husitsky: Beneše z Kravař, Jana z Kravař a Jiřího ze Šternberka. Řada feudálů z naší oblasti se účastní 1. křížové výpravy (Čeněk z Mošnova, z blízkých např. Jan Tovačovský), útoku na husitské Nedakonice (Jiří ze Šternberka), 2. křížové výpravy (Beneš z Kravař) a bojů o Kroměříž s husitskou výpravou pražanů v roce 1423 (zajetí Jiřího ze Šternberka). Roku 1425 po dobytí Dolan a Hluboček Petrem Holým a Dobešem Puchalou žádá Olomouc o pomoc před husity kromě jiných i Jana z Kravař. Otevřenému konfliktu je zabráněno jednáními na hradě Hlubočkách v březnu 1425 mezi Petrem Holým, Dobešem Puchalou, Přemkem Opavským, Janem z Kravař a Jiřím ze Šternberka a v Olomouci na širším sjezdu husitské a katolické šlechty v květnu 1425.

Po skončení dohodnutého příměří zaútočili v prosinci 1426 moravští husité v čele s Janem Tovačovským z Cimburka na Přerov, Hranice, Nový Jičín, Fulnek, Odry a Šternberk, přičemž všech míst dobyli, Nový Jičín a Fulnek vypálili, do Přerova, Hranic a Oder vložili své posádky. Datace výpravy na přelom roku 1426 a 1427 je dnes po objevení zápisů kněze Antocha a dokladu takřka současné listiny Fulneka z 11. 5. 1429 nesporná. Politický cíl tažení nebyl dosud ani Urbánkem správně postřehnout, výprava měla za cíl zničit spojence Olomouce a protivníky Jana Tovačovského — Albrechtovu posádku v Přerově, klášter Hradisko, Jana z Kravař a Jiřího ze Šternberka. Proto byla celá akce zakončena útokem na Olomouc, jejíž dobytí si husité slibovali po zničení jejích spojenců. Celá akce se stala jednou z nejvýznamnějších samostatných akcí moravského husitství.

Na podzim roku 1428 podle návrhu polského krále Vladislava Jagielly Pražanům z počátku roku 1428 a po jednáních v Přerově a Tovačově v říjnu 1428 přichází do husitské posádky v Odrách vypovězený „požádaný král český“ Zikmund Korybutovič a již dříve snad jeho hejtman Dobeš Puchala. Působnost oderské husitské posádky měla v této době dvojitý dopad: regionální a mezinárodní. Pravděpodobně díky jejímu bezprostřednímu sousedství a vlivem Zikmunda Korybutoviče byl v roce 1429 přinucen přiklonit se na husitskou stranu Jan z Kravař (i vlastních důvodů hospodářské obnovy svého dominia). V mezinárodním ohledu se Korybutovy Odry v roce 1429 staly předmětem ostrého diplomatického boje uherského krále Zikmunda, polského krále Vladislava a litevského velkoknížete Vitolda. Zikmund se snažil přimět oba panovníky polsko-litevské unie o odvolání Korybutova hejtmana Dobeše Puchaly z Oder, který odtud vedl opravdovou neustálou válku s okolními

feudály a snad i s Přemkem Opavským. Již před příchodem Korybutovým — a o to více po něm — dochází v Odrách k navázání spojení s polskými husity — zejména s vysoce postavenými pány Šafránci i s pány Sestřenci. Četné jsou v Odrách návštěvy jak jejich posílů, tak posílů polského krále, oderští husitští nákupčí zajížděli zase nakupovat zbraně a koně do Krakova a Olkusze. Česko-polské spojení navazované prostřednictvím Zikmunda Korybutoviče mezi tábory (po jednání Korybuta s Prokopem Holým v r. 1429 na hradě Sovinci a krátce předtím) a polskými husity, posléze i polským královským dvorem, dospělo postupně přes jednání v Kaliszi r. 1430 a smlouvu v Pabjanicích r. 1432 k uzavření vojenské koalice. V rámci tohoto spojení zprostředkoval Vladislav Jagiello v roce 1431 jednání českého husitského poselstva se zástupci církve. Během tohoto jednání došlo ke konfliktu Korybuta s krakovským biskupem Zbyhňevem Olešnickým a odtud se datuje nepřátelství Korybutovo s polským králem. Zikmund Korybutovič odchází z Oder nakrátko již v l. 1430—1431 do Hlívce v Horním Slezsku (Dobeš Puchala trvale do Klučborku), v l. 1431—1432 se přechodně vrací do Oder a někdy v druhé polovině roku 1432 definitivně odchází do své vlasti Litvy na pomoc knížeti Svidrygellovi ve válce proti Polsku.

V roce 1433 pomáhali sirotci Polsku proti Řádu německých rytířů, zatímco do vztahu táborů k Polsku se během jejich výpravy na Spiš vkládají první trhliny. V tomtéž roce dochází k velkému útoku slezských knížat proti husitským posádkám v Odrách, Rybníku, Klučborku, Byčíně, Kunštátu, Němčí, Otmuchově aj. Odry přechodně na jaře 1433 dobyl Přemek Opavský, ale potom je získal nazpět husitský hejtman Boček Puklice z Pozořic, který je držel do let 1434—1437, kdy odtud vede kořistnou válku. Stejně tak se pravděpodobně udržují po bitvě u Lipan a moravském landfrýdu z 9. září 1434 husité na hradě Hukvaldy pod jeho majiteli Janem Tovačovským, Mikulášem Sokolem z Lamberka a později Janem Čapkem ze Sán. Většina husitů z Oder odešla se svými bývalými hejtmany Bočkem Puklicí na hrad Drahotůš, Šmílem z Moravan do Kroměříže, odjinud odešli obdobně za Vilémem Puklicí na Štramberk, Janem z Messenpeka na Helfštýn. Polští husité Puchalovi, který se udržel v Kunštátě v Horním Slezsku až do roku 1436, snad zamířili do Velkopolska k Abrahamu ze Zbaszyna, obdobně odvedl do zahraničí své oddíly na Malopolsko ke Spytkovi z Melsztyna kníže Fridrich z Ostrógu. — Důsledky husitských válek těžce postihly největší feudály Přemka Opavského, Václava Těšínského a Jana z Kravař. Všichni jsou nuceni rozprodávat ze své domény vesnice, celá panství, někteří rozprodávají knížecí regál, jiní jako Jan z Kravař ve dluzích utápí 3/4 svého dominia. Naopak si polepšují bývalí služebníci a manové, kteří se mnohde zakupují na vlastním majetku.

Husitská revoluce tak zasáhla významně i do poměrů regionu tak odlehleho a vzdáleného od husitských center, jako byl moravský severovýchod. Převrat jí způsobený byl hluboký a trvalý a ovlivnil zde jako v celé zemi vývoj až do třicetileté války.

Poznámky:

- ¹ Tímto článkem navazuji na své předchozí studie: J. Jurok, Počátky husitství na Novojičínsku, Vlast. sbor. okresu Nový Jičín, 25, 1980, a též, K sociálně-ekonomickému vývoji severovýchodní Moravy před husitskou revolucí, in: Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, 12, 1983. Recenze prvního článku srv. in: Čs. časop. histor., 29, 1981, s. 940 a sborník Husitský Tábor (dále HT), 4, 1981, s. 306.

² Úspěch revoluce předpokládal rozsáhlou organizaci širokých lidových vrstev v táborovém hnutí. Na tento problém naposledy upozornil M. Polívka, Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce, in: Rozpravy ČSAV, Řada společenských věd, 92, 1982, sešit 1, str. 50 a 53. M. Polívka na str. 36 pozn. 46 upozorňuje na dosavadní neprozkoumanost vztahu šlechty k husitství, při čemž ve skromném výčtu dosavadní literatury pomíjí moje Počátky husitství, kde jsem se zabýval především vztahem nižší šlechty k husitskému hnutí, což by Polívka jako autor práce o nižší šlechtě v husitské revoluci měl registrovat. O monopolu šlechty nad reformním hnutím v l. 1410—1419 viz B. Zilynský, Česká šlechta a počátky husitství (1410—1415), Jihočeský sborník historický, 1979, str. 52 a n.

³ Již v Počátcích husitství, str. 29 jsem upozornil na politický význam čtvrtého článku, kterým se zabezpečovala husitská politická moc „trestáním těžkých hříchů“. Tento můj názor se plně shoduje s filologickým rozбором I. Němce a kol., Slova a dějiny, Praha, 1980 (vyšlo 1981), s. 218, 231 a 237 o snaze táborů využít tohoto článku pro husitskou „lidovládu“. Aktivní politický význam článku potvrzuje odstranění původního pasivnějšího znění o dosažení „obecného dobrého“.

⁴ Rozvoji selsko-plebejského husitismu na jižní a západní Moravě zřejmě bránila vázanost drobné šlechty a deklasifikovaných sociálních vrstev poddaného lidu na četné lapkovské družiny (hrotovickou Haška z Valdštejna, pernštejnskou Viléma z Pernštejna, kamenickou, Janáčovu). Jistá střediska lidového husitství můžeme klást na jihovýchodní Moravu a spojuvat je se jmény kněží Bedřicha ze Strážnice na panství Petra Strážnického z Kravař a Tomáše z Vizovic na panství Bočka z Kunštátu. Za akci lidového husitství lze považovat vyplnění značně bohatého kláštera Smilheimu skupinou vedenou Tomášem z Vizovic v roce 1418. Útok na klášter záhy využil jeho oprávněný Boček z Kunštátu, který všech 29 klášterních vsí a jedno městečko připojil ke svému panství. K lapkovským bratrstvům F. Hoffman, Janáčovo bratrstvo, Čas. Matice moravské, 90, 1971, s. 84. K lidovému husitství L. Hosák, Husitské období v dějinách Gottwaldovského kraje, Gottwaldov, 1955, sep., s. 5.

⁵ R. Urbánek, K historii husitské Moravy, ČMM, 63—64, 1939—1940, s. 254. Všichni jmenovaní se účastní v Zikmundově vojsku bitvy u Vyšehradu roku 1420.

⁶ V postoji šlechty k revoluci sledujeme obdobné momenty jak v husitské revoluci v letech 1419—1421, tak v českém stavovském povstání v letech 1619 až 1620. V letech 1419—1421 šlechta revoluci otevřeně zrazuje, v letech 1619 až 1620 ztrácí postupně šlechta stále více zájem na úspěšnosti povstání. Vhodnost analogie těchto dvou tak časově vzdálených historických procesů se zveštuje při zkoumání poměrů právě na Moravě, kde šlechta ovládla pole jako o 200 let později v celém českém státě. Na Moravě tak můžeme sledovat v základních rysech anticipaci celočeského vývoje o dvě staletí později a navíc můžeme „moravský model“ konfrontovat v dotyku s revolučním cyklem v Čechách.

⁷ Archiv český, I, Praha, 1840, ed. F. Palacký, s. 147—148, č. 11, listina vydána v Holešově.

⁸ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody, sign. I, listina vydána ve Štramberku.

⁹ J. Macek, Tábor v husitském revolučním hnutí, II, P., 1952, s. 58 aj.

¹⁰ J. Jurok, Počátky husitství, s. 38.

¹¹ AČ, IV, 242.

¹² K. Lechner, Die ältesten Belehnungs- und Lehengerichtsbücher des Bisthums Olmütz, II, Brno, 1902, s. 313—314, Sb. Kopřivnice I, s. 17. Snad odtud ze Šostýna stejně jako ze svého hradu Březníka u Náměští nad Oslavou podnikal Vaněk z Lamberka loupeživé výpady až k Osoblaze, Hlubčicím, Letovicím, Solnici a Kutné Hoře. F. Dvorský, Náměšťský okres, Vlast. mor., Brno, 1908, s. 118, pozn. 1.

¹³ A. Rolleder, Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau, Steyer, 1903, s. 51.

¹⁴ Vedení Nedakonic kněžím Bedřichem ze Strážnice a Tomášem z Vizovic, které se již V. Fialová, Po stopách moravského táborství, ČMM, 40, 1955, s. 158 pokoušela ztotožnit s Bedřichem „němým páterem“ a Tomášem Prorokem, tábor-skými chillastickými kněžím v roce 1420, svědčí o vzniku Nedakonic v rámci širokého lidového hnutí, jež bylo vedeno právě jedině revolučním nižším klérem. R. Urbánek, K historii, s. 256. Srv. rovněž J. Válka, Morava roku 1421 (Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě I), Studia comeniana et historica, 20, 1979, s. 11 an.

- ¹⁵ A. Sedláček, Zbytky register králů římských a českých z let 1361 - 1480, P., 1916, s. 163, č. 1 462, listina z 30. 3. 1421. Též J. Beck - J. Loserth, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der husitischen Bewegung und der Hussitenkriege mit besonderer Berücksichtigung Mährens und mährisch - husitischen Söldner*, Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1, Brno, 1897, s. 71, dodatky č. 3.
- ¹⁶ J. Válka, Morava roku 1421, s. 18. Vilém z Pernštejna tak uzavřel svou bohatou dráhu podporovatele lapkovských bratrstev před r. 1416, husitského bojovníka a Zikmundova konvertity. F. Hoffman, Vilém z Pernštejna, ČMM, 87, 1968, s. 163 an.
- ¹⁷ Teprve 18. 9. 1421 se slezská knížata na sjezdu v Grotkově dohodla na obsazení významných míst v Čechách (Začlěr, Broumov) a na hranicích Moravy. Do Krnova měl vložit ratibořský kníže 50 jezdců, do Slezské Ostravy těšínský kníže Bolek 25 jezdců. F. Palacký, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an.*, I, P., 1873, s. 149, č. 140.
- ¹⁸ F. M. Bartoš, Husitská revoluce, Doba Žižkova 1415 - 1426, in: *České dějiny*, II, 7, s. 131, R. Urbánek, K historii, s. 254.
- ¹⁹ AČ, X, ed. J. Kalousek, s. 246 an. Smlouvou z 28. 10. 1421 sliboval Petr Strážnický vydat jako záruku své kapitulace hrad Helfštýn Přemku Opavskému a především se zaručoval převést na Zikmundovu stranu vůdce husitské feudalitě na Moravě. Mezi ručiteli listiny nalézáme Přemka Opavského a Beneše z Kravař na Fulneku.
- ²⁰ J. Beck, *Geschichte der Stadt Neutitschein und deren Umgebung*, Nový Jičín, 1854, s. 70. Snad zemřel na následky zranění až počátkem roku 1423.
- ²¹ Vavřínek z Březové, *Kronika husitská*, ed. A. Dolenský, P. 1940, s. 112.
- ²² J. Válka, Počátek války o Moravu (1422 - 1423), (Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě II), *Jižní Morava*, XVIII, sv. 21, 1982, s. 52.
- ²³ W. Altman, *Regesta imperii*, XI, Innsbruck, 1896, s. 341, č. 4 866. (25. 4. je Zikmund v Olomouci.)
- ²⁴ F. M. Bartoš, ČD, II, 7, s. 113, 127, 154 aj.
- ²⁵ J. Válka, Počátek války o Moravu, s. 60. K bitvě u Kroměříže se váže zajímavá epizodka; již 13. 5. 1423 přistupuje Ctibor Tovačovský z Cimburka na Drahotuších ke straně biskupa Jana Železného (F. Palacký, UB, I, s. 299, č. 271), jeho bratr Jan Tovačovský se v červnu po vítězné bitvě uvazuje v držení Kroměříže. K bitvě u Kroměříže a dvěma bratrům, feudálům, držitelům hradu Drahotuše se váže pověst, zachycená I. Kahligem, Hrad Helfštýn na Moravě, Hranice, 1914, s. 78.
- ²⁶ F. M. Bartoš, ČD, II, 7, s. 198.
- ²⁷ K akcím Petra Holého (z Bařic?) F. Zapletal, Přerov za válek husitských, Přerov, 1965, komentář s. 21-22. Petra Holého se pokouší ztotožnit s pozdějším Petrem Polákem v posádce v Němčici R. Urbánek, K historii, s. 273, pozn. 2. Dobeš Puchala působil po odchodu Korybutově pravděpodobně v Uničově, neboť se zde vyskytuje v Korybutově blízkosti těsně před jeho odchodem, v prosinci 1422 až březnu 1423, přičemž víme, že s Korybutem do Polska neodešel. *Codex epistolaris Witoldi magni ducis Lithuaniae 1376-1430*, ed. A. Prochaska, in *Monumenta mediaevali historica res gestas Poloniae illustrantia*, tom. VI, Krakov, 1882, 1049 a 1050. L. Hosák, Šumperko za válek husitských, Severní Morava, 1967, s. 43 - k zisku Šumperka.
- ²⁸ F. Palacký, UB, I, s. 372, č. 321, s. 376, č. 323 a s. 378, č. 325. Jan z Kravař je žádán o pomoc 8. února 1425.
- ²⁹ Tamtéž, s. 385, č. 330. Nelze považovat tuto smlouvu o příměří za dočasné přistoupení Přemka Opavského, Jana z Kravař o Jiřího ze Šternberka ke kalichu, jak se domnívá A. Neumann, K dějinám husitství na Moravě, Husitské války, Olomouc, 1939, s. 84.
- ³⁰ J. Beck - J. Loserth, *Urkundliche Beiträge*, s. 59, č. 49, glejt města Olomouce z 25. 5. 1425. Ke schůzce na Helfštýně 8. 5. F. Zapletal, Přerov za válek, komentář - s. 26.
- ³¹ F. Palacký, UB, I, s. 333, č. 290. V tomto listu z duona 1424 Zikmund žádá polského krále Vladislava, aby zastavil obchod s Českým královstvím.
- ³² F. Zapletal, Přerov za válek, komentář - s. 28.
- ³³ R. Urbánek, K historii, s. 282.
- ³⁴ F. Matějek ve své zmínce o mých Počátcích husitství tvrdí ve Vlastivědném sborníku moravském, 34, 1982, s. 251, že na základě rozboru právních knh ne-

- lze dokázat příčiny husitské aktivity feudálů. V tom lze s ním jistě souhlasit, ale nikoliv již v tom, že tento fakt pokládá za hlavní cíl mého uvedeného článku. Matějek si nepovšiml zachycení a zhodnocení veškeré literatury a pramenů a husitství v regionu, dále zjištění o protestaci především manské nižší šlechty v mocenském okruhu Laucka z Kravař, sledování osob z protestu v roce 1415 v celém vývoji husitské revoluce a zejména několika nově určených stvrzovatelů protestu. J. Jurok, Počátky, s. 33, 42.
- ³⁵ C. Grünhagen, *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*, in: *Scriptores rerum Silesiacarum*, VI, Vratislav, 1871, s. 49 - 50, č. 68 - 70, J. Goll, Čechy a Prusy ve středověku, P. 1897, s. 203, A. Rolleder, *Geschichte der Stadt*, s. 54, L. Hosák, *Historický místopis země moravskoslezské*, P. 1938, s. 638, tentýž, *Ostrava a její okolí v husitském revolučním hnutí a za jeho doznívání do počátku 16. století*, Ostrava, Sbor. přisp. k děj. a výst. města, 3, 1966, s. 51. F. M. Bartoš se o výpravě konkrétně nezmiňuje - týž, ČD, II, 7, s. 26.
- ³⁶ J. Teige, Zpráva o pramenech dějin kláštera Hradištského u Olomouce, *Věstník král. čes. spol. nauk*, I., 1893, s. 66 „třetího roku pan Jan Tovačovský oblehl město Přerov, po třech týdnech se město poddalo, načež bylo spolu s okolními vesnicemi vypleněno. Potom táhli k Odrám, které dobyli, načež se vrátili zpátky k Hranicím, jež patřily našemu klášteru a obsadili je. Odtud se obrátili opět k městu Jičínu, které vypálili do základů a obyvatele povraždili. Potom táhli ke Šternberku . . .“
- ³⁷ J. Beck - J. Loserth, *Urkundliche Beiträge*, s. 62, č. 57 „Roku 1427 bylo město Jičín úplně zničeno sekrou husitů.“
- ³⁸ F. M. Bartoš, Zápisky v breviáři kněze Antocha z Přelouče z let 1422-1432, *Čas, archiv. školy*, 12, 1934, vyšlo 1936, s. 104. Nejasnou zmínku o tomto tažení má Bartoš na vzpomenuém místě ČD, II, 7, s. 26, kde o něm mluví jako o tažení tábořském a zařazuje jej mezi tažení k Břeclavi v říjnu 1426 a bitvu u Světlé v Rakousku v březnu 1427. O knězi Antochovi a jeho vzpouře proti Žižkovi naposled J. Boubín, Epizoda z dějin pražsko-táborských vztahů za husitské revoluce, *Folia historica bohemia*, 5, 1983, s. 119 an., možnost totožnosti připouští na s. 126.
- ³⁹ R. Urbánek, K historii, s. 282, A. Neumann, K dějinám husitství - Neumann zařazuje správně událost v pozn. na s. 97, což mu nevádí, aby o tři strany dále znovu neopakoval starší názor o tažení až po dobytí Kolína 16. 12. 1427, kdy prý snad byl dobyt Nový Jičín. K správné dataci přitom mohl využít již vydaných Bartošových Zápisků v ČAS, 1934. K drobnostem patří jeho mylný údaj o třídenním obléhání Přerova, což správně opravil R. Urbánek, K historii, s. 282. L. Hosák - B. Indra - M. Jašková, Hranice, dějiny města, I, 1969, s. 41.
- ⁴⁰ A. Turek, Český psaný listiny města Fulneka, Vítkovsko, 5, 1959, s. 8. Turek ve svém článku upozornil, že listina se po roce 1945 ztratila.
- ⁴¹ Toho roku máme u F. Palackého, UB, I, s. 372, č. 321 zachyceno psaní dolanských husitů městům Lipníku a Prostějovu (obě Petra Strážnického).
- ⁴² F. M. Bartoš, ČD, II, 7, s. 120 a 158 (obě v roce 1421).
- ⁴³ J. Jurok, K sociálně-ekonomickému, s. 328.
- ⁴⁴ J. Svátek, Benediktinské proboštství v Březové a jeho velkostatek, Vítkovsko, 4, 1958, s. 6. K předchozímu A. Rolleder, *Geschichte*, s. 52. Účast na dobytí Oder připisuje Dobeši Puchalovi W. W. Tomek, *Dějepis města Prahy*, IV, P., 1899, s. 410.
- ⁴⁵ L. Hosák - B. Indra - M. Jašková, Hranice, s. 41. K r. 1426 A. Neumann, K dějinám husitství, s. 91. Vedle Hranic se cítí být toho roku ohroženy husity města Litovel, Šternberk, Přerov a Kroměříž.
- ⁴⁶ F. Palacký, UB, I, s. 510, č. 442, s. 512, č. 443 (1427 sine dato), „o obležení a dobytí pevnosti Oder“ a „k obležení hradu v Odrách“. Podle tří nedatovaných listů olomoucké městské rady Přemkovi, ve kterých Olomouc vysvětluje, že nemá děla a střelný prach, ale pomůže peněžitou částkou z městské daně. Nesprávně řadí do konce roku 1426 C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, SRS, VI, s. 49 - 50, č. 68 - 70. R. Urbánek, K historii, s. 283.
- ⁴⁷ F. Palacký, UB, I, s. 513, č. 443.
- ⁴⁸ Tamtéž, s. 551, č. 481.
- ⁴⁹ K účasti Jana Tovačovského, Dobeše Puchaly a Fridricha z Ostrógu C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, s. 59, č. 81.
- ⁵⁰ C. Höfler, *Geschichtsschreiber der Hussitischen Bewegung*, in: *Fontes rerum austriacarum*, II, Vídeň, 1863, s. 90.
- ⁵¹ A. Adamus, Sbíрка listin k dějinám Moravské Ostravy, M. Ostrava, 1929, č. 11.
- ⁵² F. Palacký, UB, I, s. 632, č. 533 „oblehl nás Tovačovský spolu s jinými posád-

- kami, z nichž zatím nikdo neodtáhl a naopak začali shromažďovat do svých houfů sedláky . . ."
- ⁵² C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, s. 75, č. 103 „kacíři z Oder a jiných posádek z Moravy nyní dobyli a obsadili Ostravu a zčásti již opevnili a chtějí ji držet mocí“
- ⁵³ L. Hosák, *Ostrava a její okolí*, s. 52
- ⁵⁴ SOA Opava, pobočka Olomouc, fond Arcibisk. arch. Kroměříž, sign E I a 15, listina z 25. 2. 1437, Praha, kde doklad „kteréžto hrady (Hukvaldy) pod chvílemi ztratil jest (Bolek Opolský) tiem a takovým lidem, ještě skrze to a odtud škody mnohé a veliké i záhuby nekřesťanské té zemi (Moravě) i jiným vuokol příležičím zemiem jsú sie dály, pak ti hradové i s příslušenstvím svým skrze urozeného Jana z Czimburka jinak z Tovačova konečně v moc a drzenie urozeného Mikuláše Sokola z Lamberka vierného našeho milého pravým kúpením jsú přišli“. Otištěno nepřesně rovněž u A. Adamuse, *Sbírka*, s. 23, č. 14. K přistoupení Balka, L. Hosák, *Ostrava a její okolí*, s. 43.
- ⁵⁵ A. Adamus, *Sbírka* s. 20, č. 11, s. 22, č. 13.
- ⁵⁶ F. M. Bartoš, *Kníže Zikmund Korybutovič v Čechách*, Sbor. hist., VI, s. 178.
- ⁵⁷ Týž, *ČD*, II, 7, s. 173.
- ⁵⁸ Tamtéž, s. 177 - 179, F. Palacký, *UB*, I, s. 203, č. 187, 188.
- ⁵⁹ F. M. Bartoš, *ČD*, II, 7, s. 206.
- ⁶⁰ F. Palacký, *UB*, I, s. 350, č. 300.
- ⁶¹ AČ, III, s. 252 - 254, F. Palacký, *UB*, I, 409, č. 354.
- ⁶² F. M. Bartoš, *Kníže Zikmund*, s. 214, týž, *ČD*, II, 7, s. 17, 21. Materiály ke Korybutovu příchodu a odchodu z Čech v letech 1422 a 1427 naposledy vydal J. Boubín, *Tři korybutovské písemnosti (Materiálová studie s edicí)*, FHB, 4, 1982, s. 219 an.
- ⁶³ F. Palacký, *UB*, I, s. 583, č. 496, s. 585, č. 498, oba listy z ledna 1428.
- ⁶⁴ Dobeš Puchala byl pravděpodobně Slovák, jak určil J. Goll, *Čechy*, s. 203. Doklad k tomu např. u C. Grünhagena, *Geschichtsquellen*, s. 59, č. 81, kde na již výše zmíněném listu pro Minstrberk z 22. 3. 1428 se podepisuje jako „Dobko dictus Puchala de Uher“.
- ⁶⁵ F. Palacký, *UB*, I, s. 646, č. 546, list olomoucké městské rady z 31. 10. 1428, „že denně tam (do Odér) přichází lid z Polska, čímž se nepřátelé stávají stále silnější“. O dohodě A. Kopalová, *Spolupráce Čechů a Poláků ve Slezsku za husitských válek*, *Česko-polský sborník vědeckých prací*, P., I, 1955, s. 173.
- ⁶⁶ L. Hosák, *Ostrava a její okolí*, s. 53.
- ⁶⁷ F. Palacký, *UB*, I, s. 655, č. 557.
- ⁶⁸ L. Hosák, *Husitské revoluční hnutí v Olomouckém kraji*, Olomouc, 1960, s. 23. Na vliv Korybuta na Jana z Kravař lze usuzovat i z důvodů rozsáhlých styků Korybuta s polskými šlechtickými husity, což muselo působit v prostředí tradičně svázaném četnými kontakty s polským královským dvorem. Stačí vzpomenout vojenskou pomoc Lacka z Kravař králi Vladislavovi v letech 1410 a 1414, za níž Lacek obdržel v roce 1414 dokonce stálý roční důchod 500 kop gr. polské mince z dolů v Třebnici u Krakova (důchod potom přešel na Janovy poručníky Petra Strážnického, Beneše z Kravař a rovněž Slavče Cudného z Korábovic). Srv. V. Štěpán, *Nové materiály k vývoji česko-polských vztahů počátkem 15. století*, *ČSM* 30, 1981, s. 93. K hospodaření pánů z Kravař srv. i Jan Řezníček, *Zlomky účtů s výdaji Jana I. z Kravař v Lipníku nad Bečvou v roce 1363*, sborník 140 let Státního oblastního archivu v Brně, Praha 1979, s. 145 a n. K příbuzenským vztahům A. Turek, *K životopisu Jana z Kravař (Poslední člen jicko-fulnecké větve pánů z Kravař pastorkem polské královny)*, *Kravařsko*, VII, 1937.
- ⁶⁹ A. Turek, *Česky psané listiny*, s. 8, z 11. 5. 1429, Fulnek.
- ⁷⁰ J. Loserth, *Das Archiv der Stadt Fulnek*, *Mitt. des Ver. für Gesch. Deuts. in Böhmen*, XVIII, 1880, s. 98, č. 4 a 5, obě listiny z 13. 5. 1429, Štramberk.
- ⁷¹ G. Wolny, *Die Markgrafschaft Mähren*, topographisch, statistisch und historisch geschildert, Brno, I, 1835, s. 358.
- ⁷² F. M. Bartoš, *ČD*, II, 8, s. 67 a 68, C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, s. 104, č. 147, list ze 7. 6. 1431. O účasti na jízdě do Sas, F. Zapletal, *Přerov*, komentář, s. 38.
- ⁷³ *Codex Witoldi*, s. 832.
- ⁷⁴ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, tom III, ed. A. Lewicki, in: *MMHP*, t. XIV, Krakov, 1894, s. 501, č. 4 list Vladislava Jagielly Vitoldovi z června 1429. Pro rok 1429 nemá žádné zprávy o oderské posádce L. Hosák, *Ostrava a její okolí*, s. 53.

- ⁷⁵ *Codex Witoldi*, s. 850, č. 1365, list z 27. 7. 1429, Bratislava „avšak město Odry nám v žádném případě nebylo vydáno, naopak nám a našim poddaným jsou z něho na všech stranách a každý den způsobovány velké škody.“
- ⁷⁶ Tamtéž, s. 860, č. 1374, list z 30. 8. 1429, Bratislava, F. M. Bartoš, *Kníže Zikmund Korybutovič*, s. 215.
- ⁷⁷ *Codex Witoldi*, s. 875, č. 1391, list z 4. 12. 1429, Przewalky, „bezprávím, škodami, pleněním, vypalováním, pustošením a krveproléváním“. Srv. ještě tamtéž č. 1456, list Zikmunda z 12. 4. 1430, Trnava.
- ⁷⁸ A. Turek, *Fulnecko, Vlast moravská*, Brno, 1940, s. 33, F. Šustek, *Spálovský zlomek graduálu církve podobený ze 16. století*, *Oderské vrchy*, *Vlast. zprav.*, II, 1969, vyšlo 1970, s. 24.
- ⁷⁹ R. Urbánek, *K historii*, s. 231, Mimoto Kelč s hradem Šaumberkem ovládal v letech 1422 - 1429 „kacíř z Čech“ Jindřich z Čech, který odtud vyhnal 10 místních kněží. F. Šigut, *Opavský listinář*, *Litterae fundationum, dotationum, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum, altarium Oppaviae*, III, Opava, 1967, s. 16, pozn. 5 a F. Snopek, *Fara kelecká v roce 1429*, *ČMM*, 1912.
- ⁸⁰ A. Kopalová, *Spolupráce*, s. 174 an.
- ⁸¹ Zikmundovi se totiž dohodami v Lucku z léta 1429 podařilo získat na svou stranu Vitolda a spolu s již tradičními spojenci Řádem a slezskými knížaty tak obklíčil Polsko ze všech stran. V průběhu roku 1430 se schylovalo k válce mezi Litvou a Polskem, jejmůž vypuknutí zabránil pouze náhlý skon Vitoldův v říjnu téhož roku. Jestliže již v roce 1429 čeští husité sdělují Vladislavovi, že proti němu vytáhnou, jestli se spojí se Zikmundem, potom výpravu z roku 1430 lze vyložit jako strategické tažení za získání Slezska, zničení slezských knížat a rozražení politické blokády kolem Polska s přímým navázáním česko-polského spolenectví.
- ⁸² F. Palacký, *UB*, II, s. 133, č. 670, C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, s. 95, č. 123. O výpravě F. M. Bartoš, *ČD*, II, 8, s. 71 an. K polské podpoře tažení L. Hosák, *Ostrava a její okolí*, s. 53, J. Macek, *Husité na Baltu a ve Velkopolsku*, P., 1952, s. 32.
- ⁸³ F. Palacký, *UB*, II, s. 142, č. 678 „Hlivice, kterou kníže Zikmund obsadil“. Macek se domníval, že Hlivici Korybut získal „za odměnu“, týž, *Husité na Baltu*, s. 33.
- ⁸⁴ A. Rolleder, *Geschichte*, s. 58, A. Kopalová, *Spolupráce*, s. 174.
- ⁸⁵ J. Goll, *Čechy*, s. 206. Akce prý se účastnil i Fridrich z Ostrágu, který v letech 1429 - 1430 přešel od spolenectví se sirotky ke králi Zikmundovi - F. M. Bartoš, *ČD*, II, 8, s. 72, 80 pozn. 9.
- ⁸⁶ J. Goll, *Čechy*, s. 221 an. K zprostředkování Korybutovu F. M. Bartoš, *ČD*, II, 8, s. 79, ke konfliktu se Zbyhňevem Olešnickým J. Mikulka, ve sbor. *Češi a Poláci v minulosti*, I, P., 1964, s. 138.
- ⁸⁷ J. Macek, *Husité na Baltu*, s. 33.
- ⁸⁸ C. Grünhagen, *Die Hussitenkämpfe der Schlesier 1420 - 1435*, Vratislav, 1872, s. 213.
- ⁸⁹ M. Konečný, *Príspevky k chronológii a topografii husitskej výpravy na Spiš roku 1433*, *HT*, 5, 1982, s. 192, zvláště pozn. 89 a 92. Je otázkou, zda se Puchalaova výprava do Uher během jednání v Krakově nestala právě předmětem konfliktu mezi biskupem Zbyhňevem (který během přítomnosti husitů ve městě vyhlásil interdikt a druhý týden během velikonočních svátků - právě před 1. dubnem - je vykázal na předměstí) a Zikmundem Korybutovičem.
- ⁹⁰ Joannis Dlugosz, *Senloris canonici Cracoviensis, Historiae Poloniae liber XI*, tom. IV, ed. A. Przewdziecki, col. 579.
- ⁹¹ C. Grünhagen, *Die Hussitenkämpfe*, s. 214. K pokusu o Namslav z 28. 11. 1430: C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, s. 99, č. 133, kdy Korybut a Jakub z Březovic žádají Namslav o přistoupení k dohodě s husity. K polské podpoře A. Kopalová, *Spolupráce*, s. 175.
- ⁹² C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, s. 104, č. 147, R. Urbánek, *Blitva u Domažlic 1431*, in: *Z husitského věku*, Výbor historických úvah a studií, P., 1957, s. 141, 148. O účasti Korybutově Dlugosz, XI, t. IV, col. 463.
- ⁹³ F. Palacký, *UB*, II, s. 516, *Dodatky* č. 36, C. Grünhagen, *Geschichtsquellen*, s. 105, č. 149, *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, P. 1959, ed. F. Šimek a M. Kaňák, s. 103. - Na dalším postupu tažení na Slovensko se při dobytí hradu Likavy poprvé setkáváme s Janem Messenpekem, synem Zikmundova oravského kastelána Jiřího Messenpeka, držitele hradu Hukvald po roce 1400. Jan z Messenpeka pomohl bratrstvům hrad Likavu získat a stal se

- jejich stoupencem. J. Bartl, Slovensko a husitské revolučné hnutie, Hus. Tábor, 4, 1981, s. 133 - 134.
- ⁹⁴ J. Kapras, Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského, II, P., 1906, s. 11 - 12. Srv. R. Urbánek, K historii doby Jiskrovy na Slovensku a na východní Moravě, XI, Věst. král. čes. spol. nauk. tř. fil. - hist. - filolog., 1939, 2 část a M. Vach, Jan Jiskra z Brandýsa a jeho předkové, Čas. spol. přátel starož., 57, 1949, s. 178.
- ⁹⁵ J. Kapras, Pozůstatky, II, s. 24.
- ⁹⁶ J. Teige, Zpráva o pramenech, s. 66, R. Urbánek, K historii, s. 301.
- ⁹⁷ Podle R. Urbánka, K historii, s. 301 - 303, srv. F. Palacký, UB, II, s. 286 - 287, B. Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418 - 1462, I, P., 1929, s. 147, A. Rolleder, Geschichte, s. 59.
- ⁹⁸ F. Palacký, UB, II, s. 334, č. 840, C. Grünhagen, Geschichtsquellen, s. 119, č. 170, J. Macek, Husité na Baltu, s. 35. Odchod Korybutův asi nelze klást před 12. 10. 1432, kdy se současná zpráva zmiňuje, že „Poláci leží v Čechách a Moravě a hrady tu drží“, Deutsches Reichstagsakten, X, I, s. 511. Odchod Korybutův umožnil husitským Čechům ujmout se role zprostředkovatele v konfliktu mezi Litvou a Polskem, což schválil únorový sněm v roce 1433 v Praze. Zářijový sněm v r. 1432 v Kutné Hoře, schválil pabjanické úmluvy a výpravy srotočků na Balt a táborů přes Polsko do Uher. Vladislav potřeboval pomoc srotočků proti Řádu, ale vůbec se mu nezamlouvala tažení táborů. Krátce se dá říci „cum grano salis“, že zatímco Polsko využilo srotočků, táboři zase Polska.
- ⁹⁹ K příměří trochu nepřesně F. M. Bartoš, ČD, II, 8, s. 115, k uzavření smlouvy o výkupném F. Palacký, UB, s. 324, č. 826 a C. Grünhagen, Geschichtsquellen, č. 163. Nové doklady o neplnění výkupného z 18. 2. 1433 u I. Hlaváčka, List tábořské polní obce Slezanům z roku 1433, HT, 3, 1980, s. 120.
- ¹⁰⁰ I. Hlaváček, Poznámky k problému „Husitství a Slezsko“, HT, 4, 1981, s. 125 - zde edice čtyř písemností výpravy z 9. 3. 1433, Šternberk, z 27. 5. 1433, (Nisa a dvakrát Krnov), F. Palacký, UB, II, s. 355, č. 856. V pokusu o časovou a topografickou rekonstrukci výpravy se nejdál, i když někde hypoteticky, dostal M. Konečný, Príspevky, s. 181 an.
- ¹⁰¹ AČ, XV, s. 181, č. 82. Tomu nasvědčuje uchování listiny v archívu nepřátel husitů knížat olešnických.
- ¹⁰² M. Konečný, Príspevky, s. 205.
- ¹⁰³ C. Grünhagen, s. 124, č. 182 (list vratislavského biskupa Konráda z 28. 4. 1433), A. Rolleder, Geschichte, s. 59, L. Hosák, Ostrava a její okolí, s. 54.
- ¹⁰⁴ V textu podle: L. Hosák, Ostrava a její okolí, s. 54 an. O dokladu z 26. 5. A. Rolleder, Geschichte, s. 59 - tam Puklice uveden jako „Kutlybozy“, což správně interpretoval již Hosák. Že Rybník padl po 27. 5. I. Hlaváček, Poznámky, s. 126, list Mikuláše Tracheho z Krnova z 27. 5. 1433.
- ¹⁰⁵ I. Hlaváček, Poznámky, s. 125 - 126.
- ¹⁰⁶ C. Grünhagen, Geschichtsquellen, s. 132, č. 190.
- ¹⁰⁷ K varovnému listu uherským feudálům: Codex epistolaris saeculi, t. II, MMHP, t. XII, Krakov, 1891, s. 316. O vyjednávání ve Pščině: C. Grünhagen, Geschichtsquellen, s. 124, č. 182 a o útoku na polské zástavy: M. Konečný, Príspevky, s. 207.
- ¹⁰⁸ K těmto rozporům J. Goll, Čechy, s. 230 a J. Macek, Husité na Baltu, s. 39. To bylo tím nebezpečnější, že mezinárodní kodifikací 4 pražských artikulů ve formě kompaktátů v Basileji dosáhla husitská pravice zabezpečení svých cílů a nepotřebovala tak svého spojence revoluční lidová vojska. Epochální význam basilejského vítězství husitů nad dosavadní univerzálností církve zůstává dosud nedocenen.
- ¹⁰⁹ F. Dvorský, O starožitném panském rodě Benešoviců, II, Brno, 1910, s. 49. (Pakli se tento doklad netýká Jana z Tvorkova.) Nežil určitě 9. září 1434, kdy landfrýd stvrzuje Ctibor z Cimburka na Jičíně a Drahotuších, AČ, X, s. 250.
- ¹¹⁰ Datum landfrýdu opraveno z mylného 4. 3. 1434 na 9. 9. 1434 podle F. M. Bartoše, ČD, II, 8, s. 179, pozn. 14. - L. Hosák, Ostrava a její okolí, s. 44.
- ¹¹¹ V. Brandl, Libri citationum et sententiarum seu knihy pňhonné, III, Brno, 187, s. 496, 506, 448, 449, 676. Všechny pňhony jsou z roku 1437. Na s. 506 pňhon Jana z Raduně na Viléma Puklici: „jakož mi jest pobráno na Odry v jeho bratra držení v pravém landfrýdě“. O držbě Lacka a Jiřího ze Šternberka v Odrách tamtéž s. 476, 545. A. Rolleder, Geschichte, s. 60.
- ¹¹² A. Sedláček, Zbytky register, č. 1395, listina z 8. 8. 1435, již Sokol vrací Zikmundův zápis na Hukvaldy olomouckému biskupovi Petru z Milíčína. 25. 2. 1437 Zikmund Hukvaldy Sokolovi opět potvrzuje - viz pozn. 54. Srv. J. Jurok,
- Frenštát od husitské revoluce k českému stavovskému povstání, VSONJ, 28, 1981, s. 22. Sokol kromě toho vlastnil Želiv, hrad Falkenberg u Jablonného a Stráž pod Ralskem. F. Hoffman, Jihlava v husitské revoluci, Havlíčkův Brod, 1961, s. 166, R. Anděl, Husitství v severních Čechách, Liberec, 1961, s. 35.
- ¹¹³ R. Urbánek, Věk poděbradský, in: ČD, III, I, P., 1912, s. 350.
- ¹¹⁴ SOA Opava, pobočka Olomouc, f. AA Kroměříž, sign. I a 19, listina z 18. 11. 1436 a AČ, VI, s. 436, č. 40, listina z 1. 10. 1436.
- ¹¹⁵ V. Brandl, LC, III, s. 516, 449.
- ¹¹⁶ Die Landtafel des Markgrathumes Mähren, Olmützer Cuda - ed. P. Chlumecy, J. Chytil, C. Demuth, A. Wolfkron, I, Brno, 1856, s. 365, č. 98, s. 384, č. 395, s. 385, č. 417. K Vilémovu působení ve Šternberce A. Rolleder, Geschichte, s. 58, o vydání Přerova stavům SOA Brno, f. A 1 Stavovské listiny sign. č. 336, listina z 5. 1. 1442, Prostějov. Srv. J. Jurok, Nejstarší dějiny Štramberka, VSONJ, 33, 1984.
- ¹¹⁷ V. Brandl, LC, III, s. 515 a 541.
- ¹¹⁸ M. Vach, Jagellonská kandidatura v Čechách a její ohlas na Slovensku v letech 1438 - 1439, Čes.-pol. sbor. věd. práv., Praha, 1955, s. 199.
- ¹¹⁹ C. Grünhagen, Hussitenkämpfe, s. 251, E. Maleczyńska, Ruch husycký v Czechach i v Polsce, Varšava, 1959, s. 483, A. Kopalová, Spolupráce, s. 177.
- ¹²⁰ J. Macek, Husité na Baltu, s. 117, 111. Že Abraham ze Zbaszyna podporoval české husity, dosvědčuje Długosz - tamtéž s. 110. V boji s Jindřichem Hlohovským použil Abraham vozové hradby a jeho vojsko bylo odhadováno na 1000 pěších a 400 jezdců, tedy jistě více, než mohl postavit do pole jako majitel velkostatku. R. Urbánek, ČD, III, 1, s. 407, p. 3.
- ¹²¹ J. Macek, Husité na Baltu, s. 104 - 105.
- ¹²² G. Biermann, Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf, Těšín, 1874, s. 189, zápis z 23. 4. 1421.
- ¹²³ F. Šigut, Opavský listinář, III, s. 12, č. 40, s. 21, č. 43, s. 13, pozn. 3.
- ¹²⁴ F. Kopetzky, Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061 - 1464), Vídeň, 1871, s. 132, č. 469 a 470.
- ¹²⁵ Okresní archiv Opava, f. Městský archiv, sign. VI 7, listina vyd. v Opavě.
- ¹²⁶ E. Němec, Listinář Těšínska (Codex diplomaticus Ducatus Tassinensis), Český Těšín, 1955, č. 165, 166, 168 a 179.
- ¹²⁷ J. Jurok, K sociálně ekonomickému, s. 330.
- ¹²⁸ AČ, XV, S. 183.

HISTORIE POŠTOVNÍHO ÚŘADU V PŘÍBOŘE

Lubomír Loukotka

Počátky organizované pošty

spadají v českých zemích do roku 1526. 15. října onoho roku zřídil král Ferdinand I. první poštovní trať z Vídně do Prahy. Procházela s největší pravděpodobností Znojmem, Polnou, Německým Brodem (Havlíčkovým Brodem), Čáslaví a Kolínem.¹⁾ Další poštovní linky byly zřízeny v polovině 16. století. Byly to tratě Vídeň — Vratislav a Vídeň — Krakov. Obě vedly Moravou několika směry.

Pro Příbor má význam hlavně trať Vídeň — Krakov, protože v některých obdobích procházela městem. V roce 1695 jezdila pošta z Krakova do Vídně přes Fryštát (nyní Karviná 1), přes Příbor, Holešov a Strážnici. V roce 1760 vypravil několikrát těšínský poštovní vozy s cestujícími do Vídně přes Frýdek, Příbor, Nový Jičín, Kroměříž, ale císař tuto dopravu zakázal s tím, že poštovní spoj smí projíždět jen jím schválenými poštovními stanicemi. V roce 1778 vedl dočasný poštovní kurs z Vyškova přes Tovačov, Lipník nad Bečvou, Nový Jičín, Příbor, Frýdek a Těšín do Bělska (Bielsko-Biala).

Poštovní stanice měly v 17. a na začátku 18. století charakter živnosti. Byly majetkem poštovního úřadu, který musel být vlastním vhodně umístěným a vhodně vybaveným budovám a mít dostatečné prostředky k zabezpečení poštovního provozu. Poštovní úřad musel vydržovat nejméně dva koně určené pro výměnu jízdním posílům. Poštovní stanice zůstávaly v rukou poštovního úřadu — byly dědičné. Po smrti poštovního úřadu jeho syn, případně vdova po dobu synovy nezletilosti nebo neměl-li poštovního syna. Poštovním se mohl stát i druhý manžel poštovního úřadu. Finanční situace poštovního úřadu byla obvykle velmi dobrá, neboť poštovní stanice bývaly v zájezdním hostinci a poštovní úřad byl zároveň hostinským. V roce 1722 se stala pošta státní institucí a stát začal omezovat dědičná práva poštovního úřadu. Po roce 1818 nebyla již udělena žádná dědičná poštovní privilegia, avšak ta, která byla udělena dříve, přetrvávala ještě dlouhou dobu. Na počátku 19. století byly tři skupiny poštovního úřadu: poštovní úřad s dědičným právem, dále ti, kteří měli poštu dědičně, ale mohli ji po desetileté službě prodat, a konečně poštovní úřad na smlouvu, tedy vlastně skuteční poštovní úředníci.

V Příboře se starali o dopravu dopisů měšťtí poslové. Reskriptem z 8. 8. 1752 nařídila císařovna Marie Terezie, aby všichni privilegovaní poslové byli opatřeni řádnými pasy (průkazy). Jen ti pak mohli zajišťovat sběr a donášku dopisů. Toto oprávnění v Příboře měli Kryštof Gayer a František Lichtblau.²⁾ S dopravou pošty vypomáhal v roce 1778 Gabriel Piškytl (Pischkittel), soukeník. Byl to zřejmě dosti majetný občan, který, jak se dále dovíme, zanechal svého soukenického řemesla a věnoval se poštovní službě. Dne 13. 9. 1775 koupil od magistrátu „grunt aneb chalupu“ po Janu Schönayovi za 195 zl.³⁾ a 6. 10. 1783 koupil v dražbě chalupu Valentina Dvořáka č. 21 na dolním

předměstí (v okolí nynější Místecké ul. pod kostelem sv. Kříže) za 341 zl. Vše platil hotově. Domek č. 21 prodal po čtyřech letech Kristiánu Kunčarovi (Kuntschar) za 350 zl. 27. 5. 1784 podal žádost o poštovní úřad na poště, která má být zřízena v Příboře.⁴⁾ Pošta mu však nebyla přidělena. V roce 1795 koupil Gabriel Piškytl za 10 000 zl. frýdeckou poštu od tamního poštovního úřadu Jana Benedikta Sacka. Piškytl byl jmenován poštovním úředníkem dekretem z 22. září 1795.

Zřízení pošty v Příboře

Důležitým mezníkem v poštovní historii našeho kraje je dokončení císařské silnice budované v letech 1784—5, která spojovala Vídeň s Krakovem. Po dobudování císařské cesty byly na ní v úseku Olomouc — Těšín zřízeny poštovní stanice ve Velkém Újezdě, Hranicích, Starém Jičíně, Příboře a ve Frýdku. Stanice byly zřízeny ve vzdálenosti dvou poštovních mil (1 míle asi 7,5 km). Později byla pošta ze Starého Jičína přeložena do Nového Jičína (1787) a z Velkého Újezdu do Lipníka nad Bečvou (1842). O nově zřízené pošty byl veliký zájem. Již 2. 7. 1781 žádala Marie Anna Schallatová, poštovní úřednice ve Velké Polomi u Opavy, o poštovní místo pro svého syna na plánovaném poštovním úřadě v Příboře nebo ve Starém Jičíně. V lednu 1785 byl vydán dekret o obsazení poštovních míst. Podle něho měla být poštovní stanice v Příboře obsazena daňovým pokladníkem Janem Benediktem Sackem a stanice ve Frýdku tamním starostou Janem Moderem za podmínky, že složí starostenský úřad. Moder však raději zůstal starostou a poštovním úředníkem frýdecké pošty se stal Jan Benedikt Sack podle dekretu z 21. 3. 1785.⁵⁾ Prvním poštovním úředníkem v Příboře byl v dubnu 1785 jmenován Antonín Netter, dřívější poštovní úředník v Deštném u Opavy. 1. června 1785 byl na nových poštovních stanicích zahájen provoz listovní pošty.

Poštovní rod Netterů

Příbořská pošta byla Antonínu Netterovi udělena dědičně.⁶⁾ Sídlo pošty bylo v domě č. 35 na náměstí. Dům nebo místnost, kterých bylo třeba pro provoz pošty, měl poštovní úředník pronajmout, protože až dne 16. listopadu 1790 byla na radnici sepsána smlouva, podle níž koupil poštovní úředník Antonín Netter od Jana Nepomuka Franka měšťtí dům a pozemky k němu náležející se všemi závazky a povinnostmi za 4 100 zlatých. O tom, že finanční poměry poštovního úřadu byly skutečně velmi dobré, svědčí i koupě svobodného dvora č. 41 na Benátkách (nyní č. 855 poblíž mostu u nádraží). Uvedené hospodářství koupil A. Netter 1. 10. 1789 od vdovy Mariany Uhlářové za 3 100 zlatých. 1. 4. 1799 prodal dvůr č. 41 a „kus role“ na nivách Janu Krausovi za 2 230 zlatých.⁷⁾ V roce 1803 vykonával Netter i funkci měšťtího pokladníka.

Antonín Netter měl dva syny, Karla a Antonína. Byl pravděpodobně vdovcem, protože při pozůstalostním řízení se uváděl jako nejbližší příbuzný a dědicové jen jeho tři bratři a oba synové. V roce 1806 převzal poštu syn Antonín, kterému bylo čtyřicet let. Poštovní úředník Antonín Netter st. zemřel 23. 6. 1810.⁸⁾

Manželkou Ant. Nettera ml. byla Eleonora, rozená Mašinová (Maschina), dcera příbořského sládky.

Netterovi byli zámožná rodina. Patřil jim nejen měšťtí dům č. 35 na náměstí (sídlo pošty), který zdědil Antonín po otci, ale i hospodářský dvůr č. 162 s pozemky, dědictví manželčino.⁹⁾ Antonín vlastnil dále 16 poštovních koní a stejný počet postrojů, 6 krav, 2 kryté poštovní kolesy a 2 vozy obvyklé.

Vůz spěšné poštovní dopravy.

Na jeho vlastní žádost vydal mu městský magistrát dne 20. 7. 1823 vysvědčení, ve kterém uvádí, že c. k. poštovník Antonín Netter je váženým měšťanem, který si získal důvěru spoluobčanů, je dbalý svých povinností služebních i občanských a je schopen vést svůj úřad jazykem českým i německým ústně i písemně.¹⁰⁾ Toto vysvědčení žádal proto, že hodlal kandidovat na starostenský úřad po zemřelém Antonínu Etzlovi, starostovi a otci chudých města Příbora. Starostou byl však zvolen Jan Sarkander Holaus.

Na příborské poště byl u Antonína Nettera st. zaměstnán jako postilion Matyáš Sosenka. Jeho syn Štěpán byl dlouhou dobu poštovním expeditorem.¹¹⁾ Z doby úřadování poštovního Antonína Nettera ml. pochází první razítka příborské pošty. Bylo dvouřádkové s názvem poštovního úřadu — FREYBERG/in MAEHREN — v ozdobném rámečku, bez data. Nejstarší otisk tohoto razítka byl nalezen na předznamenkovém dopise ze dne 16. 12. 1819.

Poštovník Antonín Netter ml. podlehl dne 27. listopadu 1831 ve věku 49 let epidemii cholery, která v té době v Evropě řádila. Po smrti poštovník vedla poštu vdova Eleonora, protože syn Rudolf byl ještě nezletilý. Převzal poštovní úřad v roce 1835.¹²⁾

Oženil se s Josefou, dcerou Jana Šerého (Schery), majitele zájezdního hostince „U zlaté hvězdy“ u mostu na nynější Místecké ul. č. 287. Zde byly prostorné a pro poštu vhodné místnosti, a proto Rudolf přemístil poštu do hostince svého tchána. Matka Eleonora žila s dětmi na svém statku¹³⁾ a dům č. 35 na náměstí koupil koncem třicátých let kozlovický farář František Gela, který byl poručíkem Netterových dětí.¹⁴⁾

V třicátých letech byl na příborské poště postilionem Jakub Netter. V jakém příbuzenském poměru byl k poštovníkovi rodině, není známo. V jeho úmrtním listě je totiž uvedeno, že nemá žádných blízkých příbuzných.

1. 6. 1836 byla zřízena poštovní sběrna ve Frenštátě pod Radhoštěm. Podléhala poštovnímu úřadu příborskému.¹⁵⁾ Sběrna brala kromě dopisů i peníze, případně malé balíčky do váhy 3 funtů, dopravovala je 4X týdně do Příbora a brala zpět poštu došlou pro Frenštát. Přípisem ředitelství pošt v Brně z 20. 8. 1852 bylo oznámeno zřízení poštovní expedice Studénka — nádraží. Odtud se pak vozila pošta do Příbora.

Poštovník Rudolf Netter zemřel 6. 10. 1842. Poštu po jeho smrti řídila vdova Josefa. Dekretem ze dne 8. 7. 1843 byla jmenována poštovníkem.¹⁶⁾ Roku 1850 se provdala za Konráda Boháče a zemřela v lednu 1857. Expeditorem na příborské poště v letech 1850—52 byl J. Jaksch.

Rudolf Netter zanechal dvě dcery, dvouletou Marii a pětiletou Adolfinu. Adolfině byl hned po narození v roce 1837 připsán hostinec č. 287 jako dědictví po dědovi Janu Šerém.¹⁷⁾ Provádala se v roce 1860 za Karla Goluckého, který byl jmenován poštovníkem v Příboře dne 21. 3. 1857. Poštovníci, jako ostatně všichni státní úředníci, nosili uniformu. Karel Golucký se velmi rád o zvláštních příležitostech odíval do slavnostní uniformy — červeného kabátu, bílých kalhot a klobouku. K uniformě nosil kord.

Expeditorem v roce 1858 je doložen R. Winkelmann a 1864 J. Řepa. V roce 1862 prodala Adolfina Golucká objekt č. 287 Janu Raškovi ml., továrníku a starostovi města, který zde zřídil továrnu na turecké fezy. Pošta přesídlila do domu č. 30 na náměstí.

29. 3. 1865 podalo 29 příborských občanů stížnost na zaměstnance zdejšího poštovního úřadu. Nešetří se zde národnostní rovnoprávnost a personál pošty se nevládně chová k občanům. Poštovní ředitelství v Brně okamžitě poslalo poštovnímu úřadu přípis, aby zaměstnanci změnili své chování a aby na dopisy s českou psanou adresou vystavovali české recepisy (potvrzení). Opis přípisu poslalo ředitelství 3. 4. 1865 též obecnímu úřadu v Příboře. Úřadování na poště dokumentuje troufalost německé menšiny v českém městě.

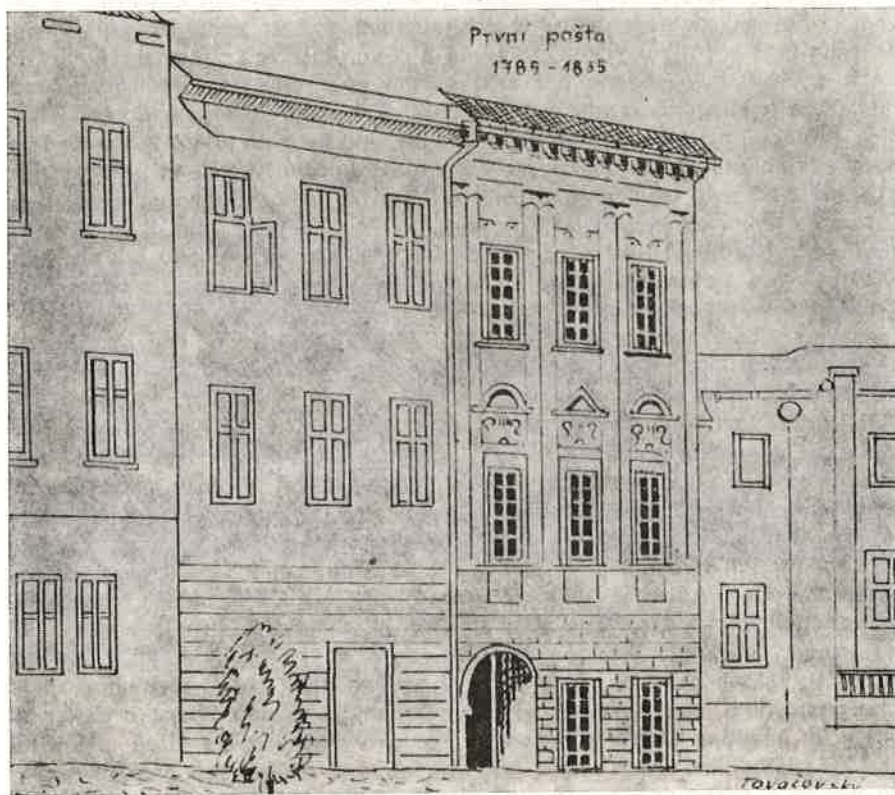
Karel Golucký zemřel 28. 5. 1867 a vdova Adolfina se brzy potom přestěhovala do Šternberka k rodině svého strýce Viléma. Zde zemřela v r. 1870.

1. června 1850 došlo v poštovníctví našich zemí k významné události. Byly vydány první rakouské poštovní známky, které platily a prodávaly se samozřejmě i na poštovním úřadě v Příboře.¹⁸⁾ Od 1. 10. 1859 přijímala pošta expresní zásilky, od 1. 6. 1860 se přijímají zásilky na dobírku, v roce 1876 se začínají posílat peníze poštovními poukázkami. 1. 10. 1869 vydala rakouská pošta jako první na světě dopisnici, známější pod jménem korespondenční listek.¹⁹⁾

Poštovníci Preissigové

Po úmrtí Karla Goluckého byl na místo příborského poštovníka vypsán konkurs. Správu pošty získal František Preissig, berní úředník a správce sirotčího úřadu ve Vsetíně v. v.²⁰⁾ Preissig koupil v Příboře dům č. 30, který byl sídlem poštovního úřadu. 10. 3. 1868 bylo Preissigovi uděleno povolení k nástavbě 2. patra. V témž roce přistavěl Preissig za domem kůlnu pro poštovní vozy (vjezd z nynější ul. B. Buzka). V roce 1868 zvítězila v obecních volbách německá strana, František Preissig byl zvolen starostou a později se stal zemským poslancem. V roce 1872 předal poštu se svolením poštovního ředitelství svému synu Ernstovi. Ten vedl poštovní úřad až do roku 1896. Zemřel v Opavě roku 1901.

První pošta v Příboře 1789—1815.

Podle podpisů na recepisech působili v době úřadování Františka a Ernsta Preissigových na příborské poště expeditoři: v letech 1868—71 Jan Kaluža, 1869—83 Josef Boháč, 1878 Raimund Riess, 1881 František Tesař, 1886 Rudolf Lustig, 1887 Valentin Novák a 1896 Čechmánek. Doručovací obvod příborské pošty tvořily obce Drnholec n. L., Větkovice, Skotnice, Stikovec, Skorotín, Kateřinice, Prchalov, Sedlnice a Sýkorec.²¹⁾

Velký význam pro poštovní provoz v Příboře měla železniční trať Studénka — Štramberk, která zahájila nákladní dopravu 19. 12. 1881. Poštovní zásilkový vlak mohly být nyní mezi Studénkou a Příborem dopravovány vlakem.

Telegrafní stanice

5. října 1864 požádali příborští průmyslníci a obchodníci obecní zastupitelstvo, aby podniklo kroky pro zřízení telegrafní stanice. Po jednání s telegrafním inspektorátem pro Moravu a Slezsko v Brně bylo zřízení telegrafní stanice povoleno. Zprávu o výsledku jednání oznámil starosta František Peřina na schůzi průmyslníků a obchodníků. Ti se zavázali, že budou určitou finanční částkou ročně provoz stanice podporovat (pronájem místností, otop apod.). Byli to mimo jiné továrníci Jan Raška ml., Ignác Fluss, Ignác Šustala (z Kopřivnice), obchodníci Petr Bohumínský, Zeisler a Bretholz, Abraham Perl, Josef Wuschke, Lambert Marák a lékárník Ludvík Pokorný.

Telegrafní stanice byla zřízena v květnu 1865. Za přítomnosti zástupce ředitelství státních telegrafů Josefa Horáka a představitelů města — starosty Františka Peřiny, radních Ludvíka Pokorného, Antonína Bujnocha a městského tajemníka Josefa Macenauera, byla dne 3. 6. 1865 podepsána smlouva o pronájmu místností v 1. poschodí domu č. 28 na náměstí pro telegrafní úřad.²²⁾ Místnosti, tj. úřadovna a byt telegrafního úředníka Václava Patočky, byly pronajaty na pět let, od 15. 5. 1865 do 15. 5. 1870.

Dne 10. dubna 1868 starosta František Peřina oznamuje telegrafnímu inspektorátu v Brně, že příborský poštovní František Preissig je ochoten na své náklady přemístit telegrafní úřad do svého domu č. 30, který je sídlem poštovního úřadu. Poštovní se zavazuje, že si osvojí znalosti nutné k provozu telegrafního úřadu. V říjnu 1868 Preissig souhlasí s platem 120 zl. ročně, který mu nabízí telegrafní inspektorát. Poštovní a telegrafní úřad se tak dostaly pod jednu střechu. Každý z těchto úřadů však podléhal jinému nadřízenému orgánu, neboť telegrafní byly v letech 1865—83 vyňaty z kompetence pošt a teprve od 1. 1. 1884 opět sloučeny s poštovní službou. Příbor měl spojení na hlavní telegrafní linku Vídeň — Krakov a místní spojení z Příbora na Hukvaldy, Studénku, Sedlnice, Kopřivnici a Štramberk.

Telefonní ústředna

Ministerstvo obchodu výnosem z 17. 2. 1896 č. 5571 povolilo zřízení telefonického spojení mezi Místkem a Novým Jičínem, „do něhož pojeti se má telefonní síť, jež v Příboře zříditi se má“. 5. května 1896 dostalo obecní zastupitelstvo přípis ředitelství pošt a telegrafů č. 22364 s definitivním rozhodnutím o zřízení telefonní ústředny, která začala na příborské poště pracovat v roce 1897.²³⁾ Ve vlastivědném sborníku Moravské Kravaňsko (1898) je příborský poštovní úřad citován jako „c. k. poštovní a telegrafní úřad a stanice telefonická s rozvětvenou místní sítí“. Rozvětvená místní síť jeden rok po zavedení telefonu jistě není nadsázkou, neboť pro příborské obchodníky, průmyslníky, školy a úřady byl telefon nutností.

Dne 10. 11. 1904 bylo otevřeno meziměstské telefonní spojení mezi Příborem, Olomoucí a Prostějovem. Poplatek za třeminut. rozhovor byl K 2,—.²⁴⁾ V roce 1905 bylo zřízeno telefonní spojení s továrnou na vagóny v Butovicích. 18. dubna 1907 povolilo ministerstvo obchodu zřízení přímé linky mezi Příborem a Frenštátem pod Radhoštěm. Telefonní hovorna příborské pošty měla 9 abonentních stanic: Klokočov, Drnholec n. L., Kopřivnici, Sedlnice, Frenštát pod Radhoštěm, Štramberk, Butovice, Bartošovice a Czeczowiczův velkostatek v Bartošovicích. Podobně jako Nový Jičín měl i Příbor přímé telefonické spojení s Vídní.

Jako zajímavost je třeba uvést, že v roce 1907 bylo zavedeno v Příboře telefonické spojení mezi nočním hlídačem na věži kostela, obecní strážnicí a bytem velitele požárního sboru, aby bylo zaručeno co nejrychlejší hlášení požáru.²⁵⁾

Zestátnění poštovního úřadu v Příboře

Obecní zastupitelství města Příbora se na svém zasedání dne 24. srpna 1892 (protokol čl. 14) usneslo požádat ministerstvo obchodu o převzetí zdejšího poštovního úřadu do státní správy. Žádost o zestátnění byla zaslána 16. ledna 1893. Pošta byla spravována pravděpodobně velmi nedbale, protože v žádosti se uvádí, že zestátněním se zamezí četným a delší dobu trvajícím stížnostem na provoz pošty. Jednání o zestátnění trvalo tři roky. Až 26. 11. 1895 oznámilo ředitelství pošt a telegrafů v Brně obecnímu zastupitelstvu,

že „vysoké ministerstvo obchodu povolilo výnosem č. 67619 z 19. 11. 1895 přeměnu neerárního poštovního a telegrafního úřadu v Příboře v úřad erární“. Pro provoz pošty však požadovalo ministerstvo více místností. Obecní zastupitelstvo chtělo původně koupit pro poštu domy č. 44 a 45 na náměstí od notáře dr. Kudielky. Koupě se však neuskutečnila. Dne 24. 4. 1896 byl podepsán protokol o pronájmu místností v č. 17 a 18 (stará radnice) pro účely poštovní na 10 let od 1. 8. 1896 do 31. 7. 1906.

V pronajatých místnostech bylo třeba určitých stavebních úprav, zvláště v 1. poschodí, kde měla být telefonní a telegrafní stanice. V létě roku 1896 brněnské ředitelství pošt žádalo o urychlené ukončení úprav, aby provoz v nových místnostech mohl začít 1. 11. 1896.²⁶⁾

V přízemí staré radnice bylo oddělení listovní, balíkové a peněžní, v 1. poschodí byla telefonní a telegrafní stanice. Z příborského poštovního úřadu se dopravovaly zásilky povozem na Hukvaldy denně v 8.30 a v 18.30 hodin. Do sběrný v Trnávce odnášel poštu pěší posel vždy v 8.30 hodin.

Krátkou dobu po zestátnění příborské pošty byl ještě poštmistrem Ernst Preissig, ale po přestěhování pošty z č. 30 do staré radnice byl jmenován správcem státního poštovního úřadu Bedřich Jakubovský (Friedrich von Jakubowski). Úřadoval do 2. 5. 1901. Byl přeložen jako vrchní poštovní kontrolor do Přerova. Příborskou poštu pak vedl od 10. 7. 1901 do 16. 5. 1909 Vendelín Tengler z Moravské Ostravy. Jeho zástupcem byl c. k. poštovní oficiál Jan Holý.²⁷⁾

Dne 6. 11. 1904 stěžuje si představenstvo města na nedodržování nařízení o jazykové rovnoprávnosti. V přípisu adresovaném c. k. poštovnímu a telegrafnímu ředitelství v Brně uvádí, že Příbor je město české a přesto se na poštovním úřadě stále používají razítka, kde je český nápis až na druhém místě. Rovněž tabule s označením poštovního úřadu a orientační tabulky na chodbách a v poštovních úřadovnách mají německý nápis na prvním místě. Poštovní úřad se nachází v najatých místnostech městské radnice a přednost, která se na poštovním úřadě dává němčině, pohoršuje veřejné mínění a ohrožuje dobrou shodu mezi zdejším státním a samosprávním úřadem.

Ředitelství pošt postoupilo přípisu ministerstvu obchodu, to stížnost uznalo výnosem č. 4522 z 20. 2. 1905 a dodalo poštovnímu úřadu v Příboře 5 česko-německých razítek (dvojkruhových s krátkým můstkem, s českým názvem vlevo a německým vpravo) a jeden česko-německý štít s označením poštovního a telegrafního úřadu. Zdejší pošta však dále používala starých razítek s odůvodněním, že nejsou ještě opotřebována. Rovněž orientační tabule jsou pry v dobrém stavu. Obecní zastupitelstvo zaslalo novou stížnost, ve které počínání správce pošty ostře kritizovalo. V závěru stížnosti uvádělo, že všechny ostatní státní úřady šetří národního citu obyvatel města a užívají úředních nápisů ve smyslu zákona o jazykové rovnoprávnosti, jen pošta ne. Náprava se pak stala velmi brzy, neboť 30. 4. 1905 razítkuje pošta již novým česko-německým razítkem. Oválné úřední razítko poštovního úřadu s německo-českým textem používala však pošta až do konce první světové války.

Podle vyhlášky ředitelství pošt a telegrafů v Brně z 19. 1. 1907 č. 86292/V doručovala příborská pošta balíky adresátům až do domu. Do hmotnosti 5 kg se za doručení platilo 10 h, nad 5 kg 20 h. Balíky se rozbíjely ve všední dny 2X denně, v neděli a ve svátky 1X za den. První objížďka začínala v 7.30 hodin, druhá ve 14.15 hodin.²⁸⁾

V roce 1906 vyvíjelo okresní hejtmanství úsilí o zřízení poštovní autobusové linky z Hranic přes Nový Jičín, Příbor a Rychaltice do Místku. Podle přípisu ředitelství pošt a telegrafů z 23. 3. 1907 záviselo zavedení poštovního

autobusového spojení na tom, jaký zájem projeví obce na předpokládané trase ležící. Zájem byl asi malý, spojení se neuskutečnilo.

Až v roce 1910 se v Příboře ustavilo „Družstvo pro dopravu osob, zavazadel a zboží — AUTO — zapsané společenstvo s obmezeným ručením“, které zajišťovalo pravidelnou dopravu z Příbora do Nového Jičína, Frýdku a Štramberka. Linka do Štramberka byla brzy zrušena, protože konkurence železnice byla příliš velká. Družstvo AUTO bylo povinno přepravovat na trati Příbor — Nový Jičín a Příbor — Frýdek též poštovní pytle s listovními zásilkami za poplatek 2 h za každý kilometr.²⁹⁾ Na začátku první světové války byly všechny tři autobusy, které družstvo vlastnilo, zabaveny pro armádu. Po válce již družstvo dopravu neobnovilo.

Pošta po roce 1918

Od 4. 8. 1909 do 16. 3. 1917 řídil příborskou poštu Jan Motyka, zapřisáhlý nepřítel všeho českého. Kronikářka příborské tělovýchovné jednoty Sokol píše, že po rozpuštění ČOS v listopadu 1915 poštovní správce Jan Motyka pásl po příležitosti, aby mohl členy Sokola obžalovat z velezrady.

Po Motykovi byl poštovním správcem Karel Nachtigall. Vzdor svému německému jménu byl to Čech. Zůstal ve funkci i v prvních měsících republiky. 28. ledna 1919 byl jmenován členem komise pro zkoumání cen a zásob zboží pro město Příbor. Svou funkci správce poštovního úřadu ukončil 29. 11. 1919.

Správou pošty byl potom pověřen poštovní tajemník František Jiříček do 2. 1. 1922. Z 11. na 12. října 1921 byl poštovní úřad vyloupen. Dne 13. října provedl revizi a zjištění škod poštovní komisař Augustin Čížek. Jaký byl rozsah škod, revizní kniha poštovního úřadu neuvádí. V roce 1922 byl jmenován ředitelem pošty Rudolf Konečný. Řídil poštovní úřad do 26. 12. 1927. Po něm nastoupil na krátkou dobu pošt. revident Vilém Feldmann. Od 1. 10. 1928 celých dalších 10 let byl přednostou poštovního úřadu Jan Tichý.

Doručovací obvod příborské pošty byl rozdělen na 6 okrsků: 1.—3. město Příbor, 4. obce Véska, Klokočov, Stikovec, Skorotín, 5. Prchalov, Skotnice, 6. Kateřinice, Trnávka. Městská kronika zaznamenává, že v roce 1934 bylo na příborské poště podáno 20 806 doporučených zásilek, 19 613 balíků, 3 105 telegramů, 6 985 peněžních poukázek a 60 672 šekových poukázek. Pošta dodala občanům 17 817 balíků, 2 135 telegramů, 8 070 peněžních poukázek a 2 516 zásilek na dobírku. Ve staré radnici pracovala pošta až do roku 1935.

Stavba nové poštovní budovy

Jednání o stavbě nové pošty byla zahájena v roce 1924, ale k realizaci došlo až o 10 let později. Dne 24. února 1934 definitivně schválilo městské zastupitelstvo stavbu nové poštovní budovy. Již v předcházejícím roce byl odkoupen a zbourán domek č. 240. K takto získanému pozemku dotovalo město ještě část sousední parcely, která byla jeho majetkem. Nová pošta byla postavena v letech 1934—35 vedle gymnasia na nynější Jičínské ulici. Ze staré radnice byl poštovní úřad přestěhován do nové moderní budovy, v níž začal provoz 5. 11. 1935.³⁰⁾ V této budově je poštovní úřad umístěn dodnes.

Dne 25. 11. 1935 přišel do Příbora Antonín Kozlík, který byl do té doby instruktorem u poštovního úřadu Ostrava 1. Na zdejší poště nastoupil ve funkci náměstka přednosty. V třicátých letech pracovali na poště úředníci F. Bašný, M. Galiová, J. Horák, A. Kutáč, R. Linart, J. Václavík a J. Kloss. Poštovními doručovateli, tehdy ještě vlastně listonoši, byli A. Bílský, A. Češka, B. Dobeš, J. Gillar, V. Haas, J. Máchovský, J. Včelařík a B. Šitavanc. Po-

jezdným byl B. Sklenovský. Přivážel poštu z nádraží, odvážel listovní a balíkovou poštu na nádraží a vozil zásilky na poštovní úřad na Hukvaldy. K tomu používal krytý poštovní vůz a své vlastní spřežení. Domovníkem v budově pošty byl J. Gillar. Poštovní zásilky roznášeli listonoši 2x denně. Všechny zásilky byly do Příboře dodávány poštovním úřadem Studénka — nádraží.

Okupace

9. října 1938, tedy den před okupací, byli zaměstnanci poštovního úřadu evakuováni do Přerova (kromě Němce Klosse) s úřední pokladnou a důležitými dokumenty. Byli umístěni v Pedagogiu, později v garáži elektrárny a postupně přidělováni k jednotlivým poštovním úřadům.

Dne 10. října 1938 byl Příbor obsazen německými okupačními jednotkami. Toho dne začali i na poště pracovat němečtí úředníci a razítkovali zásilky gumovým kulatým razítkem s textem „Wir sind frei — Freiberg“. Až do 5. května 1945 byl v Příboře německý poštovní úřad. Kromě pošty byly v budově kanceláře NSDAP.

A jaký byl osud evakuovaných zaměstnanců příborské pošty? Přednosta Jan Tichý odešel na poštu do Litvle. Náměstek přednosta Antonín Kozlík dostal 7. 11. 1938 dekret o přidělení na poštovní úřad ve Frenštátě pod Radhoštěm a přestěhoval se tam se svou rodinou, kterou měl dosud v Příboře. Ve Frenštátě působili též J. Václavík a R. Linart, kteří denně dojížděli z Příboře na kole. F. Bašný a V. Haas pracovali v Holešově, B. Šitavanc ve Velkých Karlovicích a A. Bílský ve Vsetíně.

Příborská pošta po osvobození

6. květen 1945, den osvobození Příboře, znamenal konec více než šestiletého německého úřadování na příborské poště. Zajištění budovy provedl hned první den osvobození J. Václavík, poštovní asistent a první přednosta MNV v Příboře. Dne 7. 5. přijel z Frenštátu vrchní pošt. kontrolor A. Kozlík, zjistil škody na zařízení poštovního úřadu a sepsal inventář.³¹ Během května se vrátili další zaměstnanci, kteří na zdejší poště působili před okupací. 25. května jel pojezdny B. Sklenovský poprvé do Studénky pro poštovní zásilky. Poštovní úřad byl dán do provozu dne 28. května. Jeho přednostou byl jmenován A. Kozlík. Na půdě byly nalezeny české tiskopisy z roku 1938, které Němci naštěstí nezničili. Jedním z prvních velkých úkolů pošty bylo stažení dosavadní německé měny a vydávání nových platidel.

Příborský poštovní úřad byl do roku 1938 podřízen ředitelství pošt a telegrafů v Opavě. Po osvobození v roce 1945 bylo zřízeno ředitelství pošt v Opavě a kromě toho samostatný telegrafní stavební úřad v Ostravě. Od roku 1960 patří příborská pošta pod okresní správu spojů v Novém Jičíně.

A. Kozlík pracoval ve funkci přednosta poštovního úřadu do 7. dubna 1956.³² Po něm řídil příborskou poštu Alois Kostka do konce roku 1958, od roku 1959 do 28. 2. 1969 Jar. Lesák, od 1. 3. 1969 do 2. 3. 1979 O. Pustějovská a od března 1979 do 31. 12. 1980 Jar. Pokusinská. V roce 1981 vedla poštu opět O. Pustějovská. Nynějším vedoucím poštovního úřadu je od roku 1982 Blažej Sikora.

Významným opatřením v poštovníctví bylo zavedení poštovních směrovacích čísel od 1. 1. 1973. Znamenají pronikavé zrychlení třídění poštovních zásilek pomocí automatických a poloautomatických strojů. Příbor má poštovní směrovací číslo 742 58.

Poštovní úřad v Příboře je podávací a dodávací pro všechny druhy poštovních zásilek a je sběrnou telegrafní stanicí pro pošty Mošnov, Sedlnice,

Petřvald a Trnávku. Je zařazen do V. třídy. Místní doručovací obvod tvoří 8 okrsků. V roce 1980 měla příborská pošta přepážku listovní, balíkovou, peněžní, přepážku cenin, poštovní novinové služby, důchodu a inkasa, sběrnou Sazky a Sportky, telegrafní a telefonní stanici. V témž roce bylo podáno na poště v Příboře 17 075 doporučených zásilek, 11 974 balíků, cenovek a cených psaní. Doručovatelé roznesli téměř půl miliónu dopisů. V současné době má příborský poštovní úřad 26 zaměstnanců.

Poznámky:

- ¹⁾ Není zcela jasné, kterými místy vedla první poštovní trasa z Vídně do Prahy. Podle dokladových materiálů vídeňských (Effenberger, Ed., Geschichte der österreichischen Post, Wien 1913) vedla z Vídně přes Slavonice a Tábor. Podle anglických pramenů z roku 1576 (Rowlands Rich., The Post of the World) vedla přes Znojmo, Polnou, Havlíčkův Brod, Čáslav a Kolín. Naši autoři ing. M. Polišenský a O. Tovačovský nevyklučují postupné používání obou tras.
- ²⁾ O. Tovačovský, Poštovníctví na Moravě a ve Slezsku v letech 1526 - 1850, Filatelistické sešity, časopis Filatelie, roč. 1978.
- ³⁾ OA Nový Jičín (dále OANJ), fond - archiv města Příboře (dále AM Příbor), inv. č. 118, sign. E 6 - 21, fol. 159.
- ⁴⁾ SOA Brno, fond - ředitelství pošt a telegr., sign. B 246, kart. 349.
- ⁵⁾ Ing. Milan Chmel, Vývoj poštovníctví v okrese Frýdek - Místek, katalog oblast. výstavy poštovních známek F - M 1981.
- ⁶⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 855, sign. Jud/2a, k. 178
Poštovník A. Netter se narodil v roce 1764 a zemřel 23. 6. 1810. Měl 3 bratry. František Netter byl vrchním poštovním důstojníkem v Krakově, Josef byl vrchním pošt. důstojníkem v Brně, Karel byl pomocníkem v lékárně v Krnově.
- ⁷⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 113, sign. E 6 - 16, s. 1025 a inv. č. 119, sign. E 6 - 22, fol. 256.
- ⁸⁾ OANJ, Příbor, inv. č. 855, sign. Jud/2a, k. 180 - A. Netter ml. se nar. r. 1782.
- ⁹⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 855, sign. Jud/2a, k. 180 - Dům č. 162 stojí na Frenštátské ulici mezi nádražím a restaurací Mexiko a má dosud (1985) charakter hospodářské usedlosti.
- ¹⁰⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 811, sign. Z - 7, k. 86.
- ¹¹⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 861, sign. Jud/2a, k. 202
Mathias Sosenka zemřel roku 1817 ve věku 85 let. Jeho syn Stephan byl více než 30 let expeditorem na příborské poště.
- ¹²⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 855, sign. Jud/2a, k. 180 - Rudolf Netter se narodil 14. 3. 1810, zemřel 6. 10. 1842.
- ¹³⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 1014, sign. B, k. 321.
- ¹⁴⁾ OANJ, AM Příbor, inv. č. 828, sign. Jud/1a, k. 107 - Dům č. 35 byl zbourán roku 1902 a znovu od základů postaven. Říkalo se mu „palác“. Nyní je v něm prodejna Elektra.
- ¹⁵⁾ Dr. Miroslav Klos, Ke vzniku poštovního úřadu v Kopřivnici, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, č. 6 - 7/71, s. 34 - 40.
OANJ, AM Příbor, inv. č. 969, sign. IX/3, k. 300.
- ¹⁶⁾ SOA Brno, Postmeisterstatus II., 1811 - 65 (jmenování poštovníků).
- ¹⁷⁾ SOA Brno, Postmeisterstatus II., 1811 - 65.
- ¹⁸⁾ První známka na světě byla vydána v Anglii dne 6. 5. 1840.
- ¹⁹⁾ První korespondenční lístky vydalo Rakousko 1. 10. 1869. V roce 1983 byl v Ostravě nalezen lístek, který má v razítku datum 30. 9. 1869, tedy předvečer dne vydání. Je zatím jediný na světě.
- ²⁰⁾ Franz Preissig, nar. 1815, zemřel v Opavě 9. 6. 1884. Příborští občané mu říkali „prajzík“.
- ²¹⁾ Obec Drnholec n. L. a Věrkovice byly sloučeny v roce 1960 v jednu obec s názvem Lubina. Roku 1978 se stala Lubina místní částí Kopřivnice. Sýkorec byla osada mezi Drnholcem a Kopřivnicí.

- 22) Dům č. 28 byl majetkem Františka Peřiny starosty města v letech 1865–7, 1873–6 a 1882–1900. V zadní části domu byla Peřinova vinárna „U bílého koníčka“.
- 23) OANJ, AM Příbor, inv. č. 950, sign. VII/2, k. 292.
- 24) OANJ, AM Příbor, inv. č. 1025, sign. N, k. 440 – Příborské noviny, č. 47/1904.
- 25) PhMr. Ferdinand Pokorný, 40 let ve službách lidství (1872–1912), rukopis, archiv základní organizace ČSPO Příbor.
- 26) OANJ, AM Příbor, inv. č. 950, sign. VII/2, k. 292.
- 27) František v. Jakubowski nar. 19. 1. 1849 v Krakově – Po přemístění pošty z č. 30 na starou radnici koupilo dům č. 30 Družstvo Národního domu. Dům byl adaptován na hotel Národní dům, který byl otevřen 10. 10. 1897.
- 28) OANJ, AM Příbor, inv. č. 1019, sign. G, k. 371.
- 29) OANJ, AM Příbor, inv. č. 1019, sign. G, k. 372.
- 30) OANJ, AM Příbor, inv. č. 1020, sign. H, k. 392, 399.
- 31) Kronika města Příbora, II. díl, 1945–59.
- 32) Ze vzpomínek přednosty poštovního úřadu A. Kozlíka (březen 1981).

STO LET BUDOVÁNÍ MATEŘSKÉHO ŠKOLSTVÍ NA NOVOJIČÍNSKU

Ladislav Poláček

V letošním roce uplyne 100 let od vzniku prvních dvou českých mateřských škol v okrese. Mateřské školy se budovaly často v obtížných podmínkách. Od počátku však plnily významné národní, politické a kulturní poslání ve společnosti.

S rozvojem kapitalistické výroby v 19. století trvale narůstala potřeba pracovních sil. Uvolnění žen pro uplatnění ve výrobě si vynucovalo zřízení sociálních a výchovných zařízení pro děti předškolního věku. Proto se postupně budovaly nejprve opatrovny, které měly zajišťovat péči o dítě v době, kdy matka pracovala. Ty začínaly stále víc plnit i výchovné poslání. Je to patrné i v proměnách jejich názvu od opatroven přes mateřskou školu na předškolní výchovná zařízení.

V okrese Nový Jičín v nynějších hranicích vznikla první mateřská škola, resp. opatrovna v Klimkovicích, která byla otevřena 4. května 1885 zásluhou tamního rodáka dr. Eduarda Šarše, profesora v Praze. 17. srpna 1885 byla otevřena mateřská škola v Příboře, nazývaná „Metodějka“. Následujícího roku si německá menšina v Příboře vynutila otevření německé mateřské školy, do které ještě v roce 1919 docházelo 25 dětí. Ve Frenštátě pod Radhoštěm byla otevřena mateřská škola 23. října 1893 na náklad města, oč se velmi zasloužil tehdejší starosta dr. E. Parma. Při otevření bylo zapsáno

60 dětí, během roku se zvýšil jejich počet na 74. V dalších letech počet dětí stále klesal v důsledku špatných sociálních poměrů obyvatel města. Mnohé děti nemohly do mateřské školy docházet pro nedostatek šatstva a obuvi, navíc musely často pečovat o mladší sourozence. O provádění výchovné práce se vedl písemný záznam. Další zprávy o mateřské škole ve Frenštátě se objevují až v době nacistické okupace.

Za Rakouska-Uherska se v místech s národnostně smíšeným obyvatelstvem muselo vyvíjet velké úsilí za udržení českých mateřských škol. Německé mateřské školy byly bohatě dotovány německými podnikateli a pořádaly bohaté nadílky, pro české děti často velmi lákavé. Častým jevem byl i tlak německého podnikatele na českého dělníka.

Dne 6. listopadu 1910 otevřel odbor Národní jednoty pro severovýchodní Moravu mateřskou školu v Klokočově u Příbora. Chránila české dítě před germanizací, posilovala jeho jazykový projev v národním jazyce a v dělnických rodinách plnila i významné poslání sociální. Proto se těšila velké oblibě, jak potvrzují přehledy o docházce. Další česká obec zápasící s německým kapitálem byla Kopřivnice s rozvíjejícím se průmyslem. Tam byla v roce 1903 zřízena německá mateřská škola, do níž bylo zapsáno 40 dětí převážně české národnosti. Zásluhou čtenářsko-pěveckého spolku Vlastimil v Kopřivnici byla otevřena česká soukromá mateřská škola od počátku školního roku 1902–1903. Počet dětí trvale vzrůstal, proto byla v listopadu 1906 otevřena druhá česká mateřská škola, v roce 1910 už třetí. Za první Československé republiky fungovala jen jedna česká s 63 dětmi a jedna německá.

Složité národnostní poměry v Novém Jičíně umožnily české menšině zřídit českou mateřskou školu až v roce 1906, vydržovanou Ústřední maticí školskou. V důsledku 1. světové války a nedostatku prostředků byla ve školním roce 1914–1915 uzavřena, po válce byla opět dána do provozu.

Další národnostně složitou obcí byl Spálov, kde se německá menšina snažila zřídit německou mateřskou a obecnou školu. To podnítilo české obyvatelstvo k zahájení jednání o zřízení české mateřské školy v roce 1907. Povolení ke zřízení bylo vydáno 21. března 1910. V období 1. světové války jí hrozilo uzavření pro nedostatek finančních prostředků. V této situaci nabídl řídící školy Vilibrand Ševčík, že jeho dcera Marie, mající způsobilost pěstounky pro mateřské školy, bude pracovat zdarma, a tak se mateřská škola udržela.

Také ve Štramberku vznikaly nové průmyslové závody patřící německým podnikatelům. Změny ve složení obyvatelstva vedly k národnostním bojům. V čele české většiny obyvatelstva stál dr. Adolf Hrstka, jehož zásluhou byla otevřena česká mateřská škola 2. dubna 1911 na náklad odboru Národní jednoty.¹⁾

Po vzniku samostatného čsl. státu se vytvořily příznivější podmínky pro české mateřské školy. Národnostní boje však neustaly a německí kapitalisté i řadoví občané usilovali o udržení německého školství v českých obcích. Tak např. továrník Reiser v Příboře-Klokočově přijal 25 německých sirotek jen proto, aby zajistil trvání německé školy v Příboře. Zřízení mateřských škol v obcích se smíšeným obyvatelstvem zůstalo trvale aktuální. Na podporu tohoto úsilí přispěl i výnos ministerstva školství a národní osvěty z 12. 5. 1919 č. 12044, v němž se vyzvedává význam mateřské školy po stránce pedagogické, národní i sociální.

Od vzniku ČSR do okupace bylo na území okresu otevřeno 31 českých mateřských škol (s 34 třídami), z toho 26 v obcích se smíšeným obyvatelstvem, z nichž 3 vydržovala Ústřední matice školská, u dalších 23 byl vy-

držovatelem čsl. stát. Velkou zásluhu na otevření českých mateřských škol v národnostně smíšených obcích měly vedle Ústřední matice školské také Národní jednota pro severní Moravu a Matice opavská. Zřizování mateřských škol v českých oblastech bylo ponecháno obcím, korporacím apod. Pro řešení naléhavých otázek mateřského školství vznikla Společnost mateřské školy v Praze. Výchovná práce vycházela z Výchovného programu mateřských škol, jehož autorkou byla Ida Jarníková.

Stát vydržoval ústavy pro vzdělávání pěstounek (později učitelek) mateřských škol. Nejbližší dvouletý ústav tohoto typu byl při učitelském ústavě ve Slezské Ostravě.²⁾

V době okupace připadla většina obcí našeho okresu v nynějším rozsahu do zabraného území. V akčním programu sudetských Němců stálo „...zásadně existuje jen německé školství mateřskou školou počínaje a vysokou konče“. Tento program byl postupně realizován, české školy byly rušeny a nahrazovány německými. Německé mateřské školy byly zřizovány i v českých obcích. Čeští obyvatelé německé mateřské školy bojkotovali, posílali děti do těchto škol nepravdělně, až v některých klesla docházka tak, že musely být zrušeny.³⁾ V obcích, které zůstaly v protektorátu, se některé české mateřské školy zachovaly (Frenštát).

Po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou v květnu 1945 nastal prudký rozvoj předškolních výchovných zařízení. Síť mateřských škol se v okrese rychle rozšířila. Ve smyslu výnosu ministerstva školství z 30. 7. 1945 se obnovily všechny mateřské školy zrušené německými okupačními úřady. Tak byly s platností od 7. září 1945 obnoveny mateřské školy v Bartošovicích, Bludovicích, Butovicích, (Studénce), Fulneku, Kuníně, Mošnově, Sedlnicích, Stikovci, Suchdole, Šenově, Žilíně, Ženklově, Jistebníku, Kopřivnici a Klimkovicích; nově zřízené mateřské školy byly veřejné a jejich vydržovatelem byly národní výbory. Jediná soukromá mateřská škola klášterní v Novém Jičíně, na které vyučovaly řádové sestry, byla jen přechodným výchovným zařízením.

Pro zlepšení práce vydalo MŠ 20. listopadu 1945 organizační statut pro mateřské školy a pracovní program pro ně na školní rok 1945/46. Začalo se pracovat podle publikace Jarmily Šulákové „Mateřská škola“. Zaměstnání dětí bylo celodenní s polední přestávkou. Nové zákonité úpravy se dostalo mateřskému školství zákonem č. 95/1948 z 21. 4. 1948, vyhlášeným 10. 5. t. r., který začlenil mateřskou školu do jednotné školské soustavy s právní účinností od 1. září 1948.⁴⁾ Nově zpracované učební programy byly vydány pod názvem „Pracovní program pro mateřské školy“. Důležitým pomocníkem při rozvíjení výchovné práce se stal časopis „Předškolní výchova“, který začal vycházet v roce 1946.⁵⁾

V té době počaly vstupovat ženy do zaměstnání v masovém měřítku a narůstala potřeba předškolních výchovných zařízení. Při nedostatku kvalifikovaných pracovníků byly organizovány MŠ ČSR krátkodobé kursy, v nichž získávaly pedagogické minimum pro práci v mateřských školách. Z okresu Nový Jičín byly studující odborných škol pro ženskou povolání po druhém roce studia zaškolovány v krátkodobých kursech pro práci v mateřské škole na stejném typu odborné školy v Ostravě-Vítkovicích. Mateřských škol však stále přibývalo, kvalifikovaných učitelek byl nedostatek. Zavedené vysokoškolské vzdělávání učitelek mateřských škol dekretem prezidenta republiky č. 132/46 z 27. 10. 1945 a zřízením těchto oddělení na vysokých školách vyhl. č. 100 z 9. 4. 1946 nestačilo pokrýt potřebu mateřských škol kvalifikovanými učitelkami.

Situace byla řešena vládním usnesením z 30. 5. 1950, jímž byla zavedena pedagogická gymnázia pro vzdělávání učitelek mateřských škol⁶⁾ přezvaná roku 1953 na střední pedagogické školy. V Novém Jičíně vznikla střední pedagogická škola pro vzdělávání učitelek mateřských škol a vychovatelů pro různé typy výchovných zařízení ve školním roce 1961/1962.⁷⁾

Rozvoj sítě mateřských škol na okrese i v celém Sm kraji vyvolal potřebu politického a odborného řízení těchto škol. Proto byla od počátku roku 1954 zavedena funkce okresních školních inspektorek pro vedení a řízení pracovníků v předškolních výchovných zařízeních. V okrese byla ustanovena do této funkce Marie Kuchtová, po níž nastoupila počátkem roku 1971 Ludmila Tomášková. Do roku 1979 byl počet školních inspektorek rozmnožen na tři. Dále byly zřizovány metodické obvody v čele s obvodními metodičkami. V našem okrese pracovalo celkem 11 obvodních metodiček, jako pomocnic inspektorky.

Aby bylo v celostátním rámci možno získat pro rozvíjející se průmyslové a zemědělské závody další pracovníce, především z řad žen v domácnosti, bylo třeba budovat předškolní výchovná zařízení nejen po státní linii, ale i po linii zemědělských a průmyslových závodů. Za tím účelem bylo vydáno vládní usnesení č. 1029 ze 7. 12. 1959. Na našem okrese bylo už koncem roku 1963 z 95 mateřských škol 6 závodních a 1 dětský závodní útulek. Ve školním roce 1967 bylo ze 107 mateřských škol v okrese 13 závodních, do 30. 9. 1982 ze 147 mateřských škol 39 závodních s 2 871 žáky a 6 v režii JZD s 218 dětmi.⁸⁾

Účelem tohoto pojednání bylo informovat čtenáře a vzbudit jeho zájem o první články naší školské soustavy, se zřetelem na jeho stoletou historii na půdě našeho okresu. Vždyť výchova a vývoj předškolního dítěte zůstává stále v popředí zájmu celé společnosti.

Poznámky:

- ¹⁾ Z historie mateřských škol v Severomoravském kraji od počátku do dnešní doby. Kabinet předškolní výchovy, KPÚ Olomouc - pracoviště Ostrava, 1973, str. 10 - 12.
- ²⁾ Písemná zpráva odboru školství ONV Nový Jičín, oddělení inspekce mateřských škol, inspektorka Ludmila Tomášková.
- ³⁾ Mateřské školy na Novojičínsku v době nacistické okupace od začátku října 1938 do 7. května 1945, strojový text odboru školství ONV Nový Jičín, úsek školního dozoru mateřských škol.
- ⁴⁾ Věstník ministerstva školství, věd a umění, roč. IV. (Praha 1948), str. 184 - 198.
- ⁵⁾ Věra Mišurcová, Předškolní výchova a její místo v socialistické společnosti. Nová mysl č. 10/1982, str. 129 - 136; táž, Už je tomu 150 let, Učitelské noviny č. 33 z 16. 9. 1982, str. 6.
- ⁶⁾ Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, řada B - 12, č. 56/1977, stat dr. V. Krejčího, str. 96.
- ⁷⁾ Viz k tomu u J. Hanáka, K vývoji středních škol na Novojičínsku 1945 - 1985, VSONJ č. 34, str. 22 - 24.
- ⁸⁾ Viz poznámku ²⁾ srov. k tomu i Tricet let budování okresu Nový Jičín, 1975, ONV Nový Jičín, úsek školství mateřských škol, str. 103.

ZPRÁVY

NOVÁ EXPOZICE MUZEA VE ŠTRAMBERKU

Půvabné městečko Štramberk, ležící v podhůří Beskyd, je vyhledávaným cílem obdivovatelů přírodních zajímavostí a historických památek. Je unikátní památkovou rezervací, v níž k nejcennějším patří komplex předměstských staveb — chalup valašského typu přenesených do lašského prostředí. Městečku dominuje hrad, lépe řečeno zbytky hradu, pocházející z 13. století, se známou rozhlednou zvanou Štramberská Trúba. V blízkosti se nachází proslulá jeskyně Šipka — obydlí pravěkých lidí — a vápencový vrch Kotouč, vzniklý usazením schránek mořských živočichů.

Při prohlídce Štramberka má své místo i muzeum s dnes již více než padesátiletou tradicí. Expozice muzea, které je pobočkou Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně, byla nově otevřena 8. června 1985 v rekonstruovaném domě č. 31 na náměstí ve Štramberku. Obsahují rozmanité sbírky ze štramberského regionu.

Vstupní místnost v přízemí muzea je věnována přírodním vědám a archeologii. Vkusně instalovaný systém trojúhelníkových stolových vitrin obsahuje ukázky unikátních nálezů zkamenělých druhohorních živočichů z vrchu Kotouče. Ukázky jsou doplněny fotokopii dosud nepublikovaných kreseb učitele Talafy, připomenuti jsou zde nejvý-

znamnější sběratelé štramberských zkamenělin M. Remeš, E. Chalupa, J. Honenneger.

Na vápencových svazích v okolí Štramberka se vyskytovala řada zajímavých teplomilných a endemických rostlinných i živočišných druhů. K nejpозoruhodnějším patří dnes vyhynulá forma Jasoně červenookého — *Parnassius apollo* — ssp. *stramburgensis* a nosatec *Hypera libanondis*. Zmíněné entomologické unikáty patří k nejzajímavějším exponátům první části expozice.

Malebná krajina okolí Štramberka — vstupu do Moravské brány — byla osídlena od pradávnyh počátků lidských dějin. Jediný fragment „šipecké čelisti“ neandrtálského člověka z období 40—10 tisíc let před naším letopočtem, nalezený v roce 1880 Karlem Maškou v jeskyni Šipka, se trvale zapsal do dějin antropologie. Unikátní doklad je možno si prohlédnout spolu s kolekcemi kostěných hrotů a kamenných nástrojů neandrtálských lidí. Zajímavým je rovněž nejstarší stříbrný předmět pocházející z území ČSSR — velká štítová puklice; o kultuře doby bronzové vypovídají ukázky šperků z bronzových pokladů nalezených na Kotouči v letech 1927, 1944 a 1956.

První místnost v prvním poschodí muzea je věnována historii Štramberka od založení města až do 18. století. Pozornost upoutá dominantní fotografie města s vyznačením městských hradeb, soubor lidových plastik a další archeologické předměty. Vedlejší prostory jsou věnovány národopisu. Ukázky náradí dokumentují rostlinnou a živočišnou zemědělskou výrobu, následují doklady vývoje řemesel, zvláště pak tkalcovství a soukenictví (motovidlo, špulář, vzor látek a další). Tematicke života a kultury lidu je věnována největší místnost. Svěrázný způsob architektury Štramberka je dokumentován fotografiemi, auten-

Ukázka z muzejní expozice ve Štramberku. Foto M. Kmentová.

tickými doklady je zvládnuto zařízením kuchyně a obytné místnosti (malovaná skříň, truhla, obrázky na skle, dětský houpací kůň). Dominantou mezi exponáty tvoří zdobený štramberský ženský kroj.

Rozvoj průmyslu ve Štramberku se projevil především v oblasti těžby kamene využitím neobyčejného přírodního bohatství vápencových usazenin. V expozici je dokumentováno ukázkami kamenářského nářadí, snímky z těžby v lomu.

Štramberk je městečko s bohatým kulturním životem, dlouhou tradicí zájmových spolků (turistický, divadelní atd.). Pocházejí odtud významné osobnosti literárního, vědeckého i výtvarného života Z. Bár, B. Blažek, A. Kellner, K. J. Maška, B. Jaroněk. Významným rodákům jsou věnovány panely se stručným nástinem profilu jejich osobnosti.

Závěr expozice tvoří pamětní síň partyzánského odboje. V místě a jeho okolí působila partyzánská skupina Štramberk, která se svým hrdinstvím nesmazatelně zapsala do historie antifašistických bojů. Těžiště prohlídky vedle autentických fotografických dokumentů tvoří původní památky na činnost partyzánů (obleky, zbraně, mapy, buzola, rádio, dalekohled). Připomenuty jsou i revoluční tradice boje KSČ.

Znovuotevření štramberského muzea a rekonstrukce jeho expozice se staly významným kulturním činem. Muzeum zaujímá významné postavení v řadě expozic otevřených v průběhu roku 1985 v našem kraji, jakými jsou např. Památník javoříčské tragédie v Javoříčku, Památník v Malých Hořticích, Památník Adolfa Záborského v Novém Jičíně, expozice Přerovského povstání v Přerově, expozice hornictví v Karvině a další.

Vladimír Tkáč

PAMĚTNÍ SÍŇ NÁRODNÍHO UMĚLCE ADOLFA ZÁBRANSKÉHO V NOVÉM JIČÍNĚ

23. května 1985 byla v okresním vlastivědném muzeu v Novém Jičíně slavnostně otevřena pamětní síň národního umělce Adolfa Záborského (1909—1981), rodáka z Rybí u Nového Jičína. Myšlenka vybudovat tuto síň vznikla ještě za autorova života, v době jeho návštěvy v Novém Jičíně v r. 1981. Tehdy si umělec při příležitosti své výstavy politického plakátu prohlédl výstavní prostory zámku a projevem přání umístít zde některá svá díla. To dalo podnět k přípravě na budování pamětní síně. Spolupráce s autorem byla však jeho úmrtím přerušena. Díky iniciativě pracovníků muzea a pochopení ministerstva kultury, které poskytlo organizační i finanční pomoc, byla tato záslužná myšlenka realizována. Již v r. 1981 byl sestaven autorský kolektiv pod vedením ak. arch. Bohuslava Rychlíka, který je autorem výtvarného řešení. Autory libreta a scénáře jsou dr. Dušan Konečný, CSc. a dr. Plánka. Pro potřeby pamětní síně byly pracovníky okresního vlastivědného muzea nově upraveny výstavní prostory zámku v prostorách bývalé expozice Autopalů. Autoři expozice měli k dispozici tři prostory. Vstupní chodbu, prostor nad schodištěm a výstavní sál. Do vstupní chodby umístili dokumentaci k životu a dílu autora, obsahující základní životopisné údaje, doklady o studiu, korespondenci, fotografickou dokumentaci a vyznamenání. V prostoru nad schodištěm je umístěn návrh monumentální výzdoby a je zde instalována sedací souprava, poskytující návštěvníkům možnost odpočinku. Vlastní sál je členěn po obou stranách závěsnými panely, na délku pak pultovými vitrinami. Výtvarné

Ukázka z expozice v Památníku A. Záborského v OVM Nový Jičín.
Foto M. Kmentová.

řešení prostorů, adjustace exponátů, bodové osvětlení i užití výtvarných doplňků se vyznačuje vytríbenou jednoduchostí, decentní barevností, jež nenápadně zdůrazňuje a podtrhuje výtvarnou hodnotu vystavených exponátů. Takřka stovka vystavených děl je jednak z majetku okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně a jiných kulturních institucí, jednak z majetku autorovy rodiny. Vystavené exponáty zahrnují podstatné složky umělcovy tvorby. Autoři scénáře správně ve výběru, počtu i umístění exponátů zdůraznili význam umělcovy ilustrátorské tvorby, zaměřené především k dětským čtenářům, která tvoří nejzávažnější složku jeho díla. Návštěvník se zde má možnost seznámit s okouzlujícími ilustracemi ke knihám Mahulena krásná panna, České a moravské

pohádky, Zlatá brána otevřená, Kousky Františka Housky a k Olbrachtově knize Ze starých letopisů. V pultových vitrinách jsou prezentována různá vydání knih ilustrovaných A. Záborským, vydaných u nás i v zahraničí a návrhy na textilie určené pro děti. Další úsek prezentované tvorby tvoří olejomalby, dále pak návrhy na plakáty, charakterizované ideovou přesvědčivostí a výtvarnou precizností a vynalézavostí. Závěr expozice je věnován návrhům na monumentální výzdobu.

Pracovníci muzea výhledově plánují postupné doplňování expozice novými nákupy a hodlají vybudovat dokumentační středisko, shromažďující všechny údaje a doklady o životě a tvorbě umělcově včetně získání písemné pozůstalosti. Pamětní síň provází návštěvníka fundovaný

lektor a v brzké době bude k dispozici také odborně zpracovaný katalog. V závěru lze konstatovat, že autorům se podařilo vybudovat po odborné i výtvarné stránce velmi kvalitní expozici a vzdát tak důstojným způsobem hold jednomu z největších představitelů moderního českého malířství.

Marie Schenková

VETRNE MLÝNY V NAŠEM REGIONU PODLE MAPOVÁNÍ Z ROKU 1780

Originály map Josefského mapování z roku 1780 jsou uloženy ve Stát. vojenském archivu ve Vídni a negativy fotokopii ve Státním ústředním archivu v Praze. Odtud získal Vlastivědný kroužek OB Spálov v r. 1975 fotokopie šesti sekcí této mapy: sekci č. 28 (Stadt Liebe), 29 (Sponau, Spalow), 30 (Fulnek), 40 (Leipnik), 41 (Weiskirch) a 42 (Neutitschein). Sekce 28 a 40 kreslil Hauptmann v. Schmitt, ostatní sekce Hauptmann Fleischer z generálního štábu v létě 1780.

Toto mapování z doby císaře Josefa II. zachycuje k roku 1780 v prostoru Oderských vrchů a Moravské brány tyto větrné mlýny:

Sekce č. 28 (Město Libavá) —

1. Čermná u Města Libavé. Dřevěný větrák, označený zkratkou WM (tj. Windmühle) v místě kóty 564 m, přibližně 2 km ssv od kostela v Čermné (Dittersdorf) a 2,5 km zss od kostela v Milovanech (Milbes), Spec. mapa, list Hranice z r. 1931 již tento větrák nezachycuje, má však 2 jiné větráky 500 a 600 m severně od Čermné.

2. Nová Ves nad Odrou (Neuau-gen). Dřevěný větrák je zakreslen ve vzdálenosti 300 m západně od kaple v N. Vsi, na téměř místě, kde jej v roce 1931 zachycuje také spec. mapa, list Hranice.

Sekce č. 29 (Spálov) žádný větrný mlýn k roku 1780 nezachycuje, byly tedy všechny větrné mlýny na Spálovsku mladší než Josefské mapování.

Sekce č. 30 (Fulnek) — 1. Děrné (Tyrnau). Větrák je zakreslen ve vzdá-

lenosti 900 m ssv od obce po levé straně silnice do Skřipova. Není totožný s větrákem zachyceným na spec. mapě N. Jičín z roku 1938, jenž je na ní zakreslen na sz okraji obce.

2. Bílov (Biellau, čes. Bielowa). Větrný mlýn sz od kostela ve vzdálenosti 700 m na návrší po pravé straně silnice Pohoflíky-Bílovec. Není totožný se žádným z obou mladších větráků, zakreslených na spec. mapě N. Jičín z r. 1938 západně v blízkosti obce po levé straně silnice do Bravinného.

3. Butovice (Bodenwald, Budowice). Mapa zaznamenává dva větrné mlýny. Jeden je zakreslen 500 m sz směrem po levé straně silnice do Pustějova, druhý 700 m severně od kostela. Speciálka z roku 1938 první větrák již nezachycuje, druhý ano. Kromě toho ovšem zachycuje speciálka 4 novější větráky, které zřejmě byly postaveny až po roku 1780.

Sekce č. 40 (Lipník) nemá k roku 1780 žádný větrný mlýn.

Sekce č. 41 (Hranice) zachycuje jediný větrný mlýn ve Veselí (Wessidel) u Oder. Je zakreslen na sev. okraji obce pod trigonometrem Veselský kopec 557 m, na téměř místě, jak je zakreslen v novější době na spec. mapě Hranice z roku 1931.

Sekce č. 42 (Nový Jičín) — 1. Hukovice (Hausdorf, Hugowice). Mapa zachycuje větrný mlýn 700 m sz od kostela, který je totožný se sv. umístěným větrákem ze dvou větráků, zakreslených na spec. mapě z roku 1938. Druhý větrák na záp. okraji obce je tedy mladší, po roce 1780.

2. Libhošť (Libisch, Libost). Větrný mlýn je zakreslen 750 m severně od sev. okraje obce po levé straně cesty do Sedlnice. Spec. mapa z roku 1938 tento větrák již nemá, naproti tomu zachycuje dva jiné mladší větrné mlýny na záp. okraji obce.

Uvedené větrné mlýny zaznamenané v roce 1780 patří k nejstarším větrným mlýnům na území Oderských vrchů a v Moravské bráně. Byly to vesměs dřevěné sloupové větrné mlýny tzv. beraního typu, v té době ještě s krátkým „kabátem“, jak to dokazují mapové značky. Stálo by jistě za námahu prostudovat všechny sekce uvedeného mapování, zjistit tak, kolik větrných mlýnů a kde stálo již v roce 1780 na Moravě a tím doplnit již vydaný cenný soupis Václava Buriana „Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku“, Olomouc 1965.

František Šustek

POŠTOVNA HÁJOV

Od 1. 7. 1900 se začaly v našich zemích zřizovat poštovny. Zřizovaly se na některých nádražích, horských chatách, výletních místech a obcích, kde by se pro menší nebo sezónní rozsah provozu nevyplatilo otevřít poštovní úřad. Poštovna přijímala a vydávala doporučené zásilky, balíky, peněžní poukazy do výše K 3000,—, doručovala zásilky a prodávala běžné poštovní ceny. Vedoucím byl poštovní nebo poštovní. Nebyli to poštovní úředníci. Poštovním býval obvykle hostinský, kupec, mlýnář, řezník nebo jiná důvěryhodná sociálně výše postavená osoba. Dostával paušální odměnu podle rozsahu práce a jedno procento z prodeje cenin.¹⁾ Zásilky se zde razítkovaly malým obdélníkovým razítkem zásadně vedle známky. Ta musela být arazítkována kulatým razítkem nadřazeného (vyúčtovacího) poštovního úřadu.

Příborské poště podléhala poštovna Hájov. Dá 1. 4. 1976 to byla samostatná obec, nyní je Hájov místní částí Příbora. Poštovna zde byla zřízena 15. 7. 1910. Jméno prvního poštovního není zatím známo. Od 1. 2. 1912 do konce února 1917 byl poštovním Václav Kresta a od 1. 3. 1917 do 15. 12. 1942 Adolfin Štastná.

10. října 1938 došlo k záboru Příbora, zatímco Hájov zůstal ve zbytku ČSR. Mezi Příborem a Hájovem probíhala hranice, což samozřejmě znamenalo přerušení dosavadního poštovního spojení. Obec Hájov byla začleněna do okresu Místek a poštovna od října 1938 podléhala poštovnímu úřadu Hukvaldy. 15. prosince 1942 byla poštovna zrušena²⁾ a Hájov se stal obvodem hukvaldské pošty, tzn., že zásilky pro Hájov doručovali listonoši z Hukvald.³⁾

Po osvobození byla poštovna dne 15. 12. 1945 opět zřízena a přidělena pošt. úřadu Příbor výnosem ředitelství pošt v Opavě č. I-B-1254-0-17952 z 28. 11. 1945. Byla umístěna v obecním domě č. 67 a její správou byla pověřena Adolfin Kabátová (č. 18).⁴⁾ Její syn Václav Kabát zakrátko převzal poštovnu a řídil ji až do října 1950.

Na žádost MNV Hájov se konalo 11. 3. 1946 komisionální řízení telegrafního stavebního úřadu z Mor. Ostravy, při němž se zjišťovaly možnosti zřízení telefonní stanice. Jestliže by byla na Hájově zřízena veřejná hovorna, vyžádalo by to značných nákladů nehledě k tomu, že by v hovorně musela být stálá služba.

MNV se proto rozhodl pro účastnickou stanici, jejíž zřízení si vyžádalo jen částky 14 700,— Kčs. Provoz stanice byl zahájen 16. 5. 1946. K obsluze telefonní stanice ustanovil MNV Anežku Jalůvkovou. Správě pošty v Příboře platila stanice ročně 1369,— Kčs. Hovory mimo obec se ovšem vyúčtovávaly zvlášť.⁴⁾ V roce 1975 došlo k rozšíření telefonní sítě na 15 účastníků.

Od října 1950 vedla poštovnu Marie Svíderková. 1. června 1954 byla poštovna zrušena a místo ní zřízeno poštovní středisko. Zároveň bylo vypsáno místo listonoše s celodenním úvazkem pro Hájov, ale nikdo se nepřihlásil. Paní Svíderková tedy nosila ještě krátkou dobu poštovní zásilky dále. Od roku 1955 do roku 1964 vedla zdejší poštovní středisko paní Mazelová z Příbora. Když byl v roce 1965 obecní domek adaptován na prodejnu Jednoty, bylo středisko přestěhováno do budovy MNV č. 87. Od 28. 12. 1964 až dodnes vede poštovní středisko na Hájově paní Eliška Škorová.

Poznámky:

- 1) Vojtěch Maxa, Razítka poštoven z území Československo, Filatelie, č. 10/1974, příloha Filatelistické sešity.
- 2) Věstník min. dopravy č. 60/XII — 1942.
- 3) V letech 1942-3 roznášel poštu na Hájově Miloš Dohnal, tehdy student, který si tak odbyval totální nasazení. V sedmdesátých letech byl docentem katedry historie na Pedagog. fakultě v Ostravě.
- 4) Okr. archiv Nový Jičín, archiv města Příbora (fond), Kronika obce Hájova, I. díl 1924-56.

Lubomír Loukotka